

Kustplan

Antagandehandling 2002

Haninge
kommun

Kommunledningskontoret
Samhällsbyggnad
136 81 Haninge
vxl 08 - 606 70 00
fax 08 - 606 90 30

Styrgruppen för översiktlig planering
i skärgården:

Pelle Svensson (s) ordf
John Glas (fp)
Ingrid Bergander (s)
Yvonne Radestam (mp)
Bengt-Göran Arestav (m)

Samhällsbyggnad:

Kjell Flygelholm
Linda Apelgren
Andreas Totschnig
Ingela Isaksson
Ulla Pettersson

Utvecklingsavdelningen:

Ulf Johansson

Miljö- och
samhällsbyggnadsförvaltningen
149 81 Nynäshamn
vxl 08 - 520 680 00
fax 08 - 520 185 55

Kommunstyrelsens arbetsutskott:

Tore Åkerbäck
Turid Rosenlund
Sverre Launy

Miljö- och
samhällsbyggnadsförvaltningen:

Jan von Wachenfeldt
Ylva Björkholm
Nils Sylwan

Omslagsbild: Håkan Svärd

Foto: Linda Apelgren, Egon Enocksson, Andreas
Totschnig,
Lars Bohman, Maria Landin, Jan von
Wachenfeldt och
Patrik Österberg

INNEHÅLL:

INLEDNING	3
SKÄRGÅRDENS ROLL I REGIONEN	4
PLANERINGSFÖRUTSÄTTNINGAR	6
ALLMÄNNA INTRESSEN	
Natur	12
Vattenmiljön	14
Ekologiskt särskilt känsliga områden	16
Stränder och strandskydd	17
Areella näringar	20
Kulturmiljöer	23
Friluftsliv och turism	26
Fritidsbåtlivet	30
Värdefulla naturresurser	31
BEBYGGELSE	32
TEKNISK FÖRSÖRJNING	40
Avfall	40
Vatten och avlopp	41
Vindkraft	43
KOMMUNIKATIONER	44
MILJÖ- OCH RISKFAKTORER	48
FÖRSVARET	50
KUSTPLANENS KONSEKVENSER	50
PLANKARTA	52
GRANSKNINGSYTTRANDE	53
KÄLLOR	54

Kartorna godkända från sekretessynpunkt för
spridning
Lantmäteriverket 2000-05-29

INLEDNING

Framtidens skärgård

Skärgården är ett unikt landskap på jorden. Kustplanen ska bereda väg för den kust och skärgård vi vill överlämna till kommande generationer, en skärgård med friskt vatten och goda livsbetingelser för växter, djur och människor. En levande skärgård där människor kan bo och arbeta året runt, men också en skärgård som är öppen för turism och friluftsliv. I framtidens skärgård slår vi vakt om de traditionella näringarna som småskaligt jordbruk och fiske, men vi anammar också den moderna kommunikationstekniken och de möjligheter den ger. Framtidens skärgård utvecklas till en levande bygd där stor respekt visas för dess unika natur- och kulturbygd.

Bakgrund

I de gällande översiktsplanerna för Nynäshamns och Haninges kommuner är kust- och skärgårdsfrågorna endast översiktligt behandlade. Skärgårdsområdena runt Stockholm är i många avseenden unika, och ofta står där olika intressen mot varandra. Strävan att skapa en levande skärgård och samtidigt slå vakt om starka bevarandebetingelser pekar på ett behov av en tydlig plan för kommunernas kustområden. Därför inledde Nynäshamns och Haninge kommuner våren 1996 ett samarbetsprojekt i syfte att arbeta fram en översiktsplan för kommunernas kustområden.

Miljöbeskrivning för kustvattenet

En viktig utgångspunkt för arbetet med kustplanen är den miljöbeskrivning av kustvattenet som Stockholms universitet, med Cecilia Lindblad som huvudansvarig, har tagit fram. Vattenavsnittet i plantexten och bilagan samt tillhörande kartor är antingen direkt tagna från miljöbeskrivningen eller omskrivna med texten i miljöbeskrivningen som utgångspunkt.

Program, samråd & utställning

Programmet sändes ut på ett brett samråd under tiden oktober till december 1997 till ca 260 remissinstanser. 36 stycken var gemensamma för båda kommunerna och cirka 100 stycken var endast för Nynäshamns kommun. Programmet presenterades på Skärgårdsdag 97 i Nynäshamn samt på ett kommungemensamt seminarium på Häringe 1997-10-06. Samrådet pågick juli till oktober 2000 och omfattade ungefär lika många remissinstanser som under programsamrådet. Planen omarbetades därefter och ställdes ut maj till september 2001. Antalet remissinstanser denna gång var ca 90 stycken.

Planen har fått ett mycket positivt mottagande. Många remissinstanser anser att det är ett bra initiativ att upprätta en plan för just kustområdena med sina speciella förutsättningar och frågeställningar. Samarbetet mellan Haninge och Nynäshamn lovordas också av flera remissinstanser. Många har också tryckt på att skärgården är en unik resurs, som vi måste ta vara på och behandla med stor respekt.

Medborgardialog

Båda kommunerna har anordnat informations- och diskussionsmöten i olika delar av kustområdena under sommaren och hösten 1999.

Kustplanens inriktning

Inom kustplaneområdet är det många intressen som ska tillgodoses, både allmänna men även enskilda. Med hänsyn till intressena blir kustplanen betydligt mindre exploateringsinriktad i sitt innehåll jämfört med den genomsnittliga översiktsplanen. Detta betyder att rekommendationerna för den allra största delen av kustplanen är bevarandeariktade. Från dessa skiljer sig dock ett antal områden där kommunen föreslår förändringar, se plankartan.

Planavgränsning

Kustplanen avses att omfatta hela Haninge och Nynäshamns kommuners skärgårdar; allt kustvatten, alla öar, förutom dem som omfattas av aktuella fördjupade översiktsplaner eller detaljplaner, och i stort sett den del av kuststräckan som omfattas av strandskydd. I Haninge behandlar vi Årsta havsbad med anledning av den eventuella flytten av Waxholmsbryggan från dess nuvarande läge till Vitså. Dalarö kommer att behandlas mycket översiktligt med tanke på de aktuella detaljplaner som finns, Ornö, Björkö och Kymmendö tas heller inte upp i Kustplanen eftersom föp Ornö antogs i april 1999. Dalarö och Ornö är dock viktiga för resten av skärgården och kommer ändå att behandlas i vissa avseenden.

Översiktsplanens användning

Alla kommuner ska enligt Plan- och bygglagen ha en aktuell översiktsplan som omfattar hela kommunens yta. Planen utgör ett samlat beslutsunderlag och är ett handlingsprogram som visar kommunens syn på mark- och vattenanvändning och bebyggelseutveckling. Översiktsplanen är vägledande för efterkommande beslut men inte juridiskt bindande. Den är också en överenskommelse mellan stat och kommun om hur riksintressena ska tas tillvara och utgör på detta sätt en gemensam grund för myndighetsbeslut.

Översiktsplanen spänner över många sektorer. Den samordnar information från olika sektorsprogram och planer och sätter in dem i ett större sammanhang. Översiktsplanen visar på så sätt kommunens helhetssyn som ska tillämpas i beslut både inom kommunen och av myndigheter utanför kommunen. Översiktsplanen ska visa när ett intresse måste över- eller underordnas andra intressen och blir så ett underlag och stöd för kommande beslut och avvägningar om markens och vattnets framtida användning.

Kustplanen är en fördjupning av översiktsplanerna för Haninge och Nynäshamns kommuner. Den omfattar Haninges och Nynäshamns kust- och skärgårdsområden. Kustplanens geografiska avgränsning framgår av plankartan. Planen omfattar i princip kommunernas vattenområden samt strandområdet 300 meter innanför kustlinjen. I Nynäshamns kommun omfattas inte de inre områdena av Torö, Oxnö och Svärdsö beroende på att det redan finns en antagen fördjupad översiktsplan för dessa öar. I Haninge finns en fördjupad översiktsplan för Ornö, Kymmendö och Björkö från 1999 och omfattas således inte heller av denna plan.

Fet text i ruta innebär mål, ställningstaganden eller rekommendationer och ska tillsammans med plankartan ses som den politiskt antagna planen.

Övrig text är främst beskrivningar och redovisning av planförutsättningar. Eftersom Kustplanen är bevarandeariktad betyder avsaknad av rekommendationer att inga större förändringar planeras, det är främst i förtätningsområden som rekommendationer behövs.

Kustplanens syften

Kustplanen syftar till:

- att öka medvetenheten och förståelsen för skärgårdsområdenas speciella förutsättningar och möjligheter.
- att beskriva vattenområdenas och strändernas kvaliteter och hot.
- att redovisa hur land- och vattenområden i kommunerna bör skyddas, bevaras och utvecklas.
- att redovisa vilka land- och vattenområden som kan utvecklas/exploateras.

- att tydligt beskriva möjligheter att utveckla näringar i skärgården, vilka samtidigt hushåller eller förstärker områdets natur- och kulturvärden.
- att vara ett tydligt och lättolkat underlag för tillståndsprövningar enligt till exempel Plan- och bygglagen och Miljöbalken.

SKÄRGÅRDENS ROLL I REGIONEN

Kuststräckan som behandlas i föreliggande plan är en viktig del av stockholmsregionen. Dels finns ovärderliga kultur- och naturvärden i området och dels är området viktigt för det rörliga friluftslivet och turismen i länet.

Frågor rörande skärgården handhas till en betydande del av regionala aktörer såsom Länsstyrelse och Landsting. Dessa organ har en stor betydelse för områdets utveckling, även om kommunen står för upprättandet av översikts- och detaljplaner i den egna kommunen.

Nationella miljömål

Miljö kvalitetsmål gällande planområdet är fastställt i regeringens proposition 1997/98:145. Under rubriken *Hav i balans samt levande kust och skärgård*. Miljö kvalitetsmålet i sin helhet är formulerat enligt nedan:

”Västerhavet och Östersjön skall ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden skall bevaras. Kust och skärgård skall ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård skall bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden skall skyddas mot ingrepp och andra störningar.”

För att målet skall kunna uppfyllas krävs åtgärder på olika nivåer i samhället.

Regionala miljömål

Under hösten 1999 beslutade KSL:s och Länsstyrelsens styrelser samt Landstingets regionplane- och trafiknämnd att det nya regionala miljövårdsprogrammet (Miljövårdsprogram 2000) ska utgöra underlag för inriktningen av det fortsatta miljöarbetet i länet. I programmet har de nationella målen brutits ned till regionala mål. Dessa mål beskrivs som s.k. miljöutmaningar. En sådan utmaning är:

Ta tillvara skärgårdens unika värden och förbättra skyddet för ytterskärgården och skärgårdens vattenmiljöer.

Denna utmaning består i att ta tillvara naturvärdena i länets mest värdefulla naturområde samtidigt som möjligheterna till fast bosättning och arbete måste bli bättre. Detta är grunden för en levande skärgård och för bevarandet av skärgårdens natur- och kulturvärden. Enligt miljö värdsprogrammet bör målet för ytterskärgården vara att den bör förbli oexploa-

terad till gagn för kommande generationer. Skärgårdens vattenmiljöer behöver skyddas mot övergödning och andra miljöhot.

Av de åtgärder som nämns i programmet berörs kommunen direkt av följande:

- KSL, Landstinget och berörda kustkommuner samverkar för att öka kunskapen om de grunda kustområdena och deras betydelse för skärgårdens växt- och djurliv.
- Länsstyrelsen och kommunerna ansvarar för att strandskyddslagstiftningens bestämmelser om hänsyn till växt- och djurlivet får genomslag. Som ett led i detta arbete tas rekommendationer om tillämpning fram.
- För att få en samlad bild av bebyggelseutvecklingen redovisar kommunerna årligen samtliga givna strandskyddsdispenser till Länsstyrelsen.
- Berörda kommuner ansvarar för att skärgårdens vatten- och landmiljöer behandlas utförligare i de kommunala översiktsplanerna.
Grubbyn, Utö

EU-stöd i skärgården

Att ha en inblick i EU:s regelsystem för olika stödformer är en nödvändighet. Idag har flertalet kommuner, däribland Haninge, en person som är ansvarig för EU-frågor. Regionalt finns en person på Länsstyrelsen som har en regional överblick över de här frågorna.

Erfarenheterna från grannlänternas arbete med kustfrågor bör studeras regelbundet eftersom problemen i Sverige är likartade. Det pågår redan flera samarbetsprojekt med länder runt Östersjön i syfte att utbyta erfarenheter.

Skärgården i Haninge och Nynäshamn är en del av en sammanhållen region runt Östersjön. Den europeiska unionen arbetar i dagsläget med utvecklingsfrågor på det regionala planet.

De delar av området som saknar fastlandsförbindelse faller inom ramen för det regionala EU-stödet mål 2 - öarna. Stödformen innebär att EU-bidrag kan erhållas för utvecklingsprojekt i skärgården. I huvudsak är stödet riktat till insatser som inte innebär direkta investeringar, men i vissa fall också för uppförande av exempelvis företagshus m.m. Stödet kan betalas ut till olika aktörer i planområdet.

Huvudsyftet med de EU-finansierade insatserna i skärgårdsområdet är att skapa nya varaktiga arbetstillfällen, med hänsyn tagen till den unika natur- och kulturmiljön. Skärgårdens utveckling i EU-programmet utgår från följande områden:

Insatsområde 1 – Livsmiljö (regionala fonden)

Åtgärd 1.1 Kultur och miljö

Åtgärd 1.2 Lokala servicelösningar

Åtgärd 1.3 Lokal mobilisering

Insatsområde 2 – Utveckling av mänskliga resurser (sociala fonden)

Åtgärd 2.1 Samverkan näringsliv – utbildningsanordnare

Åtgärd 2.2 Kunskaps- och kompetensutvecklande åtgärder

Insatsområde 3 – Näringsliv och infrastruktur (regionala fonden)

Åtgärd 3.1 Näringslivsfrämjande åtgärder

Åtgärd 3.2 Infrastrukturella åtgärder

Europeiska unionens stöd bör inte fungera som kortsiktiga stöd i skärgårdsregionen. Huvudsyftet med åtgärderna bör vara att bygga upp strukturer som i framtiden kan gagna utvecklingen inom planområdet. Vidare kan och bör stödet nyttjas till delaktighet med andra liknande regioner i Europa. Ett kunskapsutbyte med regioner med liknande förhållande bör byggas upp av såväl privata som offentliga aktörer. Ett ökat internationellt samarbete skapar förutsättningar för en gynnsam näringslivsutveckling i skärgårdsregionen efter de förutsättningar som skärgårdens speciella natur och befolkningsstruktur ger.

Som arena för internationellt samarbete bör i första hand östersjöområdet kunna användas. Skärgårdsområdet är en del av en sammanhängande region i Europa med områden i första hand i Finland och på Åland men också i de baltiska staterna. Internationellt samarbete i övrigt uppmuntras också.

Såväl de berörda kommunerna och länsstyrelsen liksom andra offentliga aktörer bör prioritera information om möjligheterna till EU-stöd riktat mot skärgårdens föreningar och företag. Målsättningen bör vara att EU-projekt kan fungera som en hävstång för en gynnsam utveckling i skärgårdsområdet.

Nätverkstanken bör även i fortsättningen utvecklas för att underlätta för småföretagare och andra intressenter i skärgården att kunna utvecklas med hjälp av gemensamma EU-projekt. En möjlighet till detta kan vara gemenskapsinitiativet Interreg III A, som riktar in sig på områdena näringsliv, samhälle och miljö. Inom Interreg III A finns bl.a. åtgärder för profilering och marknadsföring av skärgården med dess varor och tjänster.

Kommunerna ska engagera sig i nationella och internationella projekt som syftar till att bevara och utveckla skärgårdens unika värden.

Kommunernas övergripande mål

Haninge kommun

Agenda 21

I kommunens Agenda 21-dokument, antaget av kommunfullmäktige 1998, står bland annat följande i form av önskvärda mål för år 2018:

- Särskilt känsliga skogsområden undantas från skogsbruket
- Kväveutsläppen till Östersjön har minskat med 70%
- Branscher som miljöanpassad turism, solenergi, biobränslen mm har expanderat i kommunen
- En god vattenkvalitet skall säkerställas

Miljöpolitiskt handlingsprogram – 39 sätt att bli bättre

I kommunens miljöpolitiska handlingsprogram checklistedel finns, bland annat, nedanstående punkter angivna. Formuleringarna innebär att beslutsfattarna i Haninge kommun skall ta hänsyn till att:

främja en ekologiskt hållbar utveckling

värna och bevara kulturlandskapet

skydda vattenområden avsedda för bad

skydda vattenområden avsedda för fiske, fiskelekplatser och fågelliv

skydda och värna allemansrätten

förhindra skador av ett organiserat utnyttjande av allemansrätten

Nynäshamns kommun

Agenda 21

I målen för Nynäshamns lokala Agenda 21 står bland annat:

- Ekokommun Nynäshamn ska verka för ett samhällsbyggande som innebär en långsiktig ekonomiskt och ekologiskt hållbar utveckling i kommunen.
- En ekologisk helhetssyn, hushållning med naturresurser och kretsloppstänkande skall vara centrala begrepp för all verksamhetsplanering.

Övergripande mål för naturhushållning och miljövård

Kommunens övergripande mål för naturresurshushållning och miljövård finns formulerade i översiktsplanen från 1991.

- Resursförbrukning utöver vad naturen tål är inte acceptabel.
- Artrikedomen i flora och fauna får inte varaktigt utarmas.
- Odlingsvärd jordbruksmark får inte varaktigt tas i anspråk för annan användning.
- Vatten som en resurs för fiske och vattentäkt får inte förstöras.
- Naturen och kulturbygden är värdefull för rekreation, estetiska upplevelser och allmänt välbefinnande.
- Vegetation, parker och annan natur i bebyggelse behövs som luftrenare och för upplevelsen av närmiljön.

För att uppnå ett sådant samhälle krävs:

- goda bostäder för alla kategorier, åldrar, hushållstyper etc.
- arbetstillfällen inom kommunen för flertalet och möjlighet att byta arbete och utvecklas i arbetet.
- nära tillgång till service av olika typ, kommersiell och offentlig.
- gemenskap, delaktighet och möjlighet till kvarboende på orten för bland annat ungdomar och äldre.
- en miljö som ger upplevelser av estetik, socialt och fysiskt slag.

Framtidsvision för Ekokommun Nynäshamn

Framtidsvisionen är ett strategiskt program för utvecklingen i Nynäshamns kommun fram till år 2010. I dokumentet sägs bl.a. följande som direkt eller indirekt kommer att påverka den framtida utvecklingen i skärgården:

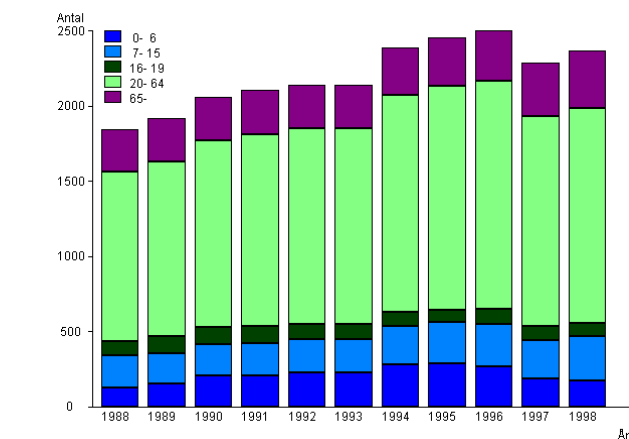
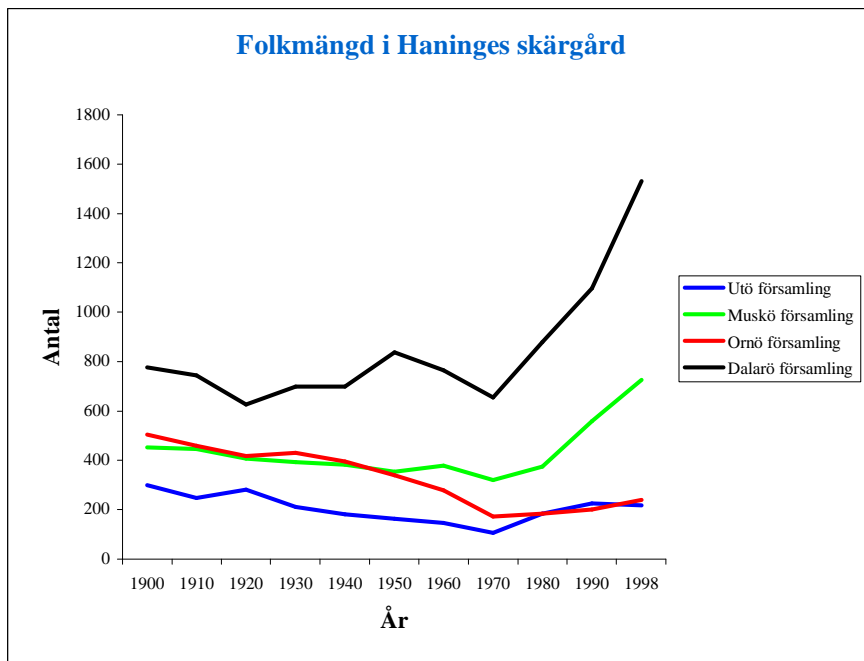
- Befolkningen i kommunen har ökat med 3000-5000 invånare
- En modern trafiksäker väg 73 är klar
- Den nya hamnen i Norvik är klar
- Ett flertal vindkraftverk har byggts
- Många nya jobb har skapats, framförallt inom IT-sektorn
- Östersjöhandeln har utvecklats
- Nynäshamn är ett "bohovud" för affärer, utbildning och kontakter österut

PLANERINGSFÖRUTSÄTTNINGAR

För att uppnå målet om en levande skärgård måste det finnas en bofast befolkning med en någorlunda jämnt spridd åldersstruktur. Detta är nödvändigt för att upprätthålla offentlig och kommersiell service på öarna. För att göra skärgården attraktiv att bo i fordras bra skola, barnomsorg, arbetstillfällen, service och bostäder.

Befolkning

I Haninges skärgård bodde det 1998 ungefär 3000 personer, i Nynäshamn bodde det samma år ungefär 2300 personer i kustområdena. I Haninge har befolkningen ökat från år 1900 med 700 personer och med 1000 personer sedan 1950. De senaste 20 åren, mellan 1978 och 1998 har befolkningen ökat med 75 procent. Under 1998 var det Muskö församling som hade den största procentuella folkökningen i kommunen; 3,2 % mot 1,6 % för hela Haninge kommun.

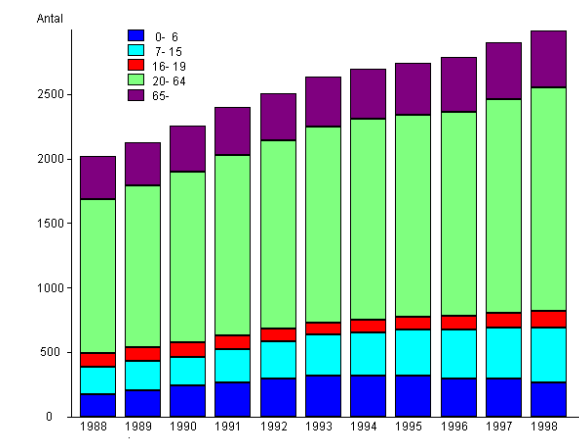
Åldersfördelningen i Nynäshamns skärgård

Åldersfördelning i Haninges och Nynäshamns skärgård

Åldersfördelningen är viktig att beakta i planeringen eftersom den säger mycket om det framtida behovet av barnomsorg, skola och äldreomsorg i form av boende och hälsovård.

	alla: under 6 år	alla: under 19 år	alla: över 65 år	alla: över 80 år
Dalarö	9%	27%	14%	3%
Ornö	6%	21%	20%	2%
Utö	7%	27%	11%	2%
Muskö	9%	31%	16%	4%
Hela Haninge	10%	28%	9%	2%
Norr om Lisö	9%	27%	14%	4%
Lisö-området	5%	18%	18%	3%
Stora Vika-området	8%	28%	16%	3%
Torö-området	8%	20%	19%	3%
Nära Nynäshamn	10%	25%	20%	0%
Yxlö-området	4%	19%	22%	1%
Norr om Nynäshamn	6%	23%	10%	2%
Hela Nynäshamn	7%	24%	15%	4%
Hela planområdet	8%	26%	16%	3%

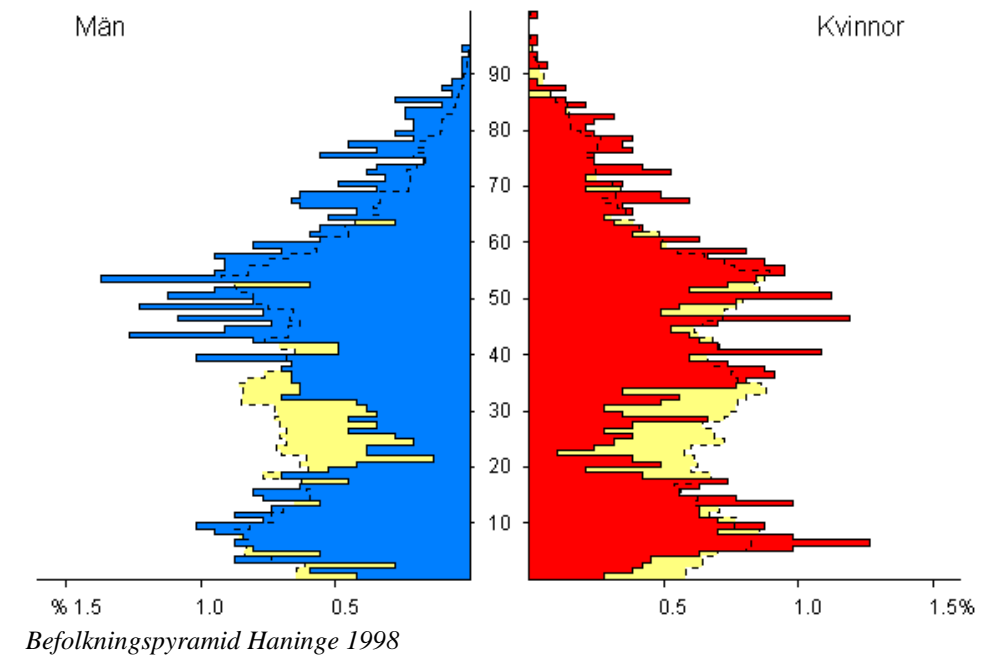
Man kan konstatera att andelen barn på Muskö, som har den största befolkningstillväxten i Haninge kommun, och på Dalarö ligger ganska nära kommungenomsnittet. För hela Haninge skärgård har vi en nedåtgående trend i antal barn under 6 år, detta samtidigt som den totala befolkningen på respektive ö de senaste åren varit ganska oförändrad (Ornö och Utö) eller ökar (Muskö och Dalarö). Antalet barn under 6 år i Haninges skärgård minskade mellan åren 1995 och 1998 med 20 procent.

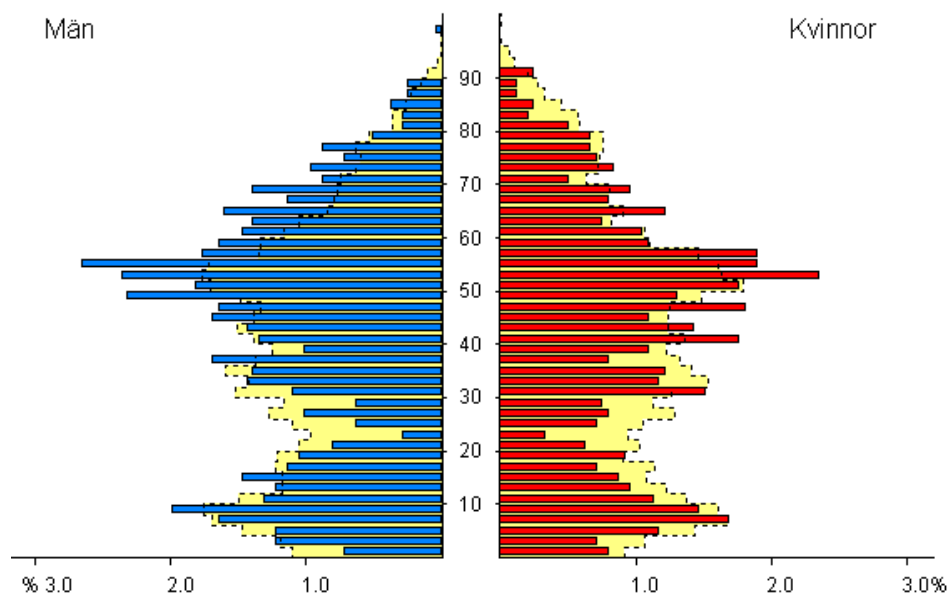
Åldersfördelningen i Haninges skärgård

Ornö har en åldrande befolkning, andelen ålderspensionärer har där under de senaste fyra åren ökat med 23 procent, detta att jämföra med 10 procent i hela Haninges skärgård. Andelen personer över 65 år på Muskö och Dalarö har under denna tid i princip varit konstant.

Även i Nynäshamns kommun kommer andelen äldre att öka procentuellt mer än den totala befolkningen. Enligt kommunprognosen kommer den totala befolkningen att öka med ungefär 4% fram till 2010, medan andelen personer som är 65 år och äldre kommer att öka med ungefär 40%. Siffrorna för hela kustområdet överensstämmer väl med dem för hela kommunen. I övrigt kan utläsas att flera kustområden har högre andel personer över 65 år än kommungenomsnittet och att andelen barn och unga är ganska lika eller över kommungenomsnittet, utom i Yxlö- och Lisöområdena, där andelen barn och unga är lägre.

I befolkningspyramiden ovan ser man tydligt att 20 – 35-åringarna saknas i skärgården, liksom barnen under 6 år (de streckade ytorna är kommungenomsnittet). Detta betyder att det kommer få nya barn till skärgårdsskolorna de närmaste åren, om inte familjer med skolbarn flyttar in, och en stor andel ålderspensionärer på lite längre sikt om trenden håller i sig. De stora årskullarna som idag är runt 55 år kommer att framåt år 2025 bli stora hemtjänstkonsumenter. För att locka yngre människor att flytta in och skaffa barn behövs arbetstillfällen och lämpliga bostäder.

Befolkningspyramid Nynäshamn 1998

Befolkningspyramiden för Nynäshamns kustområden uppvisar liknande förhållanden som den i Haninge. Befolkningen i åldrarna 20-30 år är inte lika stor som i kommunen totalt, det bor förhållandevis många i åldern 55-60 år i kustområdena och de äldre männen är överrepresenterade jämfört med hela kommunen.

Landsort och Krokskär

Kring 1720 bodde strax under 30 personer på Landsort och 9 på Krokskär. (Uppgifterna är från husförhörslängder och upptar därför endast konfirmerade personer). Följande tabell är hämtad från boken Landsort-husen och människorna" av Maria Landin och Björn Öberg. Tabellen är kompletterad med uppgifter från 1998.

År	Landsort	Krokskär
1801	ca 125	ca 41
1831	ca 160	ca 54
1871	ca 172	ca 22
1886	ca 136	ca 22
1900	120	15
1910	110	12
1920	108	14
1996	30	13
1997	32	12
1998	35	10

Förvärvsarbetande

I planområdet finns sammanlagt ungefär 800 förvärvsarbetande. För att mäta antal arbetstillfällen i relation till befolkningen i ett område kan man använda sig av begreppet självförsörjningsgrad, vilket är dagbefolkning dividerat med nattbefolkning.

Självförsörjningsgrad (dagbefolkning/nattbefolkning) 1997:

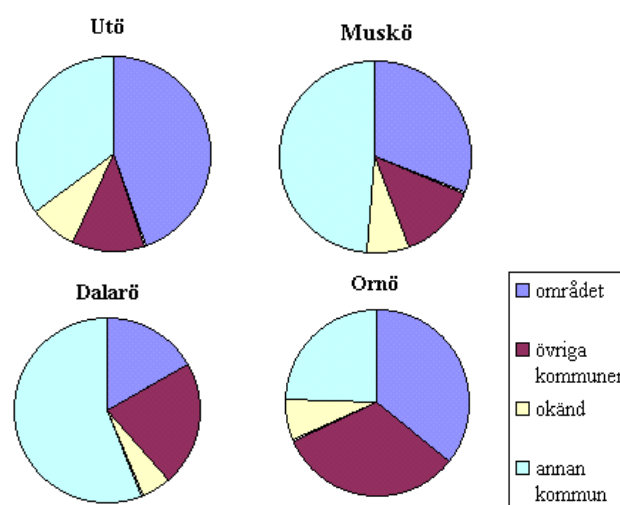
Haninge 1998

Dalarö 50 %
Ornö 44 %
Utö 65 %
Muskö 426 %
Haninge 63 %

Nynäshamn

Norr om Lisö 23 %
Lisöområdet 16 %
Stora Vika-området 25 %
Torö 17 %
Områden nära Nynäshamn 29 %
Yxlö 17 %
Kusten norr om Nynäshamn 27 %

Muskös höga självförsörjningsgrad beror på det höga antal inpendlande personer som arbetar på Muskövarvet. Den bofasta befolkningens pendlingsmönster kan studeras i cirkeldiagrammen nedan. Dalarö och Muskö har mindre andel förvärvsarbetande nattbefolkning som arbetar i området än vad Ornö och Utö har, de pendlande arbetar också i andra kommuner än Haninge i en större utsträckning. Eftersom Muskö har sin biltunnel som mynnar ut i Nynäshamns kommun ligger det nära till hands att pendla just till den grannkommunen. Från Dalarö som ju ligger på fastlandet går det också lätt att arbetspendla med egen bil eller med kollektivtrafik. Läs mer under *Kommunikationer*.

Utpendling - den förvärvsarbetande nattbefolkningens arbetsplatser 1997

Arbetsstillfällen i skärgården och deras förändring:

	Haninge 1993	1998	Nynäshamn 1997
Jord- och skogsbruk, fiske	11	14	37
Tillverkning/bygg	70	68	69
Handel och kommunikation	80	90	54
Finansiell verksamhet	14	71	37
Utbildning/vård/omsorg	140	158	33
Övr. branscher*	99	171	21
Summa	414	572	251

*) Offentligt anställda på Muskö har inte tagits med p g a det höga antalet anställda på Muskövarvet.

Vissa oklarheter kan finnas i dessa siffror eftersom underlaget är litet, det kan skifta hur folk har valt att klassificera sitt arbete och många kan dessutom ha flera jobb i olika sektorer. I Haninge är det finansiell verksamhet och företagstjänster som stått för den största procentuella ökningen och övriga branscher inkluderande personliga och kulturella tjänster och offentlig förvaltning har stått för den största reella ökningen i antalet arbetstillfällen. Befolkningen har under samma tidsperiod ökat med drygt 200 personer i Haninge. Andelen ut- och inpendlare har i stort sett varit oförändrad.

Service

Service i form av detaljhandel och liknande har en säsongsbetonad marknad och lever också under andra villkor än motsvarande handel på fastlandet. Varutransporterna till skärgårdsöarna blir dyrare och kräver noggrann planering och kundunderlaget är litet, i alla fall på vintern. Service i olika former är samtidigt livsviktigt för den året-runt boende befolkningen.

Skola och barnomsorg

För att skapa förutsättningar för att medborgarna ska kunna delta i utformningen av samhället och arbetslivet, som befinner sig i en allt snabbare utveckling, ska en barnomsorg och ett utbildningsutbud som tillförsäkrar medborgarna en bra utbildning och omsorg erbjudas.

Haninge

I Haninge kommun finns skolor på Muskö, Utö, Ornö och Dalarö, totalt går drygt 400 elever i skärgårdsskolorna. På samtliga skolor sker undervisningen i åldersintegrerad form från förskoleklass för 6-åringarna till 5:e klass på Muskö och Ornö och till 9:e klass på Utö och Dalarö. Hur åldersintegreringen organiseras skiljer sig mellan skolorna och beror av hur många elever som finns i respektive årskurs. Efter årskurs 5 får barnen från Ornö gå i Dalarö skola medan Musköbarnen valt att gå i skola i Ösmo.

De flesta barn som går i skärgårdsskolorna bor på samma ö som sin skola. Det finns dock några barn på Fiversättraön, Fåglarö och Kymmendö som får åka båt till Ornö eller Dalarö skola. Vanlig skolskjuts finns på de stora öarna.

På Utö är den gamla skolan dimensionerad för 16 elever, 1999 var elevantalet det dubbla. Utö skola möter ej heller de krav som dagens undervisning och samhälle ställer på en skolbyggnad, exempelvis handikappanpassning och lokaler för andra ändamål än just undervisning. Skolan ska byggas till och förskolan flyttas till befintlig skola nära Spränga brygga. Skolan beräknas stå klar under läsåret 2003-2004. Det kommer också att finnas möjlighet till bredband.

Dalarö skola med ca 300 elever (1999) byggdes ut år 2001. Ännu fler lokaler beräknas dock behövas i framtiden. I Dalarö finns 93 barn (2001) inom förskoleverksamheten (kommunal förskola och föräldrakooperativ).

Skolan på Muskö har 71 elever. Allt eftersom barnkullarnas storlek varierar från år till år lokaliserar förskolan i skolan eller familjedaghem, beroende på var det finns plats.

Ledningen för skärgårdsskolorna arbetar med samarbete och kommunikation mellan skärgårdsskolorna. Ambitionen är att elever från de olika skolorna ska träffas regelbundet och använda IT-kommunikation i undervisningen och för att kommunicera med varandra. Särskilt angeläget är att upprätthålla kontakten mellan Utö och Dalarö skola.

Kommunikationer mellan öarna och fastlandet och även tvärförbindelser är mycket viktiga för skärgårdsskolornas samordning och utveckling. Kommunerna ska arbeta för att kommunikationerna i skärgården förbättras.

Nynäshamn

I Nynäshamns kommun får skolbarnen som har rätt till skolskjuts så kallad entreprenadskjuts, det vill säga särskild skolbuss till och med årskurs 3. Från årskurs 4 får barnen SL-kort och åker då med ordinarie SL-bussar

Nynäshamns kommun har mycket liten fast boende befolkning på öar utan broförbindelse och därmed också få barn på sådana öar. I grundskoleålder fanns 1998 endast två barn, boende på Landsort. De åker passbåt till Ankarudden och sedan skolskjuts till Torö skola. Torö skola är en F-5-skola med totalt ungefär 40 elever från Torö, Svärdsö och Oxnö samt Landsort. Från årskurs 6 går eleverna i Viaskolan i Nynäshamn. Noteras bör att det 1998 fanns fem barn i åldern 0-4 år på Landsort.

Lisöområdets grundskolebarn, cirka 35 stycken, åker till Vika skola, som har årskurs F-6. Från årskurs 7 går barnen i Sunnerbyskolan i Sorunda. Vika skola tar också emot barnen från Stora Vika, Marsta, Brunn, Rangsta och Grimsta. Barnen från Norr Enby åker till Kyrkskolan i Sorunda.) I Grimsta, Rangsta och Norr Enby finns ungefär 50 barn i grundskoleålder och ungefär 30 i åldern 0-4 år. I Stora Vika-området finns ungefär 35 barn i åldern 0-4 år, varav de flesta bor i Marsta.

I kustområdena närmast Nynäshamn, det vill säga Rassa, Nynäs gård och Hamnsvik fanns 1998 sju barn i grundskoleålder och två i åldern 0-4 år. Skolbarnen går i Viaskolan i Nynäshamn, som är en F-9-skola. På Yxlö fanns 1998 ungefär 20 barn i grundskoleålder och två i åldern 0-4 år. På Herrö och Himmelsö bodde då inga barn. Yxlö-barnen går i Tallbackaskolan, F-5 i Ösmo och från årskurs 6 i Vanstaskolan. På Vanstaskolan går också barnen från kustområdena norr om Nynäshamn, det vill säga Vidbynäs, Hammersta och Landfjärden. Här finns ungefär 40 skolbarn och 10 barn i åldern 0-4 år.

Barnomsorgen i kustområdena löses antingen genom att barnen skjutsas till någon av kommunens förskolor eller att de är placerade i familjedaghem nära hemorten. Systemet med kommunala dagmammor är känsligt, bland annat eftersom det är svårt att ordna vikarier vid sjukdom. I kustområdet finns två kommunala förskolor en i Marsta och ett i Svärdsögården på Torö.

Socialt skyddsnät

Socialnämnden har ansvar för samhällets mest utsatta och resurssvaga grupper. Familjens och individens behov av vård och omtanke ska tillgodoses och alla invånare ska ges förutsättningar för att ta ansvar för ett liv med social trygghet. Detta åstadkommes genom service och stöd till kommuninvånarna. Under 1998 fick 2,3% av skärgårdsborna i Haninge någon gång socialbidrag, detta ska jämföras med 9,2% för kommunen som helhet.

Distriktssköterskemottagningen på Muskö

Hälsovård

Ansvar för distriktssjukvården åvilar landstinget, medan hemtjänsten är ett kommunalt ansvar. Genom gränsöverskridande samarbete mellan kommun, landsting, anhöriga/närstående och lokala entreprenörer kan en bra service tillhandahållas.

Distriktssköterska och distriktsläkare besöker Utö respektive Ornö en dag i månaden för att hålla mottagning för barn och vuxna. Behöver man

uppsöka läkare eller sjuksköterska andra tider är Utöborna hänvisade till vårdcentralen i Handen och Ornöborna till vårdcentralen i Dalarö. På Muskö är det distriktsläkarmottagning en eftermiddag varje vecka och distriktssköterskemottagning två dagar i veckan. Övrig tid är Musköborna hänvisade till Hälsocentralen AKKA i Västerhaninge. Är respektive vårdcentral inte för överbelastad är det möjligt att få komma till en annan än den man geografisk hör till, exempelvis är det ju närmare för Musköborna att åka till Ösmo vårdcentral.

Kust- och skärgårdsbefolkningen i Nynäshamns kommun hör till någon av vårdcentralerna i Nynäshamn, Ösmo eller Sorunda. Det finns ingen extra service för öar utan broförbindelse. Vårdcentralerna brukar öka sin bemanning under semestertider eftersom kommunen besöks av många turister.

Folktandvård finns inte i skärgården, patienter är hänvisade till mottagningar på fastlandet.

Äldreomsorg

Haninge

Från 2000 och fram till år 2010 beräknas andelen haningebor som är 75 år eller äldre att öka med 50 %, detta att jämföra med den befolkningsökning på 10 % som väntas för samtliga åldersgrupper tillsammans. Som grund för dessa ökningsförväntningar ligger antaganden om en viss nybyggnation av lägenheter och en fortsatt permanentning av fritidshus. En förhållandevis stor del av fritidshusbeståndet finns i skärgården, en ökande andel pensionärer, och på lite längre sikt vårdtagare, kan därför i framtiden väntas på de större skärgårdsöarna. Vårdinsatsen kan i sådana fall bli tung i och med att husen är trånga och inte anpassade för de äldres behov och kanske saknar modernt vatten och avlopp.

Det bor få personer på öarna som behöver hjälp från hemtjänsten, ofta räcker det med hjälp från grannar och släktingar för att vårdbehövande människor ska kunna bo kvar hemma. Vid behov ordnas hemtjänstpersonal eller avlösningshjälp för anhöriga. Det kanske redan finns personer anställda inom hemtjänsten som bor på ön, som fallet är på Ornö, alternativet är att personalen åker taxibåt till de vårdbehövande. Det sker också försöksverksamhet med bildtelefon via tv-nätet där vårdpersonal kan tala med och se sina patienter och därigenom avgöra om de behöver göra hembesök eller inte.

På Muskö klaras en del av de äldres vårdbehov av distriktsläkar- och distriktssköterskemottagningen som även gör hembesök. Detta medverkar antagligen till att äldre på Muskö kan bo kvar hemma längre än vad de kunde ha gjort om de bodde någon annanstans i skärgården.

För det tyngre vårdbehovet finns 25 platser i den om- och tillbyggda Malmgården på Dalarö. Det finns också servicehus i Tungelsta och i Västerhaninge för dem som bor i den sydvästra delen av skärgården.

Kommunen har inga planer på att själv bygga särskilda äldreboende i skärgården, däremot uppmuntras handikappanpassning av nybyggnationer, gärna i närheten av service och kommunikationer. På Muskö är Tuppudden en plats där ett äldreboende i privat regi skulle kunna tillkomma.

På skärgårdsöarna finns inte det underlag som krävs för att bygga särskilda bostäder för människor med ett så stort vårdbehov att hemtjänsten inte räcker till. Ett alternativ till servicehus/äldreboende är att möjliggöra byggnation av smålägenheter lämpade för människor som är mer eller mindre rörelsehindrade, framförallt lägenheter i markplan utan trappor.

Nynäshamn

På Landsort-Krokskär-Degerholmen fanns 1998 totalt 3 personer över 75 år. Här löser man ofta ett eventuellt hemtjänstbehov genom att anställa någon granne eller släkting. Hemtjänsten märker ett ökat vårdbehov särskilt på Lisö under sommaren och i viss mån även storhelger som jul och nyår då många gamla väljer att vistas i sina fritidshus.

Kvalificerat vårdboende för äldre med stort vårdbehov finns i tätorterna Nynäshamn, Ösmo och Sorunda. I Nynäshamn finns också servicelägenheter för boende som är mindre vårdkrävande. Kommunen planerar nu att bygga ett äldreboende någonstans. Innan beslut fattas om var det nya äldreboendet ska placeras och vilken typ av boende det ska innehålla måste behov och önskemål utredas. Boende på Torö har framfört önskemål om att ett nytt vårdboende placeras där, och detta önskemål kommer att vägas in i utredningen.

Bibliotek

Förutom barnstugor, skolor, vård och omsorg finns offentlig service i form av möjlighet att låna böcker på bibliotek med begränsade öppettider och service, s k utlåningsstationer. Detta är mycket viktigt i dagens informationssamhälle, och samtidigt en demokratisk fråga. Utlåningsstationer finns på Muskö och Ornö, dessutom trafikeras skärgården av en bokbåt någon gång om året.

I Nynäshamns kommun finns inga utlåningsstationer som i Haninge, de boende i kustområdena är hänvisade till huvudbiblioteket i Nynäshamn eller något av filialbiblioteken i Vanstaskolan, Ösmo, Sunnerbyskolan i Sorunda och Vika skola i Stora Vika.

För personer med rörelsehinder finns i båda kommunerna möjlighet att via "Boken kommer" beställa hem böcker från biblioteket. I takt med att skärgårdsbefolkningen ökar ökar också behovet av bibliotekstjänster.

Kommersiell service

Skärgårdsbutikerna är av mycket stor betydelse för kvarboendet i skärgården, speciellt för äldre människor som har svårt att ta sig längre sträckor för att handla. Butikerna fungerar också som informationsspridare.

På Gälö finns det affär, restaurang och café vid Skälåker, kiosk och servering vid Finkarudd och kiosk vid Morarna. Den största delen av servicen på Gälö finns bara under sommarhalvåret. Fjärdlång saknar butik men har en kiosk vid ångbåtsbryggan, närmaste matvarubutik finns vid Vargvik på Ornö. Huvudskär saknar service överhuvudtaget, det man behöver får fraktas från en annan ö eller från fastlandet. På Utö är

serviceutbudet gott, det finns två restauranger, livsmedelsbutik, kiosk, cykeluthyrning, postkontor, turistbyrå, bageri, vandrarhem och hotell samt några bodar som på sommaren blir små affärer i Gruvbyn. Vid Spränga brygga intill Utö kyrka finns det en kiosk och vid Edesnäs café och pizzeria. Rånös kommersiella service utgörs av sommaröppen handelsbod och restaurang, vid Ålös ångbåtsbrygga finns fiskebod och restaurang – öppet på sommaren. På Nåttarö finns sommaröppen handelsbod och restaurang. Muskö har en livsmedelbutik med begränsat öppethållande vid Herrstugan och en sommaröppen kiosk med gatukök vid Mickrums brygga.

Livsmedelsaffären vid Herrstugan, Muskö

Den kommersiella närservicen i Nynäshamns kommuns kustområden är begränsad. Lisölandet har en liten livsmedelsaffär, likaså Torö och Svärdsö. Längst ut på Torö vid Ankaruddens brygga ligger en restaurang som är öppen på sommaren och vid vissa större helger. Vid Tottnäs bro finns ett sommaröppet kafé och rökeri. Landsort har ett fyrkafé. På den norra delen av östra kusten finns en specialbutik för köttvaror i Hammersta och en bensinstation med viss utbud av livsmedel i Landfjärden. Planområdet servas i övrigt av servicen i tätorterna Nynäshamn, Ösmo, Sorunda och Stora Vika.

Det är viktigt att kommunerna verkar för att den samhällsservice som finns idag bibehålls eller förbättras.

Näringsliv och sysselsättning

I hela planområdet påverkas sysselsättningen av närheten till det stora befolkningscentra som Stockholm utgör samt av möjligheterna till en utvecklad turism och rekreation.

Förutsättningarna för den året-runt-boende befolkningen i planområdet att finna sin utkomst i skärgården är begränsad. I planområdet ingår även fastlandskusten där en stor del av befolkningen pendlar till ett arbete på andra håll i regionen. Även från Muskö sker en utpendling till andra delar av de båda kommunerna eller till andra kommuner i regionen.

Restaurang vid Edesnäs, Utö

Planområdets näringsliv har traditionellt präglats av de areella näringarna. Trots att dessa har minskat i betydelse under senare år har såväl jord- och skogsbruk som fiske, än i dag, en stor betydelse. Volymmässigt har de areella näringarna i planområdet stor betydelse genom traditionellt småskaligt jord- och skogsbruk, men också genom odling av produkter såsom bär och grönsaker vilka säljs under sommarhalvåret till bl a sommarboende och turister. Jordbrukets traditioner i skärgården har också varit en starkt bidragande faktor för utformningen av den karaktäristiska landskapsbilden i skärgården samt skapat de små skärgårdssamhällena. Landskapet och bebyggelsestrukturen har sedan i sin tur fått stor betydelse för att skapa den attraktion vilken i dag ger betydande turistintäkter. Ett minskat jordbruk i området kan innebära att åkrar, ängar och hagar växer igen.

På öar som saknar offentlig och kommersiell service dominerar de areella näringarna än i dag. Där finns ofta en befolkning vilken har sin utkomst från småskaligt jord- och skogsbruk och fiske. I många fall kombineras dessa sysselsättningar vilket försvårar en statistisk analys vad gäller sysselsättningens fördelning. Under sommarmånaderna sker ett betydande uppsving eftersom turismen ökar kraftigt samt genom att befolkningen ökar när de sommarboende flyttar in. Ovanstående förutsättningar resulterar i att mångsyssleriet och varierande inkomster över året är karaktäristiskt för de delar av planområdet som inte har fast landförbindelse.

Näringslivet i skärgården kännetecknas av det stora antalet små och mikroföretag. Detta gäller även längs fastlandskusten, även om det finns flera

större arbetsgivare i denna del av planområdet. Bland de större kan Berga Örlogsskolor och Muskö Örlogsvarv nämnas.

Det stora flertalet av företagen i skärgården har inga anställda och arbetsställen med fler än tio anställda är sällsynta. Även om näringslivet är varierat dominerar byggsektorn, tjänsteproduktion samt de areella näringarna.

Delar av arbetsmarknaden domineras av näringar vilka traditionellt har fler anställda män än kvinnor. För att kunna åstadkomma möjligheter för kvinnor att bo kvar i skärgården är det av stor vikt att utkomstmöjligheter för dem skapas samt att kvinnor ges möjligheter att arbeta i skärgårdens befintliga näringsliv.

Under senare år har ett flertal initiativ genomförts för att stärka sysselsättningen på Landsort. 1998 bildades Landsorts Sjö- och Miljöcentrum som ska vara en plattform för den framtida utvecklingen på ön. Året efter grundades Landsorts Maritime Training AB som arbetar med undervisning i sjösäkerhet.

De areella näringarna bör finnas kvar och vidareutvecklas i planområdet på ett sätt som gynnar den speciella natur- och kulturmiljön.

Lika stora möjligheter att skapa sin egen försörjning bör finnas för kvinnor och män i planområdet.

Kommunerna ska på olika sätt verka för en utveckling av det lokala näringslivet i skärgården.

Forskning och utveckling

Högskoleutbildning inom kustplaneområdet är önskvärd. KTH har för avsikt att på Ornö etablera en skärgårdsstation för forskning om marint bruk. Berga och Landsort är andra platser som är lämpliga för forskning och utveckling. Stora delar av området kring Berga Örlogsskolor kommer i framtiden att öppnas upp. Till Berga finns också goda kommunikationer.

Informationsteknik

Informationsteknik och telematik kan öka tillgängligheten till ett differentierat utbud av service för de boende i planområdet. Tekniken kan också skapa möjligheter för mindre företag i planområdet att överbrygga avstånd till marknader för både varor och tjänster, vilket är viktigt för sysselsättningen och en viktig förutsättning för näringslivet. De specialutvecklade tekniklösningarna som utvecklas i regioner med en tät befolkningsstruktur passar inte alltid de speciella förhållanden som råder i det glest befolkade skärgårdsområdet. Här behövs i stället samordnade och mer flexibla lösningar för att dels skapa förutsättningar för näringslivet och dels skapa ett varierat serviceutbud.

Genom lokala initiativ och i vissa fall med hjälp av stimulans från myndigheter på olika nivåer kan möjligheter till nya innovativa lösningar skapas. I området finns fiberoptisk kabel dragen. Denna bör kunna ge möjligheter till ett effektivt utnyttjande av den nya tekniken. För att

mindre företag skall ges möjligheter att nyttja tekniken krävs dock ofta att en betydande samordning sker. Enskilda små företag belägna i perifera delar av planområdet kan ofta inte bära kostnaderna för tekniken på det enskilda företaget.

Fiberoptikkabeln skapar möjligheter till ett mer avancerat utnyttjande av tekniken bl a genom möjligheterna till videokonferenser inom skolan och i det privata näringslivet. Utö skola har fått tillgång till snabb uppkoppling via sjökabeln. Det fiberoptiska nätet kommer troligen att dras från Utö via Ornö och Dalarö till Sandhamn i Värmdö kommun.

Det är viktigt att möjligheter för små företag med IT-inriktning etableras i planområdet för att skapa möjligheter till ett differentierat näringsliv, men också för att stå för en lokal kompetens vad gäller den snabba utvecklingen inom området.

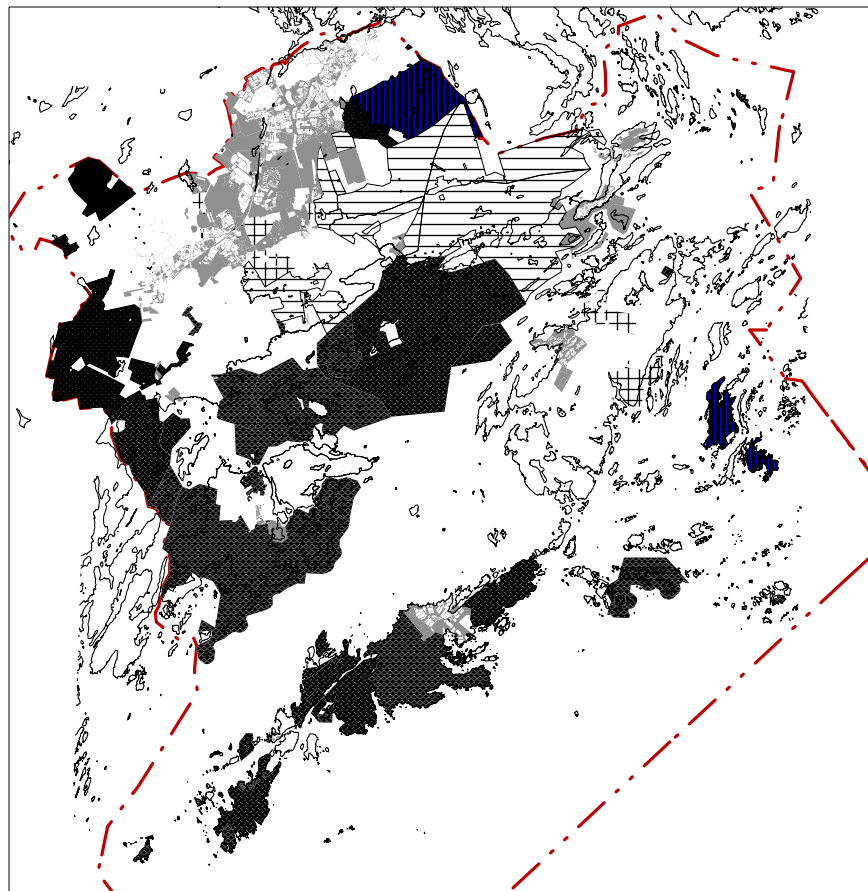
Det är viktigt att utbyggnaden av en modern teleinfrastruktur fortsätter i skärgårdsområdena. Här har kommunerna en central roll för samordning och riktade utbildningsinsatser.

Markägoförhållanden

Haninge

Bland de större markägarna i Haninge kommun finns privata bolag, Fortifikationsverket, Skärgårdsstiftelsen, Stockholms stad, Haninge kommun, kyrkan och Naturvårdsverket. I skärgården är Skärgårdsstiftelsen och Fortifikationsverket de två största enskilda markägarna. Dessa äger mark för olika syften men deras ägande har båda lett till ett långsiktigt bevarande av naturvärden, en låg exploateringsgrad och därmed ett gynnande av det rörliga friluftslivet. Markägoförhållandena visas på nedanstående kartan.

Kommunens markinnehav har sin största koncentration i kommunens centrala tätortsdelar. I skärgården äger Haninge kommun mark vid Edesnäs på Utö, vid Mörbyfjärdens tomtområde på Ornö, fritidsområdet Grytholmen, allmän platsmark vid Skarpaområdet på Muskö och gatu- och parkmark och hamn- och vattenområden i Dalarö.

Större fastighetsägare i Haninge kommun

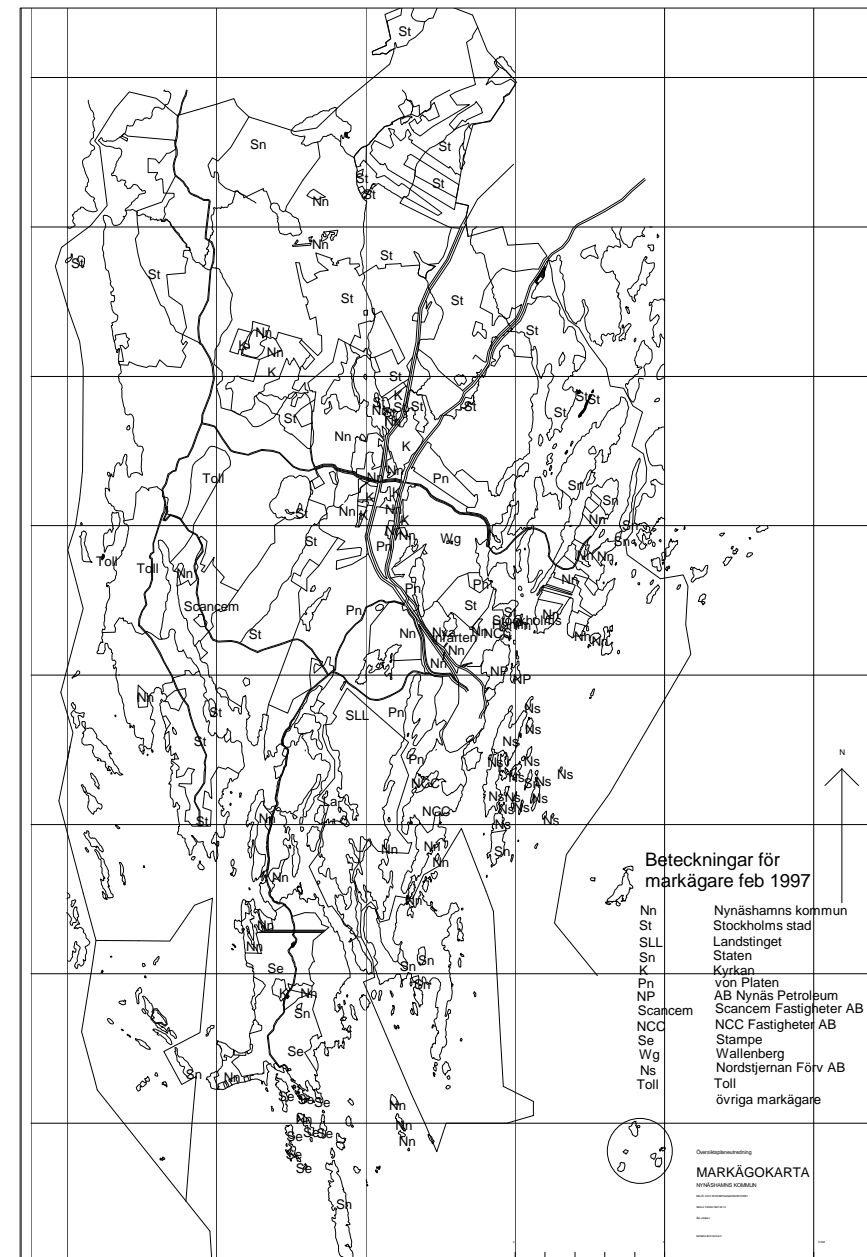
- HANINGE KOMMUN
- KYRKAN
- NATURVÅRDSVERKET
- PRIVAT
- SKÄRGÅRDSSTIFTELSEN I STOCKHOLMS LÄN
- STATEN
- STATEN FORTIFIKATIONSVERKET
- STOCKHOLMS STAD

Nynäshamn

De dominerande markägarna i Nynäshamns kommun är Stockholms stad, Landstinget, staten, kyrkan och Nynäshamns kommun. Stora områden ägs av privata ägare och bolag som von Platen, Toll, Stampe, Wallenberg, Nynäs Refining AB, NCC Fastigheter, Scancem Fastigheter AB och Nordstjernan Förvalting AB.

Skärgårdsstiftelsen äger stora markområden, bl.a. Käringboda.

Kommunens markinnehav i kustområdet finner vi på Ören, Torö och Torös nordvästra udde, Lövhagens friluftsområde, delar av Svärdsö, bland annat Svärdsö gård och stora delar av Yxlö.

Det är eftersträvänsvärt att större markägare värnar och tar tillvara skärgårdens samlade natur- och kulturvärden.

Natur

Nationallandskapet skärgården

Hela skärgården är, från Forsmark i Uppland till Arkösund i Södermanland, av riksintresse för sina samlade natur- och kulturvärden enligt 4 kap 2 § miljöbalken. Inom området ska turismens och friluftslivets intressen särskilt beaktas. Detta betyder att hela kustplaneområdet omfattas av denna bestämmelse.

Riksintresse för naturvård

Vissa av områdena i kustplaneområdet är, utöver ovan nämnda riksintresse, särskilt utpekade som riksintresse för naturvård. Riksintressen för naturvärden redovisas på karta på nästkommande sida och är inom kustområdet: Stegsholm-Sandemar, Muskån-Hammersta-Häringe, Koholmen, Kymmendö och Arbottna.

Områdesskydd

Stora delar av planområdet är avsatt som naturreservat. Det finns även flera fågelskyddsområden. De områden som Skärgårdsstiftelsen äger, och som inte är avsatta som naturreservat kommer att avsättas efterhand.

Natura 2000

Natura 2000 är ett nätverk av värdefulla naturområden som håller på att byggas upp inom EU. Syftet är att bevara naturtyper och livsmiljöer för arter som EU-länderna har kommit överens om att vidmakthålla. Alla typer av djurarter omfattas. Sverige har pekat ut eller föreslagit drygt tvåtusen områden som kandidater till nätverket. Inom kustplaneområdet finns ett flertal områden som föreslås ingå i nätverket. Ett område som redan ingår är Gunnarsstenarna.

Nyckelbiotoper

Skogsvårdsstyrelsen har genomfört en nyckelbiotopsinventering där flera områden inom planområdet finns upptagna som nyckelbiotoper, sumpskogar eller skogsområden med särskilt värdefulla miljöer. På detaljkartorna för Muskö och Utö under bebyggelseavsnittet finns nyckelbiotoperna redovisade.

Naturkatalogen

Länsstyrelsen i Stockholms län har sammanställt och klassat alla värdefulla naturområden i länet. En stor del av kustplaneområdet finns förtecknade i den s.k. naturkatalogen. I rapporten "Översiktlig naturinventering av Nynäshamns kommun 1988-90" har en lokal klassificering gjorts av naturvärdena i Nynäshamns kommun. En stor del av de mest högklassade områdena ligger i kustzonen.

Fågellivet

Sveriges ornitologiska förening (SOF) har under sommaren 2001 inlett en kustfågelinventering. Inventeringen kommer att pågå t.o.m. 2003 och ska ge en aktuell bild av fågellivet inom kustplaneområdet. Kustfågelinventeringen blir därmed ett viktigt underlag för det framtida arbetet med skyddsområden och reservat. Ett exempel på område som kan behöva utökat skydd är ögruppen Grän, där bl.a. skärgårdens enda tordmulekoloni finns. På grund av tidplanen med kustplanearbetet kommer inventeringsresultaten inte kunna inarbetas i den här planen. Därmed hänvisas

direkt till kustfågelinventeringen för att få aktuella uppgifter om fågelbestånd m.m. inom kustplaneområdet.

Beskrivning av kustplanens värdefulla naturområden

I en bilaga till kustplanen (Kustplanens natur-, kultur- och vattenmiljö) beskrivs alla värdefulla naturområden inom kustplaneområdet. Följande områdesindelning har gjorts:

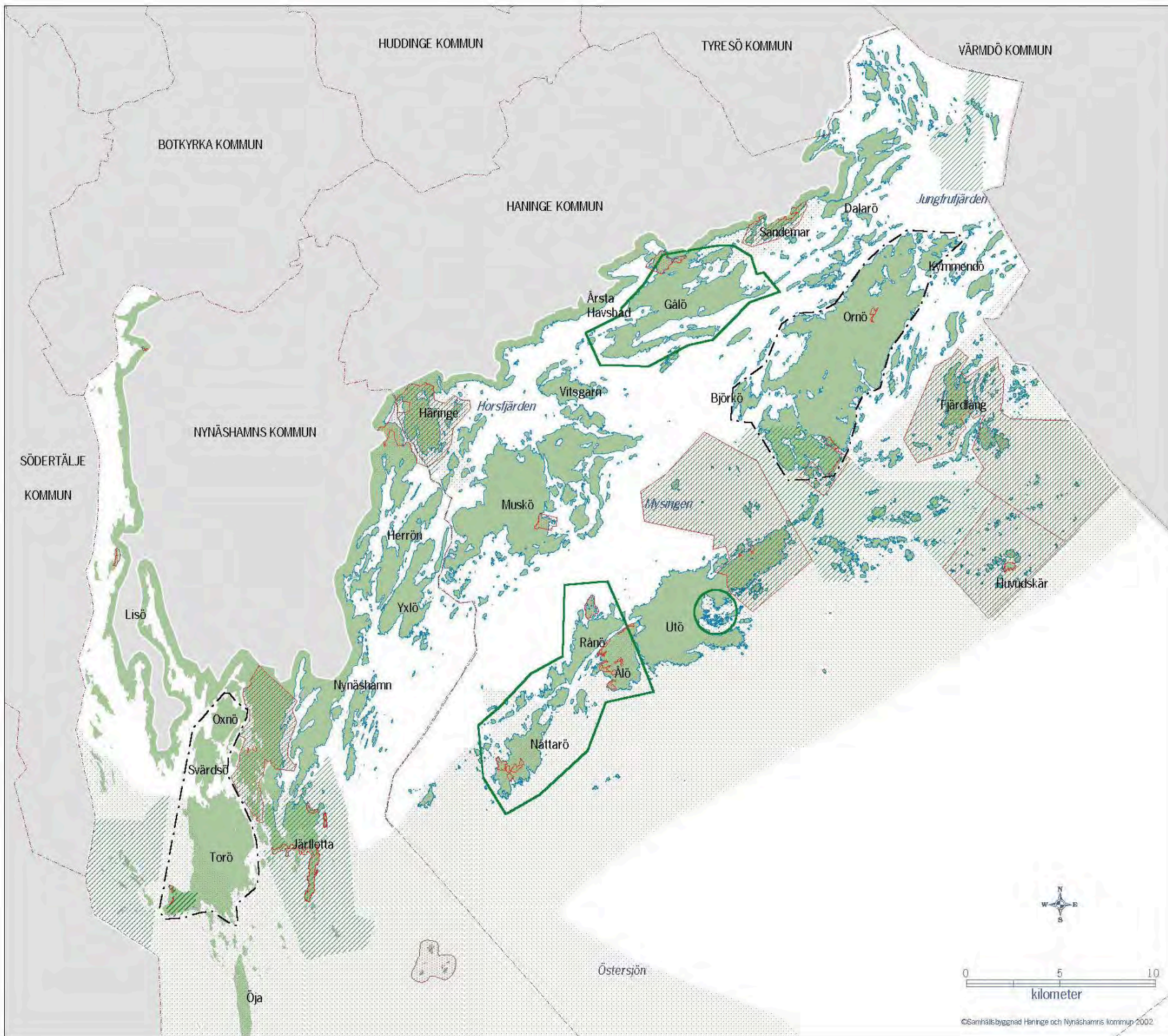
- Kusten (Sandemar, Stegsholm-Gålö, Häringe-Hammersta, Karingbo-da, Järflotta och Ören)
- Utö (Utö, Ålö, Rånö och Nåttarö)
- Muskö
- Ytterskärgården
- Landsortarkipelagen (Herrhamraöarna och Öja)
- Västra skärgården (Revskärsarkipelagen, de västra öarna och Koholmen)

Utöfladens höga naturvärde motiverar att området ges någon form av skydd. Ett alternativ är att utvidga det befintliga reservatet, ett annat är att instifta ett nytt reservat.

Gålö, Ålö, Rånö och Nåttarö ska avsättas som naturreservat

Naturmiljö på Utö

- ### Natur
- Kommungräns
  - Fördjupad översiktsplan
  - Planavgränsning
  - Naturreservat
  - Föreslagna naturreservat (avgränsningen är symbolisk)
  - Natura 2000-område
  - Riksintresse för naturvården

Vattenmiljön

Inledning

Av Haninge och Nynäshamns kommuners landyta består ca 50% av skärgård och av den totala kommunytan är drygt 50% vatten. Strandlinjens längd är drygt 200 mil. Det är alltså två kommuner med stora sammanhängande skärgårdsområden och vattenmiljöer med stor variation, från skyddade vassvikar till hårt exponerade yttre skärgårdsmiljöer. Närheten till storstadsregionen och till mindre tätorter gör att området är speciellt intressant för rekreation, turism, sjöfart och fiske.

I Haninge och Nynäshamns kommuners kust- och skärgårdsområden finns stora relativt orörda skärgårdsområden som bör skyddas för exploatering. Där är förutsättningarna för riklig utbredning av blåstångsamhället optimal och de grunda fladerna mellan kobbar och skär erbjuder hög biologisk produktivitet vilket är betydelsefullt för flertalet fiskarters fortbestånd.

I mellanskärgården har fritidhusområden en dominerande roll vilket medför att människans aktiviteter redan har påverkat den vattenmiljön i ett flertal störningskänsliga områden. Grunda och skyddade vikar med hög biologisk produktion är ofta också lämpliga som hamnar för fritidsbåtar vilket kan leda till konflikter med bevarandeintressena.

I de inre delarna mot fastlandet är de långgrunda vikarna, ofta med en tröskel vid inloppet som försämrar vattenutbytet, vanliga. Där dominerar mjukbottenbiotoperna med dess typiska växt- och djurarter. I flera av vikarna mynnar vattendrag som skapar de speciella villkor som krävs för sötvattensfiskens lek- och yngelstadier.

Näringsämnenas roll för den biologiska produktionen är välkänd och de regelbundna algbloomingarna under varma sommarmånader har uppmärksamats av skärgårdsboende samt av massmedia. Även ökningen av fintrådiga grönalger som täcker vissa strandpartier har väckt oro. En jämförelsestudie visar att Haninges och Nynäshamns kustområden till största del är påverkade av förorenat tillflöde från andra håll i Östersjön än från vissa punktkällor inom kustplaneområdet. Däremot syns tydliga förhöjningar i kväve- och fosforhalter vid de lokala utsläppskällorna som ger synbara biologiska effekter i närområdet (ex. Vadviken, delar av Norviksfjärden).

Kustområdets ekologi

Kustområdets ekosystem indelas ofta i tre delekosystem: grunda bottnar, djupa bottnar och det fria vattnet. De tre delarna samverkar med varandra genom ett utbyte av material och organismer.

Grunda bottnar

De grunda bottnarna är de områden vid kusten, som har den största biologiska mångfalden och är viktigast som produktionsområden. Den höga artrikedomen av ofta storvuxna växter gynnar bl.a. många fiskarter, som kan finna både skydd och föda på de grunda bottnarna.

Stora delar av kustområdet i Haninge och Nynäshamn domineras av *hårda bottnar*.

Blåstången kräver hårda bottnar och återfinns därför inte i de lugna vikarna med sedimentbottnar. På de mest vågexponerade områdena bland de yttersta kobbarna kan inte blåstången klara sig, förutom i en del djupa områden eller på öarnas läsida.

I blåstångsbältet finns ett rikt djurliv. Stora mängder blåmusslor kan sitta både på och under tången. Dessutom växer de flesta arter av fintrådiga alger periodvis på blåstången. Detta gör blåstångsbältet till den artrikaste biotopen i Östersjön. Djurrikedomen och bältets storvuxenhet gör den synnerligen viktig som lek område, yngelkammare och födosöksplats för fisk.

Djuputbredningen av blåstången är beroende av siktdjupet och inom södra Stockholms skärgård växer den ned till ca. 6 m djup.

Grunda *mjukbottnar* finns i skyddade vikar, oftast i de innersta delarna av området. Här återfinns flera kärleväxter som ålnate, borstnate, havsnajs och olika kransalgsarter.

Djupa bottnar

De djupa bottnarna har konstant låg temperatur (ned till 1°C) och salthalten ökar mot djupet. Under ca 60 m djup finns ett tydligt språngskikt där salthalten ökar nedåt mot djupare områden. Längs Södertörnkusten är det inte ovanligt att saltare djupvatten väller upp på grundare områden. Denna salthaltsförhöjning är betydelsefull för en del marina arter som lever nära sin utbredningsgräns. De djupa bottnarna är helt beroende av tillförseln av organiskt material från de grunda områdena och det fria vattnet.

Det fria vattnet

Mikroskopiska organismer som växt- och djurplankton dominerar i det fria vattnet, men även en del större kräftdjur (pungräkor) och fisk finns i riklig mängd. De mikroskopiska organismerna har en hög ämnesomsättning, vilket gör att de effektivt tar upp närsalter, miljögifter och organiskt material som är tillgängligt i vattnet. Årstidsvariationerna i det fria vattnet är mycket kraftiga när det gäller mängd organismer och halten näringsämnen i vattnet.

Under vintern är aktiviteten låg, få organismer finns i vattenmassan och vattnet är klart. De närsalter som frigörs vid nedbrytningen ansamlas i fria vattnet. Vid islossningen utnyttjar kiselalger den förhöjda närsalthalten i vattnet och med den ökande ljusstillgången tillväxer de snabbt. Detta leder till den vanligtvis kraftiga vårblooming som brukar starta i slutet av mars - början av april och pågå i 2-3 veckor. Vattnet blir då mycket grumligt. När kiselalgerna sedan långsamt dör, sjunker de nedåt och hamnar på bottnarna. Under vårbloomingen tillförs ungefär hälften av allt material som hamnar på bottnarna under året. När vårbloomingen är slut har nästan alla närsalter i vattenmassan försvunnit, organismerna har effektivt samlat upp närsalterna och transporterat dem till bottnarna där de binds till organiskt material.

Vattnet är då ofta mycket klart en period, innan olika växtplanktonarter börjar utnyttja närsalterna i vattnet, som frigjordes vid nedbrytningen på bottnarna eller tillförs från land.

Under sommaren och speciellt vindstilla perioder, börjar blomningar av blågröna alger. Dessa blomningar startar oftast ute till havs och driver sedan in till stränder som stora skummiga vattenmassor.

Skyddsvärda områden i kustplaneområdet

Kartan visar vilka områden som är särskilt skyddsvärda. Kartan är baserad på insamlad information, de beräknade generaliseringarna och den generella kunskapen om olika biotopers karaktär. Speciellt skyddsvärda är grunda vikar och flader samt ytterskärgårdsområden. På kartan har även områden markerats, som i dag visar tydliga tecken på förändring beroende på någon typ av belastning.

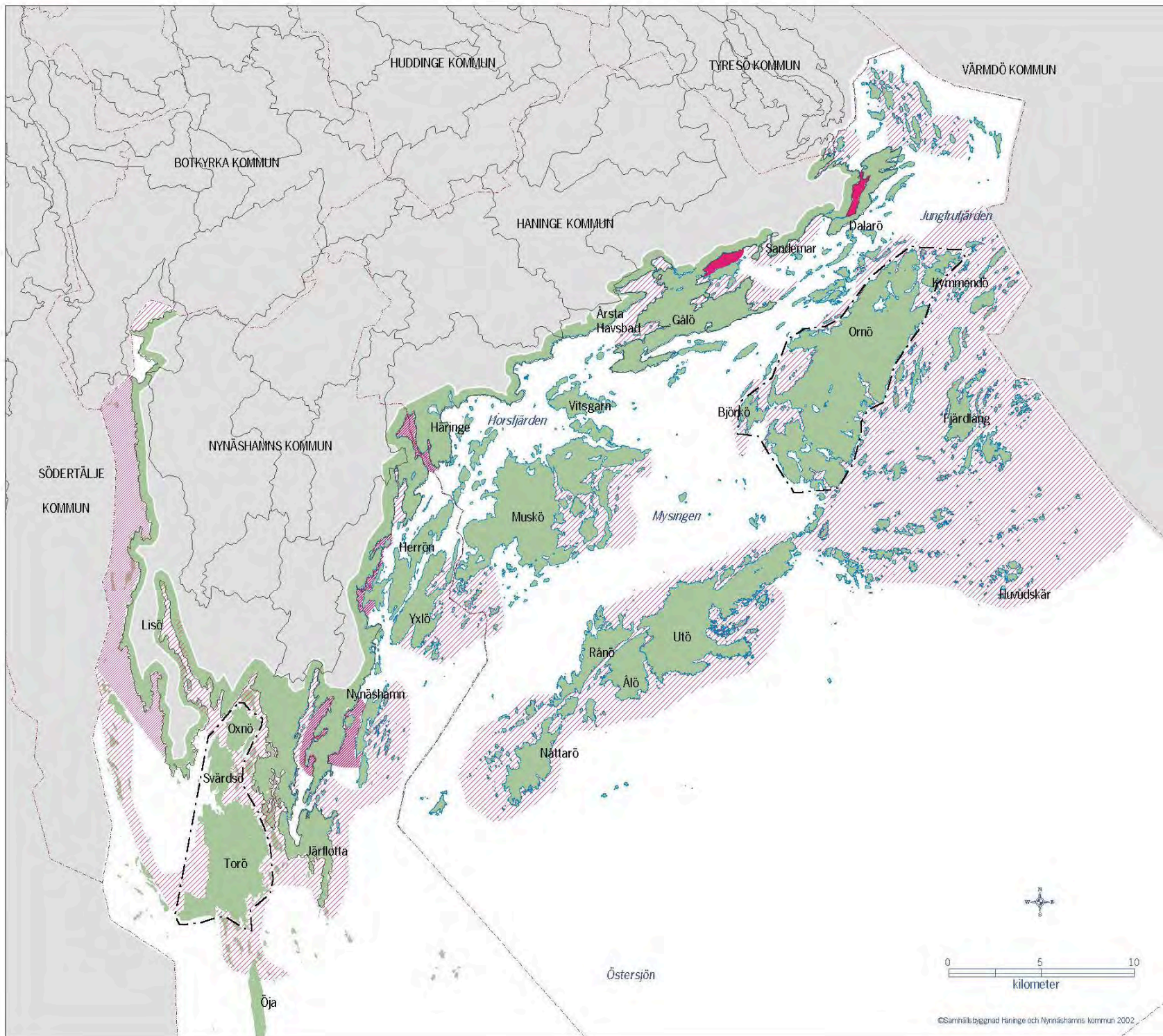
De skyddsvärda grunda vikarna och fladerna är ekologisk betydelsefulla för fiskar och fåglar, som lek-, yngel-, bo- och födosöksplatser. Eftersom vattnet värms upp snabbt på våren kommer den biologiska produktionen i gång tidigare än på djupare vatten, vilket gynnar flera fiskarters första känsliga levnadsstadier. Vegetationen under vattenytan och i strandkanterna är oftast riklig i dessa vikar, vilket ger skydd för fisk och fågel. I flertalet av dessa grundområden är vattenutbytet långsamt, speciellt i tröskade vikar, vilket ökar känsligheten för störning. Dessa områden är också ofta intressanta för friluftslivet och olika typer av exploateringar. Konflikter kring dessa områden är således inte ovanliga.

Ytterskärgårdsområdena, som skiljer sig från de inre skyddade vikarna med snabbare vattenomsättning, högre salthalt och klarare vatten, gynnar betydelsefulla och variationsrika biotoper av marin karaktär. Speciellt viktiga är grunda hårbottenområden där blåstångsamhället med en stor variation av olika alg- och djurarter dominerar. Generellt bör dessa områdens orördhet och avstånd från mänsklig aktivitet bidra till skyddsvärdhet. De områden som markerats som störda är dels tröskade vikar med stort belastningstryck av t.ex. marinor, förtätning av bebyggelse, samt områden med närhet till tätort som kontinuerligt under längre tid utsatts för belastning. De negativa förändringar som konstaterats är exempelvis permanent låga syrgashalter i bottenvattnet, höga tungmetallhalter och obalans i näringsämnes koncentrationer.

Kommunen ska på olika sätt verka för att miljöbelastningen på kustområdena minskar. Detta kan göras genom riktade insatser mot bristfälliga avlopp, lokalt omhändertagande av dagvatten och att genom miljötillsyn arbeta för att utsläppen av miljöstörande kemikalier minskar.

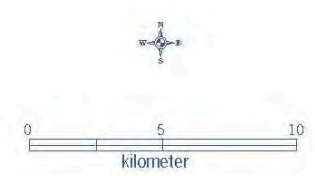
Kommunen bör även i framtiden engagera sig i olika typer av projekt och samarbeten som syftar till att förbättra Östersjöns vattenkvalitet.

Vatten, skydd och störning

Hur påverkat är vattnet?

- Relativt opåverkat, skyddsvårt
- Mycket påverkat
- Påverkat
- Mindre påverkat

Ekologiskt särskilt känsliga områden (ESKO)

I miljöbalkens hushållningsbestämmelser (3 kap 3 §) anges att ekologiskt särskilt känsliga områden så långt möjligt ska skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön. Bestämmelsen syftar framförallt till att slå vakt om mångfalden i naturen. Miljöbalkens hushållningsparagrafer konkretiseras i och med att kommunen behandlar dem i sin översiktsplan. Den här aktuella paragrafen kan ofta vara tillämplig på relativt små områden. Därför är det främst kommunen som inom sitt område kan ta ansvar för och med hjälp av fysisk planering beakta ekologiskt särskilt känsliga områden.

Vad är ett ekologiskt särskilt känsligt område?

Ekologiskt särskilt känsliga områden sammanfaller ofta med områden som är av högt naturvärden eller som är skyddade med biotopskydd. Det måste dock påpekas att ESKO inte nödvändigtvis behöver vara områden med höga naturvärden utan kan ha en nyckelfunktion i ett större ekologiskt sammanhang. Det kan t.ex. handla om ett område som fungerar som en spridningskorridor mellan två större områden. Tar man bort spridningskorridoren genom någon form av exploatering kan de två stora områdena påverkas mycket negativt med minskad biologisk mångfald som resultat. I allmänhet kan ekologiskt särskilt känsliga områden utgöras av:

- områden i instabila eller lättpåverkade stadier
- hotade ekosystem eller områden med hotade eller sällsynta arter
- områden med förekomst av nyckelarter
- områden med speciellt viktiga nyckelfunktioner

Exempel på ESKO – grunda bottnar

I de allra flesta fall när ESKO diskuteras refererar man till områden på land. I kustplanen är det viktigt att lyfta fram även sådana områden som ligger i vatten, inte minst de områden som brukar kallas för grundområden eller grunda bottnar.

Grunda områden utgör skärgårdens viktigaste produktionsområden. Tillgång till solljus, högre temperaturer, näring och skydd gör att livet går på "högvarv". I och i anslutning till grundområdena förökar sig stora mängder organismer, inte minst fisk, men även fågel och andra arter. Artrikedomen är större än på djupare vatten. Merparten av den fastsittande växtligheten förekommer också inom de grunda områdena, det vill säga på djup ner till 6 meter. Grundområdena innefattar bland annat skyddade vikar och flader med mjuka sedimentbottnar men i begreppet grunda bottnar räknas även områden med sand-, grus-, sten- och klippbottnar in. Skyddsvärdet för de olika bottentyperna varierar men det finns inom varje kategori flera områden med höga skyddsvärden. Varje miljötyp har speciella organismer som är helt beroende av att kunna utnyttja ostörda och inte för splittrade miljöer. Till exempel kan en mjukbotten i ytterskärgården ha väldigt högt överlevnadsvärde för någon eller några arter i en i övrigt hårdbottendominerad miljö. Det motsatta förhållandet, det vill säga förekomsten av en ostörd klippbotten i ett i övrigt mjukbottendominerat område, kan råda på annat håll. Innebörden av detta är att

fortfarande existerande "pärlor" inom områden som i övrigt är hårt förändrade eller påverkade är det viktigt att slå vakt om.

Kustplaneområdet utgör ett viktigt fortplantnings- och uppväxtområde för många av Östersjöns organismer. Här finns viktiga bestånd av strömming, abborre, sik, mört, gädda och många andra fiskarter som utnyttjar skärgårdens grundområden för lek och uppväxt. Detta i sin tur ger förutsättning för många fågelarter att överleva i skärgården. Samtidigt är Stockholms skärgård utsatt för ett stort tryck från Stockholmsregionens befolkning. Önskan om eget hus med brygga och båt är stort, besökarna är många och exploateringstrycket högt. De flesta bryggor och båtar placeras helst i skyddade grundområden och utgör därmed ett störmoment för det biologiska livet. Behovet av att komma in till bryggor och båtplatser leder ofta till muddringar, rensningar och annat som åtminstone temporärt påverkar det levande i vattnet. Risker att skärgårdens kvaliteter och betydelse för det vilt levande ska störas och förstöras i hög grad är överhängande om vi inte ser till att ta vårt ansvar för att möjliggöra skärgårdens grundområdens fortsatta funktion i ett Östersjöperspektiv.

Tyvär är antalet undersökningar och inventeringar av undervattensmiljöer hittills begränsade trots att grunda områden rymmer en stor mängd andra livsmiljöer. Vår kunskap om hur livsmiljöer under vattnet ser ut är någorlunda god men inte när det gäller specifika områden i stort. Det föreligger således ett mycket stort och målmedvetet inriktat behov av att utföra inventeringar av undervattensmiljöerna. På land är det mesta i alla fall grovt karterat. Under vattenytan är det mesta fortfarande helt okarterat. Till detta kommer behovet av att även förstå vilken funktion olika undervattensmiljöer har och att kunna klassa områden efter betydelse. Här är kunskapsläget nästan obefintligt. Bristen på kunskap om de grunda bottarna lyfts särskilt fram i Miljövårdsprogram 2000.

Grunda bottnar inom planområdet som sannolikt är mycket viktiga:

- Öster och väster om Håringe
- Sandemar-Stegsholm-Lännåkersviken
- Sydvästra Nättarö
- Västra Utöfladen
- Utöfladen (på östra sidan, den egentliga Utöfladen)
- Fårfjärden
- Fjärdlångsarkipelagen
- Rassa vikar
- Sittuviken
- Dragfjärdsviken
- Delar av Svärdsfjärden och Himmerfjärden

Flera av de känsliga grundområdena har idag inget skydd i lagstiftningen. På nationell och regional nivå diskuteras om och i så fall hur dessa områden kan skyddas. Länsstyrelsen föreslår bl.a. att grunda bottnar skulle kunna omfattas av det generella bio-

topskyddet. Ovan nämnda områden ligger i regel inom sådana områden som är noterade som skyddsvärdt vatten på kartan till vattenavsnittet.

I regel kräver muddringar tillstånd enligt miljöbalken (tidigare vattendom). Detta medför ett automatiskt krav på miljökonsekvensbeskrivning (MKB). Mindre muddringar kan dock i vissa fall falla utanför tillståndsplikten. Även dessa muddringar behöver föregås av undersökningar av miljöns känslighet.

I de områden som på kartan till vattenavsnittet utmärkts som skyddsvärda eller påverkade bör miljökonsekvenserna vid alla typer av exploatering noggrant beskrivas. I regel bör alla företag som kan befaras påverka miljön i skyddsvärda vattenområden negativt undvikas.

En inventering av ekologiskt särskilt känsliga områden bör prioriteras i det kommande naturvårdsarbetet. Initiativ bör tas för att samordna arbetet regionalt, t.ex. inom ramen för det nyligen bildade Svealands kustvattenvårdsförbund.

Anmälningar/ansökningar om muddring i ekologiskt särskilt känsliga områden ska alltid innehålla en miljökonsekvensbeskrivning.

Kuststräckan utmed östra delen av Bedarön är exempel på skyddsvärda vattenområden

Stränder och strandskydd

Både Nynäshamns och Haninge kommuner har med sina flikiga kuster och är många mil havsstrand, denna smått magiska och betydelsefulla zon där havet möter land. Denna kust är en stor tillgång inte bara för de fast- och fritidsboende utan också för alla de som besöker våra kommuner som turister eller för att idka friluftsliv. Stora tillgångar kräver stort ansvar. Kommunerna fäster stor vikt vid strandskyddsbestämmelserna, men ansvaret för våra stränder vilar också på alla som på något sätt använder strandzonerna.

Många anspråk

Stränderna har stor betydelse som uppskattade friluftsområden. Det är trevligt att vandra längs stranden, att stå på en klippa och fiska, att bada i en liten sandvik eller att njuta av den rogivande utblicken över havet. Stränderna används även från sjösidan för friluftsliv. Man gör strandhugg med sin fritidsbåt, ankrar upp en natt eller fiskar från båt längs stranden.

Stränderna är också viktiga som livsmiljöer och reproduktionslokaler för många växter och djur både på land och i vattnet. I övergångszonen mellan hav och land är förutsättningarna för liv goda genom riklig tillgång på solljus, näring, vatten och syre.

Både fritids- och yrkesverksamhet kan ha behov av anläggningar vid stranden. Det kan gälla till exempel marinor, fisklandningsplatser, allmänna bryggor för kommunikation, småbåtshamnar och vattensportanläggningar. Många vill också bo och arbeta med vattenkontakt.

Historisk överblick – tillgången på fria stränder minskar

Fram till 1800-talets mitt var stränderna främst av ekonomiskt intresse. Man landade sin fisk, tog vara på tång till gödning, lät kreaturen beta strandängarna och så vidare. Vid 1900-talets början var ännu stränderna till största delen obebyggda. Sedan började förmögna storstadsmänniskor intressera sig för skönheten och friskheten i skärgårdsområdet och under seklets förra hälft ökade bebyggelsen längs stränderna kraftigt. Strandskyddsregler började införas från 1950, och i och med det avtog byggandet, men obebyggda stränder tas fortfarande i anspråk för bebyggelse och olika typer av anläggningar. Det är naturligtvis främst de lättillgängliga och attraktiva stränderna som är spärrade med bebyggelse.

Den första strandlagen kom 1952. Länsstyrelsen kunde i och med den ange strandområden där särskilt tillstånd krävdes för nybyggnation. Syftet med strandlagen var, då som nu, att bevara allmänhetens möjligheter till friluftsliv vid stränderna. Strandskyddsbestämmelserna skärptes något och överfördes till naturvårdslagen 1965, men skyddet visade sig otillräckligt, och 1975 infördes generellt förbud mot nybyggnad nära vattnet. 1994 ändrades lagen så att syftet nu också är att bevara goda livsvillkor för växt- och djurliv på land och i vatten. Stränderna är särskilt värdefulla miljöer för djur och växter av flera skäl. Övergången mellan land och vatten är betydelsefull för en rad livsmiljöer som många arter är beroende av. Många arter övervintrar i strandnära zoner och stränderna fungerar som spridningskorridorer. Exempel på viktiga strandområden är strandängar, grunda vattenområden med vassbälten, klippstränder, sten- och

grusstränder samt sandstränder. I kustplaneområdet medför den kalkrika berggrunden ett varierat och intressant växtliv. Naturstränderna har också en viktig funktion som biologiskt filter. Näringsämnen kan tas upp i biomassan i stället för att transporteras ut i sjöar och hav.

Strandskyddets omfattning

Generellt strandskydd 100 meter in på land och ut i vattnet infördes 1975 och gäller i princip samtliga stränder vid vattendrag, sjöar och hav. Länsstyrelsen kan besluta om utvidgat strandskydd upp till 300 meter inom till exempel områden av riksintresse eller områden som i övrigt är särskilt värdefulla för friluftslivet eller växt- och djurlivet. I tätortsnära områden, där det är ont om fria stränder kan det också finnas särskild anledning att skydda de fria stränderna med ett utvidgat strandskydd. Strandskyddet kan utvidgas enbart i vattenområdet om det finns till exempel undervattensmiljöer som är ekologiskt viktiga och känsliga för störning. Det gäller ofta grunda, mjuka sedimentbottnar som utgör viktiga reproduktionsplatser för många arter.

Länsstyrelsen kan också i mycket speciella fall upphäva strandskyddet för till exempel ett område som redan är ianspråktaget för någon byggnation och saknar betydelse för växt- och djurlivet.

Dispensgivning eller upphävande kan endast bli aktuellt om det finns särskilda skäl. Vid prövning av en strandskyddsdispens på en obebyggd tomt kan ingen skillnad göras om det handlar om ett hus för permanent- eller fritidsboende.

Inom planlagda områden varierar strandskyddet, mest beroende när planen antogs. Före 1975 upphörde strandskyddet automatiskt när en detaljplan fastställdes av länsstyrelsen. När det generella strandskyddet infördes 1975 undantogs sådana områden som dessförinnan hade en fastställd detaljplan. Från och med 1975 låg strandskyddet kvar i planområdet om inte länsstyrelsen upphävde det i samband med att planen fastställdes. Från 1987 antar kommunerna själva detaljplaner, men länsstyrelsen beslutar i strandskyddsfrågan.

De strandskyddsavgränsningar som finns för kuststräckorna bygger i stor utsträckning på kriterier som rör tillgänglighet för det rörliga friluftslivet. Områden kan vara ointressanta för det rörliga friluftslivet men utgöra mycket viktiga livsmiljöer för växter och djur.

Under våren 2000 har elever vid den Biologisk-geovetenskapliga linjen, Stockholms universitet gjort en kartläggning av delar av strandskyddszonerna i Nynäshamns kommun. Slutsatserna som redovisas i skriften ”Strändernas värde för biologisk mångfald och friluftsliv” pekar på hur kommunerna i planeringen kan gå tillväga för att uppfylla lagstiftningens krav på biotopskydd i känsliga kustnära områden.

Det är av vikt att studier genomförs som även tar hänsyn till viktiga livsmiljöer för växter och djur.

I samband med framtagandet av en ny översiktsplan för Nynäshamns kommun ska en översyn göras av strandskyddet med hänsyn till de kriterier som infördes 1994 om hänsyn till viktiga livsmiljöer för växter och djur.

Strandskyddets innebörd

Inom strandskyddsområden råder som på andra ställen i naturen allemansrätten med de rättigheter och skyldigheter den innebär för allmänheten. Just på stränderna krockar ofta olika intressen och konflikter kan lätt uppstå. Hänsyn måste tas till strändernas känsliga växt- och djurliv, särskilt under häcknings- och lektider. Länsstyrelsen kan med föreskrifter reglera allemansrätten och styra allmänhetens aktiviteter inom strandskyddsområdet.

På många ställen finns bebyggelse inom eller strax utanför strandskydds-zonen. Här uppstår ofta konflikter mellan fastighetsägare och allmänhet. Allmänheten har rätt att röra sig längs stranden, men måste å andra sidan respektera den så kallade hemfridszonen och får inte vistas på privat tomt. En tomt är inte alltid inhägnad och behöver inte heller överensstämma med fastighetsgränsen. Tomten är området närmast boningshuset och dess storlek kan variera beroende på till exempel terrängförhållanden och vegetation.

Fastighetsägaren får inte utan tillstånd utanför den etablerade tomten uppföra nya byggnader eller anläggningar som kan medföra att allemansrätten upphör i ett område. Förbudet syftar också till att förhindra att allmänheten ges den uppfattningen att det inte är möjligt eller att det är förbjudet att uppehålla sig på eller passera området. Till sådana tillståndspliktiga åtgärder hör till exempel rabatter, fasta eldstäder, flaggstänger, tennisbanor, dammar, staket och bryggor.

Haninge och Nynäshamns strandområden i ett regionalt perspektiv

Från regional synpunkt sett har Haninge och Nynäshamn en större andel fria strandområden än vad som är fallet norr om Stockholms kommun. Detta betyder att Haninge och Nynäshamn utgör en unik resurs för folk i Storstockholm som vill komma ut till kusten och uppleva fria stränder. Det bör dock påpekas att en stor del av de stränder som på kartan är markerade som större fria strandområden ingår i försvarets områden och är således inte alltid eller aldrig tillgängliga. Det är viktigt att kommunen funderar över vad som bör hända med t.ex. strandskyddet i sådana områden som försvaret på sikt öppnar upp eller lämnar ifrån sig helt.

Upphävande av det utvidgade strandskyddet i Utlida

I Utlida på centrala Muskö väljer allt fler att bosätta sig permanent. Syftet med upphävandet av det utvidgade strandskyddet, dvs från 300 till 100 meter på land, är att underlätta för de permanentboende i området att göra tillbyggnader på sina tomter. Strandskyddsdispens ska således inte behövas sökas för dessa tillbyggnader så länge de inte ligger mindre än 100 meter från strandlinjen.

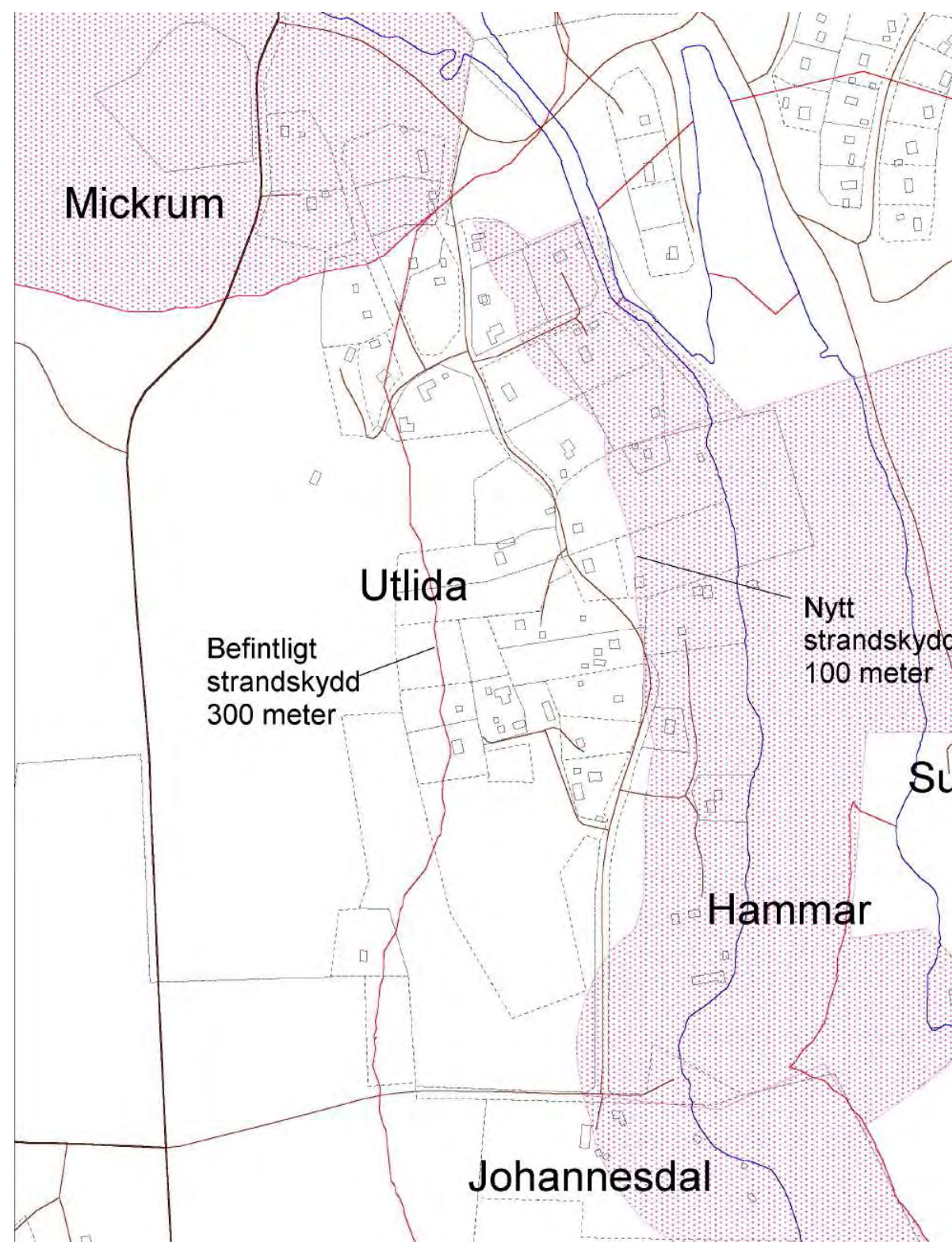
Utlida består idag av tomtmark som är ianspråktagen för bebyggelse. Friluftslivets nyttjande av området är således begränsat. Inom området finns varken nyckelbiotoper eller andra områden som ingår i naturinventeringen för Haninge kommun. Strandzonen i området kan bitvis utgöra viktiga livsmiljöer för växter och djur. I området kommer dock strandskyddet att ligga kvar från stranden 100 meter upp på land och 100 meter ut i vattnet. För att i detalj se hur det nya strandskyddet föreslås att se ut se karta nästa sida.

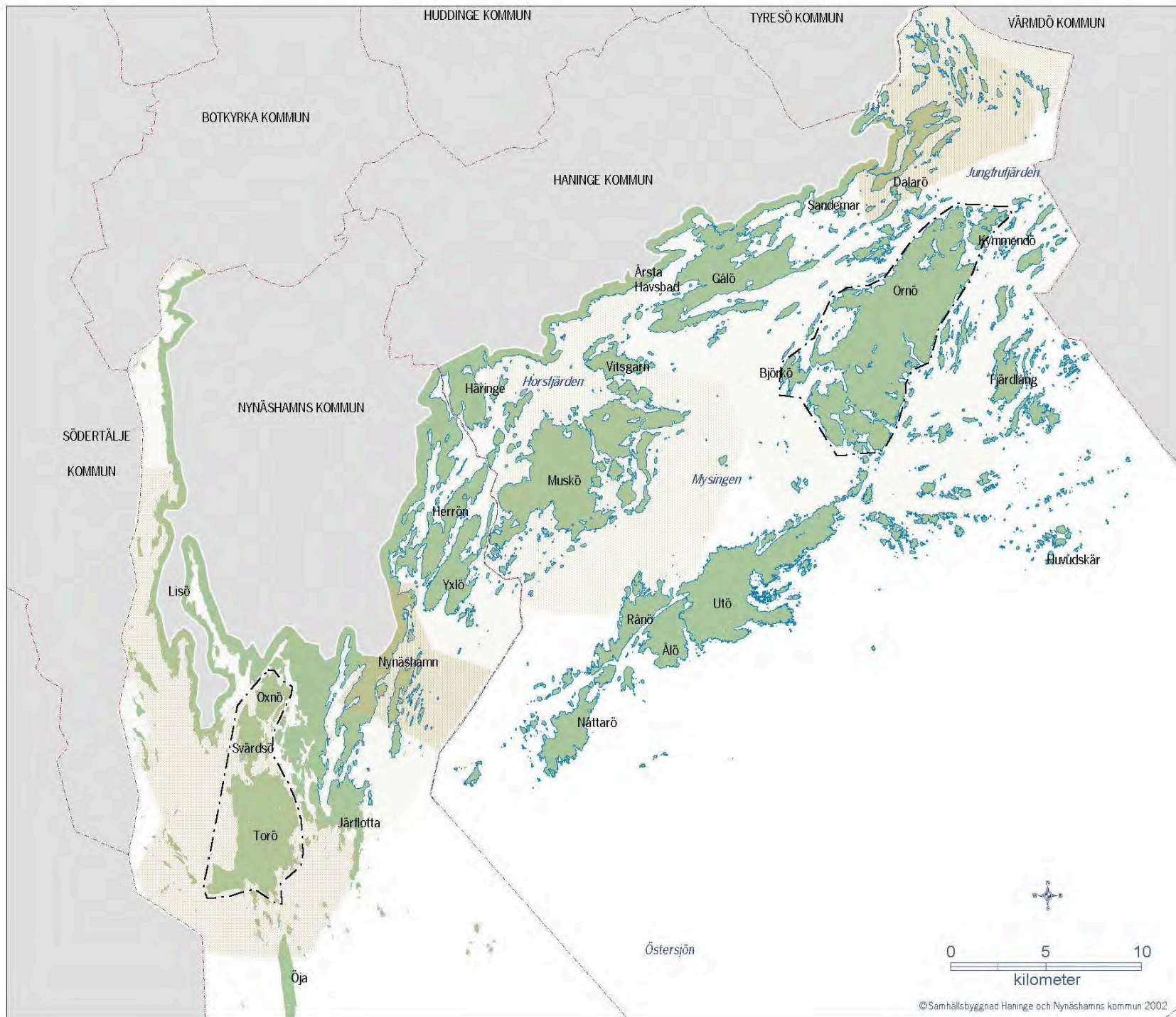
I de områden försvaret lämnar, och där det idag inte finns något strandskydd, bör strandskyddet införas. Detta måste göras genom ett samlat beslut från Länsstyrelsen.

Det utvidgade strandskyddet bör tas bort i Utlida (Muskö). I övriga delar bör dispensansökningar behandlas mycket restriktivt. Denna justering av strandskyddet ger en mer preciserad bild var det är lämpligt att bygga och var det inte är lämpligt.

Strandäng söder om Näsängen på Muskö

Tillgängligheten till innerskärgårdens stränder

- Kommungräns
- - - - - Fördjupad översiktsplan
- Fler större fria strandområden
- Några fria strandområden
- Många mindre fria strandpartier
- Få fria strandområden

Areella näringar

Fiske

Från att tidigare ha varit en mycket viktig näring minskade antalet yrkesfiskare drastiskt i Stockholms län, särskilt under 1980-talet. Numera är antalet relativt konstant. I Haninge finns det i dagsläget 7 licensierade yrkesfiskare. I Nynäshamn finns det 19 stycken. I Stockholms län som helhet är det ca 50 stycken. De flesta av länets fiskare fiskar med mindre båtar på s.k. hemnavatten. Det finns dock 5-6 större båtar som fiskar med trål på mer avlägset vatten längre ut i Östersjön. De fiskarter som fångas av det större tonnage är främst strömming, skarpsill och torsk. Det mer kustnära fisket, d.v.s. det som bedrivs inom planområdet, är mest inriktat på s.k. sötvattensarter som gädda, abborre, gös och sik. Det föreligger idag en konflikt mellan det kustnära fisket och de stora trålare vars fångster går till fiskmjölstillverkning. De inhemska fiskarna anser att trälarna tar så stora fångster att det inverkar negativt på det egna fisket. Inom Nynäshamnsområdet är såväl ål- som laxfisket av stor betydelse. I Nynäshamns kustområden bedrivs även det stadigt ökande trollingfisket vilket enligt yrkessjöfarten utgör ett olyckshot, speciellt i vattnet runt Öja.

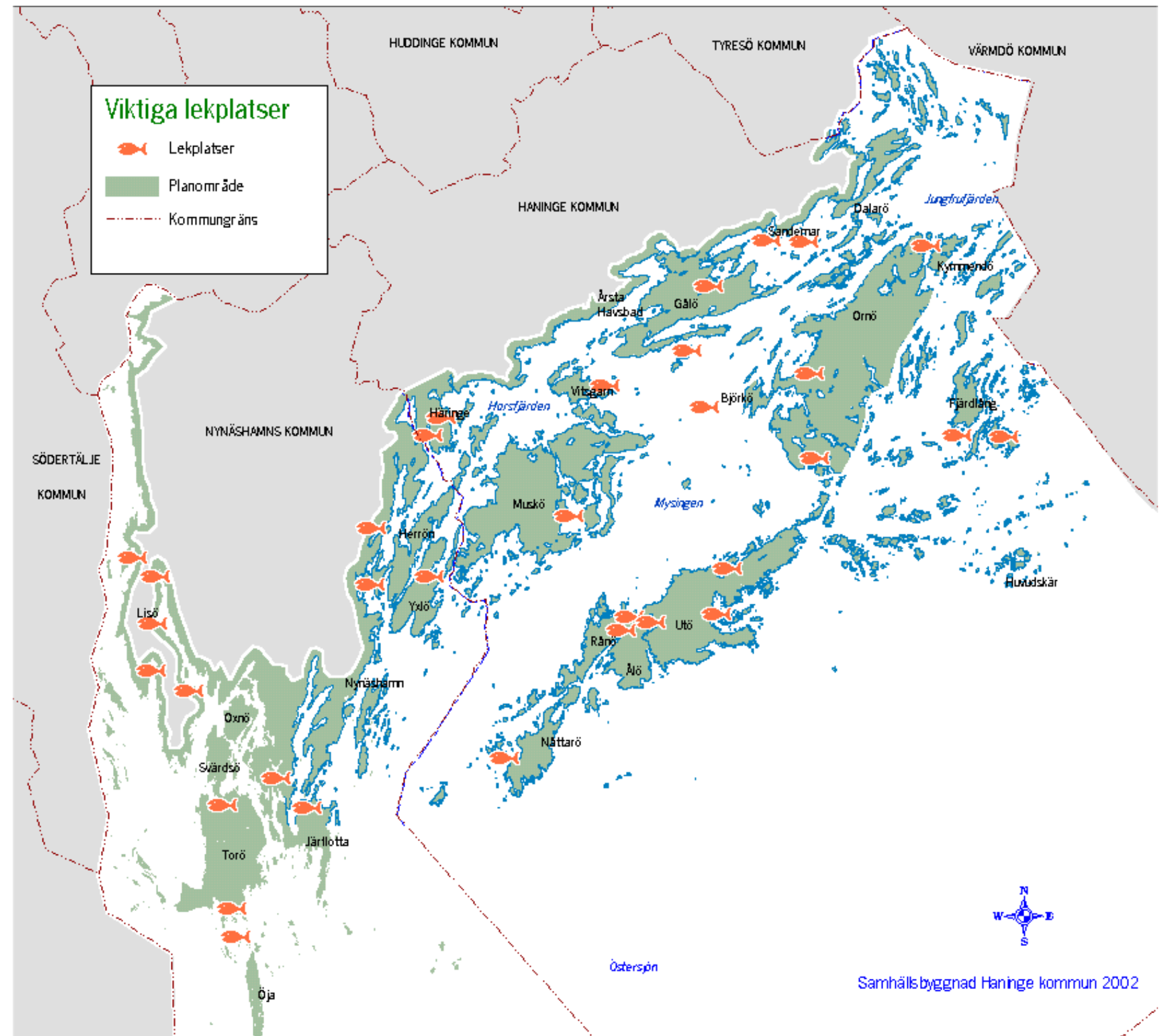
Yrkesfiskarna upplever idag ett antal problem, t.ex. att sälen äter upp fisken. Det pågår idag forskning om skarven och dess inverkan på fisketillgången. Även minken äter en hel del fisk. Andra faktorer, såsom miljösituationen i Östersjön i allmänhet och den minskade salthalten i synnerhet medför problem för yrkesfiskarna, inte minst genom minskad torskreproduktion.

Till skillnad från yrkesfisket ökar fritidsfisket. Värde mässigt är det av större betydelse än yrkesfisket. Det fria handredskapsfisket står idag för en stor del av fångsterna i skärgården. Det fria spöfisket är idag ett stort allmänintresse och i dagsläget finns ingen anledning att reglera det. Även fisketurismen ökar, bl.a. genom att man tar emot utländska grupper och tar ut dem på gäddfiske. Det är viktigt att i planeringssammanhang ta hänsyn till exempelvis viktiga lekplatser för gädda. Länsstyrelsen i Stockholms län har klassat dessa från 1 till 5, där 5 är den bästa klassen. På kartan bredvid syns de viktigaste lekplatserna (klass 4 och 5). I Länånkersviken/Blistafjärden finns viktiga reproduktionslokaler för gös. Det samma gäller för Nynäshamns kommuns innerskärgårdar. Ett stort mer eller mindre sammanhängande lekområde för strömming har observerats längs Torös, Svärdsös och Lisös stränder. Fitunaån, Hammerstaån, Vitsån och Husbyån är länets förnämsta havsöringsförande vattendrag.

Kunskapsunderlaget om de flesta fiskarters lekplatser är mycket bristfälligt. Vad gäller fiskbestånd, fiskets effekter på bestånden o.s.v. krävs ett mer omfattande arbete än vad som kan täckas av kustplanen. Kustplanens uppgift i detta sammanhang är att peka på behovet av komplettering av underlag om fiskbestånd m.m.

I det regionala miljö- och hushållningsprogrammet för skärgården konstateras att en grundläggande förutsättning för en uthållig utveckling av fisket är att vattnets kvalitet och fiskens lek- och uppväxtområden skyddas och att den biologiska variationsrikedomen bevaras.

De viktigaste reproduktionsområdena för fisk bör skyddas. Ett sådant område är Utöfladen som föreslås som nytt naturreservat. Skyddet måste utformas efter varje områdes naturvärden och övriga förutsättningar

Jord- och skogsbruk

Ett levande jord- och skogsbruk är en viktig förutsättning för att bibehålla stora delar av de natur- och kulturvärden som idag finns i skärgården. I dagsläget är det dock knappast någon som kan försörja sig enbart genom jord- och skogsbruk. För att bedriva jordbruk i skärgården är man i dagsläget beroende av olika stödformer. Dessa stöd utgörs många gånger av EU-stöd (t.ex. NOLA) och det är ett regionalt ansvar att samordna stöden och informera kommunerna och enskilda om dess existens och innebörd. De direkta inkomsterna från bruket och djurhållningen är ofta inte tillräckliga. Skärgårdsbönderna måste förädla sina produkter för att uppnå avkastning.

Jordbruksmarken ligger huvudsakligen samlad i sprickdalarna som löper i nord-sydlig riktning. I kommunens nordöstra delar finns stora sammanhängande stråk av jordbruksmark, som visserligen ligger utanför planområdet, med ändå påverkar kustvattnen via avrinning och punktutsläpp vid kusten. Längre söderut längs västra kusten och på Lisö når jordbruksmarken mycket nära kustlinjen. På Lisölandet ligger de stora gårdarna Fällnäs, Skärlinge, och på östra stranden av Fällnäsudden finner vi Djurnäs.

På Svärdsö gård, som ägs av Nynäshamns kommun, har arrendatorn bedrivit ekologiskt jordbruk. Det nya arrendetavtalet innehåller kravet på fortsatt ekologiskt jordbruk. Även på Herrhamra på Torö bedrivs ekologiskt jordbruk.

På Käringboda, som ägs och förvaltas av Skärgårdsstiftelsen, ligger Långholms gård, där en arrendator bedriver jordbruk med odling och djurhållning. Markerna betas av får och köttdjur och hålls på så sätt öppna.

Inom kustplaneområdet finns ett antal gårdar med nötkreatur (gäller Haninge) och tillhörande jordbruk:

- Erikstorp
- Fåglarö
- Stegsholm
- Askvik
- Frönas
- Fallbrunna
- Ängsbacken
- Ludvigsberg
- Arbottna
- Rånö
- Ålö
- Hammersta
- Vidbynäs
- Yxlö
- Långholm
- Järflotta
- Torö (utmed vägen)
- Svärdsö
- Fällnäs
- Skärlinge

- Djurnäs
- Fituna

Det förekommer även annan djurhållning med bl.a. får och getter inom planområdet. Bete är en förutsättning för att skärgårdslandskapet ska bibehållas och kunna utveckla sina natur- och kulturvärden.

Skogsbruk av mer kommersiell karaktär förekommer idag endast på de större öarna, främst Ornö. De praktiska svårigheterna och kostnaderna för att få virket levererat begränsar starkt möjligheterna att bedriva skogsbruk på mindre öar. Övrigt skogsbruk bedrivs idag mest i naturvårdande syfte, bl.a. på den mark som skärgårdsstiftelsen äger.

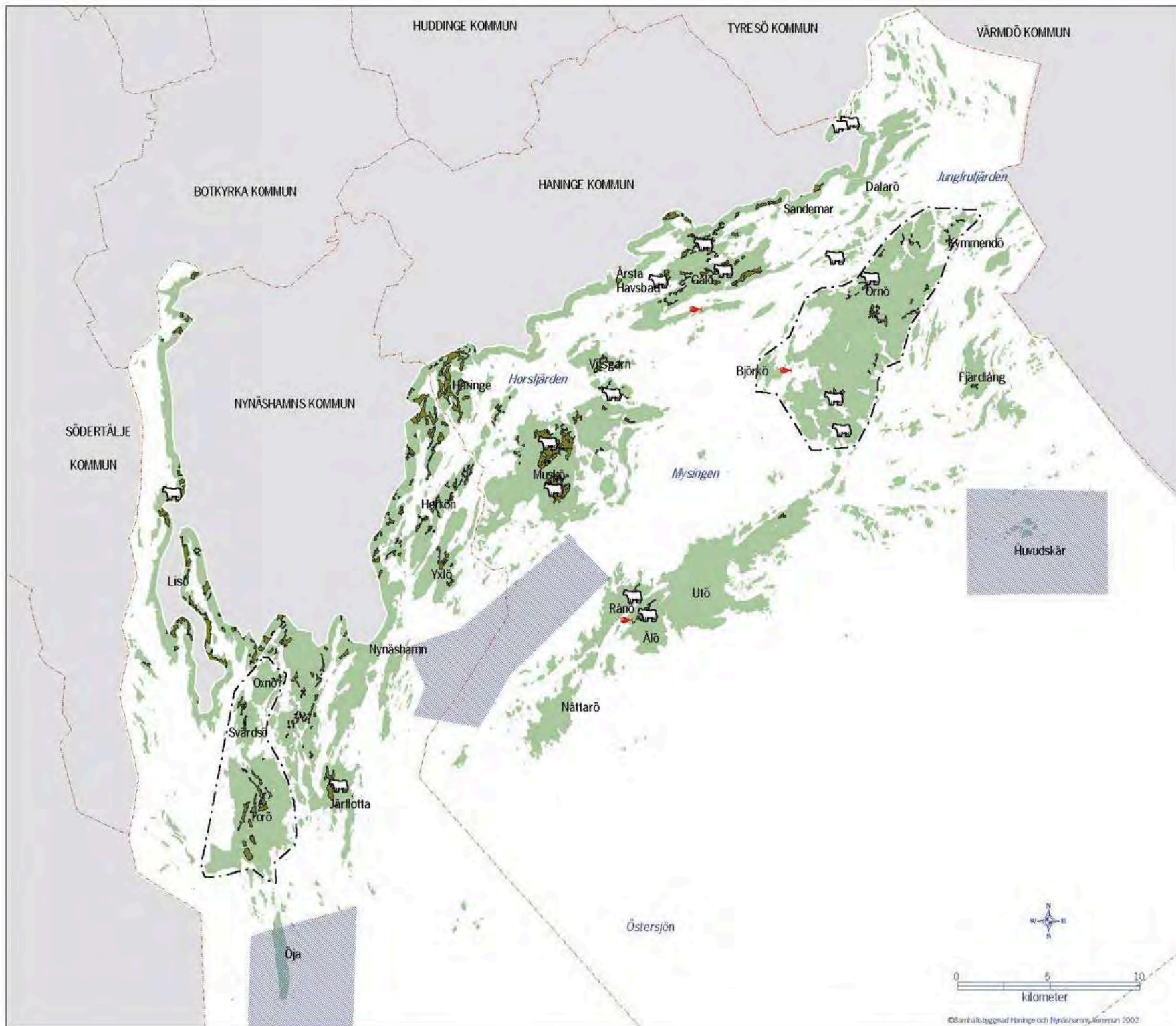
Kommunerna bör verka för att genom olika åtgärder säkerställa värdefulla natur- och kulturområden i skärgården.

Skogsbruket i skärgården måste bedrivas på ett sätt som inte påverkar skärgårdens natur- och kulturvärden negativt.

De areella näringarna bör finnas kvar i planområdet och vidareutvecklas på ett sätt som gynnar den speciella natur- och kulturmiljön.

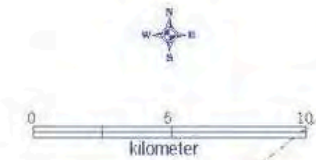
Strandäng vid Arbottna

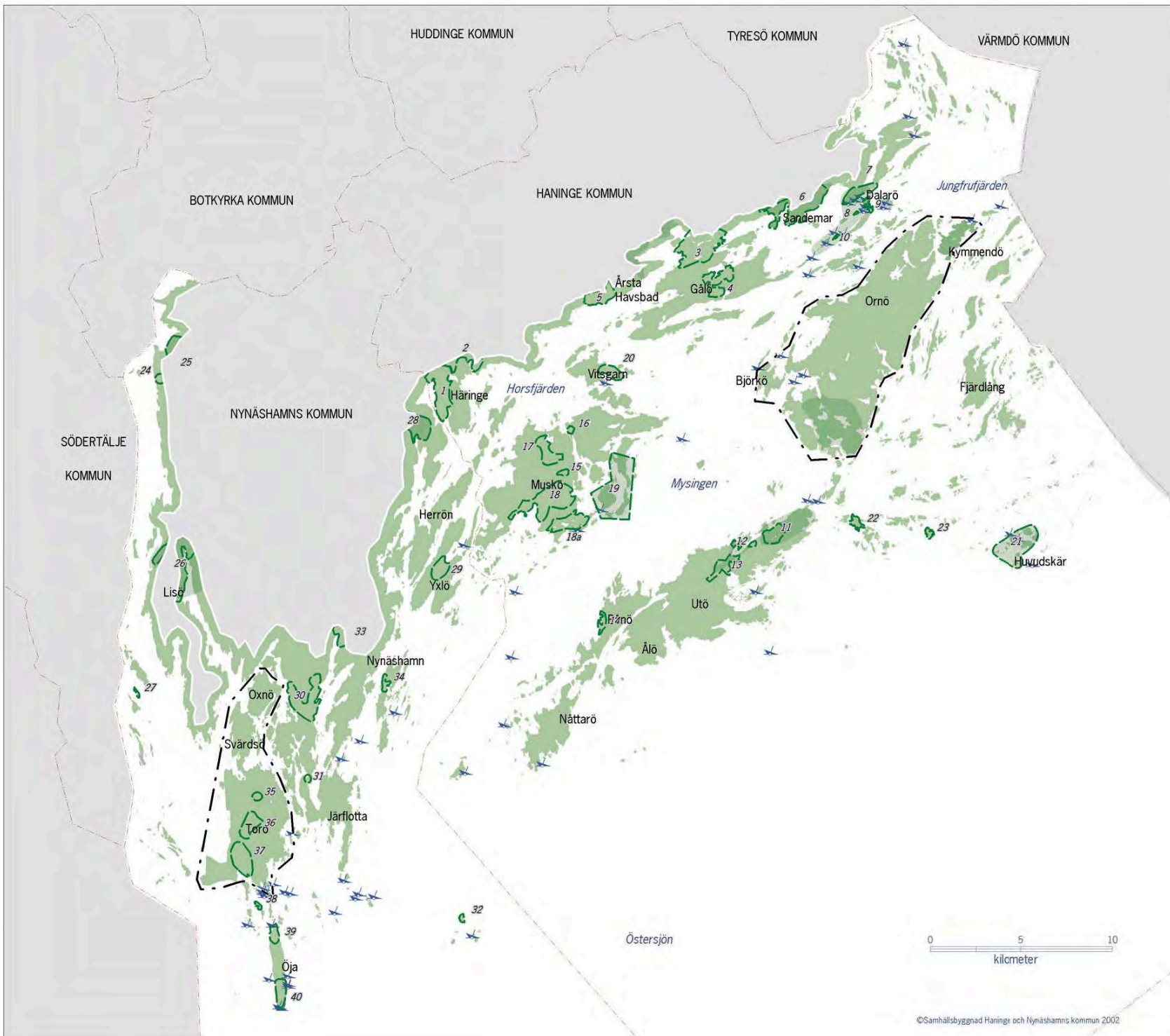

Areella näringar

- Kommungräns
- - - Fördjupad översiktsplan
- Planavgränsningsområde
- Gård med nötkreatur
- Fiskodling
- Åkermark
- Riksintresse för fisket

Kulturmiljöer i skärgården

- Kommungräns
- Födöpad översiktsplan
- Planavgränsning
- Kulturhistoriskt värdefullt område
- Riksintresse för kulturmiljövården
- Vrak

Friluftsliv och turism

Kusten och skärgården ger stora möjligheter till friluftsliv och rekreation, här finns stora sammanhängande skogar, naturhamnar, sandstränder, badklippor och goda möjligheter till att vandra eller cykla. Tillgängligheten kan dock variera beroende på om det finns reguljära båtlinjer eller om man har tillgång till egen båt, fritidshusområden och militära områden inverkar negativt på tillgängligheten. Stora delar av Landsort, Kåringboda, Håringe-Hammersta, Gålö, Fjårdlång, Huvudskår, norra Utö, Ålö, Rånö och Nåttarö ägs och förvaltas av Skårgårdsstiftelsen (se markågokartan). Alla får enligt allemansrätten fritt röra sig i naturen så länge inte hemfridszonen, dvs området närmast boningshus, krånks. Möjligheten att besöka de större skårgårdsöarna med färja eller passbåt är god under sommarhalvåret och utnyttjas också av många. Waxholmsbolagets rutten finns på kartan "Friluftsliv och turism".

Kanotister

rätt

För de med egna fritidsbåtar är största delen av skårgården öppen, undantaget är en del vattenområden som är militära och stränder i direkt anslutning till boningshus. Överhuvudtaget får man inte passera eller uppehålla sig på tomtmark, dvs nära ett boningshus. Detta klassas som hemfridsbrott enligt brottsbalken. Hur stor denna hemfridszon är varierar från plats till plats. Är huset insynsskyddat kan man passera på kortare avstånd än i ett mer öppet landskap. Uthus, lador, bodar och dylikt har oftast ingen hemfridszon utan kan passeras på nära håll förutsatt att marken inte tar skada. Badplats, badbryggor och liknande som ligger utanför hemfridszon kan inte betraktas som helt privat, allmänheten har i princip tillträde till sådana ställen. Har markågare planterat eller byggt sådant som gör att stranden känns privatiserad har han eller hon brutit mot strandskyddet och kan av länsstyrelsen bli ålagd att återställa stranden så att allmänheten vågar sig dit. Det är inte heller tillåtet att sätta upp skyltar med "privat mark" och liknande om det avspärrade området är större än hemfridszonen. Detta regleras i lagen med särskilda bestämmelser om gatuhållning och skyltning. Kommunen kan förelägga markågaren att ta bort sådana skyltar.

Kommunerna ska verka för att olovligt uppsatta skyltar som inverkar menligt på allemansrätten tas bort.

Det är viktigt att komma ihåg att allemansrätten är en hänsynsregel som på alla sätt är ömsesidig. Friluftslivet och fastighetsågarna måste visa varandra lika stor hänsyn.

Blommor, bår, svamp och nerfallna grenar får vem som helst plocka i marker som omfattas av allemansrätt. Växter och djur som hotas av utrotning är oftast fridlysta och får följaktligen inte plockas eller störas. Fiske ingår inte i allemansrätten men fiske med spö och andra handredskap är tillåtet i skårgården, för att fiska med nät kråvs särskilt tillstånd. I en del militära skyddsområden och inom hemfridszon är det förbjudet att ankra och att fiska. Camping är tillåten något eller några dygn på mark som ligger på behörigt avstånd från bebyggelse.

Allemansrätten gäller inte för motortrafik, endast gång och cykel är tillåten i terrången. Enskilda vågar ska ha skylt med "förbud mot motortrafik" eller "enskild våg" för att utestånga motorburna obehöriga. Enskilda vågar med statsbidrag är öppna för allmänheten, även motorburen sådan, och får inte förses med vågbom. Enskild våg utan offentliga bidrag får förses med vågbom, dock på ett sådant sätt att det rörliga friluftslivet inte hindras. Till det rörliga friluftslivet räknas även framförande av rullstolar och barnvagnar, en vågbom ska därför inte spärra av hela vågbredden. Ridning och cykling ska man vara mycket försiktig med i naturen, häst och cykel ska framföras på särskilda leder och inte på vanliga stigar eller vandringsleder.

Kommunerna bör genomföra riktade informationsinsatser till allmänheten, markågare, friluftorganisationer och andra organisationer om vikten av hänsyn vid utnyttjande av mark- och vattenområden enligt allemansrätten

Riksintressen

Håninge och Nynåshamns skårgårdar ingår i riksintresset Stockholms skårgård, yttre delen - ett för det rörliga friluftslivet riksintressant område som omfattar både Upplands och Södermanlands skårgårdar. Detta riksintresse betyder att friluftslivets intressen våger mycket tungt vid bedömning av olika exploateringsårenden. Detta innebär att:

Några nya fritidshusområden får inte byggas i planområdet annat än som komplettering av befintlig fritidsbebyggelse. Enstaka anläggningar för det rörligas friluftslivets behov kan få tillkomma.

Det största värdet i detta riksintresse är den goda tillgången till naturhamnar och de mycket höga naturvårderna. Skårgården med dess öar och stränder är dessutom, från Forsmark i Uppland till Arkösund i Södermanland, av riksintresse enligt 4 kap miljöbalken för sina samlade natur- och kulturvårderna. Friluftslivets och turismens intressen ska särskilt beaktas i området.

Från friluftssynpunkt är stränder och naturhamnar av stor betydelse. Ny bebyggelse ska därför inte ta några nu obebbyggda stränder i anspråk. Undantag kan vara anläggningar som gynnar det rörliga friluftslivet såsom vandrårhem och tåltplatser eller verksamheter som behöver vattenkontakt och då i första hand i anslutning till befintlig bebyggelse.

Turism

Turismnåringen i skårgården är personaltät och av yttersta betydelse för näringslivet i skårgården, det är väldigt stor skillnad från ö till ö hur utvecklade turismen är. Det gäller dock att hitta en bra balans mellan turismen och de bevarandevårderna som finns.

Informationstavla på Huvudskår

Håninge

Turistinformation finns på Dalarö, Ornö och Utö, dessutom finns så kallade informationspunkter med begrånsad service på Gålö, Östnora och Muskö. Vandrårhem finns i Dalarö, Utö, Fjårdlång och Huvudskår. Stugor till uthyrning finns lite överallt och hotell finns i Håringe, på Dalarö, Smådalarö och Rosenön samt Utö. Dessutom finns det andra övernattningssmåligheter på Ornö och Muskö och campingplatser, bl a på Gålö, Nåttarö och Östnora. Gåsthamnar finns i Dalarö, Ornö, Fjårdlång och Utö. Om service i form av livsmedelsaffårer och kiosker finns mer att läsa under *Kommersiell service*.

Turismen på *Utö* är välutvecklad och ön har också profilerats som turistmål under de senaste decennierna eller kanske så långt tillbaka som sedan sekelskiftet när arbetarbståder byggdes om till sommarnöjen och dåtidens kåndisar höll till på Utö sommardag (Lås mer om detta under *KULTURMILJÖVÅRD*). Servicen till turister är välutvecklad i Gruvbyn med vårdshus, vandrårhem, gåsthamn, restauranger och cykeluthyrning, dessutom finns campingplats söder om Gruvbyn. Turistkarta över Utö och Ålö finns och vågnåtet utnyttjas flitigt för cykelutflykter till de sandstränder som finns. Söder om skjutfåltet på Utö finns en fin sandstrand - Stora Sand - som nås när militåren inte har övningar där.

Muskö har inte en så stor turistnåring som Utö har. De flesta tar sig till ön med egen bil eller med SL-buss via den tre kilometer långa vågtunneln. Det finns övernattningssmåligheter i form av stuguthyrning, dessutom kan rum hyras på Muskögården i anslutning till kyrkan. Gåsthamn och camping saknas, förutom husvagnscamping vid Björkholmen. Att avdela mark vid Björkholmen eller någon annanstans för camping kan vara en inkomstkålla för boende på Muskö, något som också har efterlysts. Matservering finns vid det sommaröppna gatuköket vid Mickrums brygga

samt på den nyöppnade restaurangen vid Ludvigsberg. Det finns också kaffeservering och hantverksförsäljning vid Arbottna. Vid Herrstugan finns öns enda livsmedelsaffär.

Muskö har höga naturvärden och förutsättningar för att bli mer välbesökt av turister. På Muskö behövs information om sevärdheter och utmärkta stigar eller leder, anvisade tältplatser eller campingplats, soptunnor och utedass.

Skärgårdsstiftelsen äger största delen av *Gålö*, här finns stugbyar, campingplatser och fina bad- och fiskemöjligheter. Stegsholm på norra delen av *Gålö* är ett av länets naturskönaste områden, här finns strandängar och fina ostörda klippor.

På *Fjärdlång* driver Haninge kommun vandrarhem och lägerskola, camping och en liten gästhamn. *Fjärdlång* ingår i ett större naturreservat och har gamla anor. Här finns fina badklippor, utkiksberg, båtuthyrning och dagsutflykter till andra öar i skärgården.

Skärgårdssamhället *Dalarö* är mycket sevärt med 1800-talets sommarnöjesbebyggelse med punschverandor och snickarglädje. Här finns restauranger, vandrarhem och andra övernattningsmöjligheter, affärer och gästhamnar. Här lägger flera av skärgårdsfärjorna till. Till *Dalarö* kan man ta sig med bil, SL-buss eller Waxholmsbåt från Stockholm på sommaren.

Till *Rånö & Nåttarö* kommer man med båt från Nynäshamn eller med båt och cykel via *Ålö* och *Utö* från *Årsta havsbad*. Här finns totalt 84 uthyrningsstugor, campingplats, säsongöppen livsmedelbutik och en restaurang på vardera ön. *Nåttarö*s största sevärdhet är *Drottninggrottan* där *Gustav II Adolfs* gemål *Maria Eleonora* en gång sägs ha gömt sig under sin flykt till utlandet.

Huvudskär är ett gammalt fiskeläge med sjöbodas och fiskarstugor på de kala klipporna. Här finns vandrarhem i det gamla *Tullhuset* men ingen affär eller servering. Se vidare under *KULTURMILJÖER*.

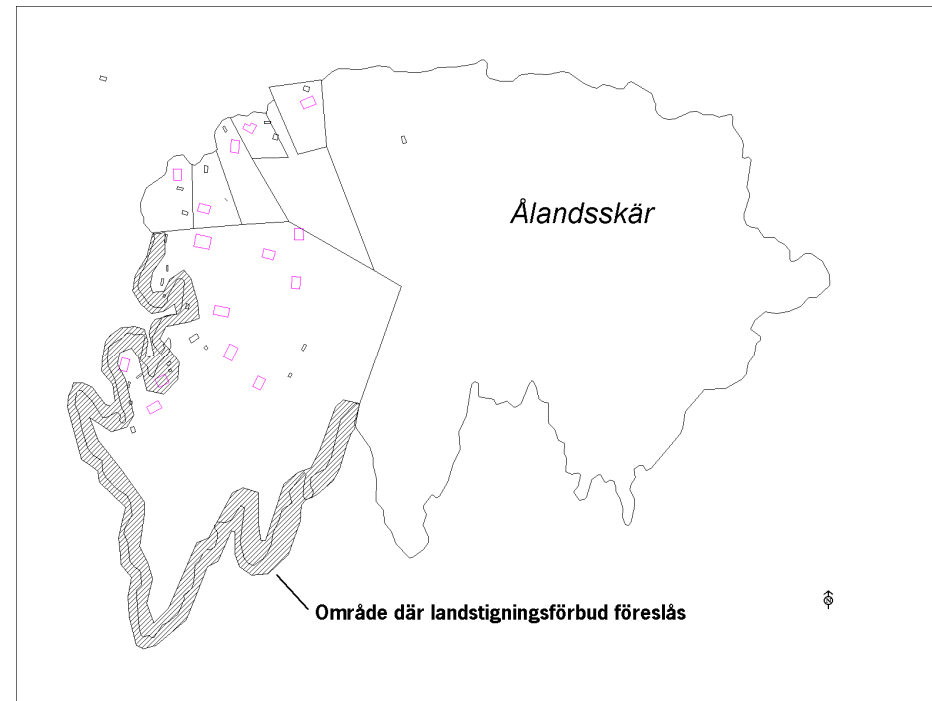
På *Huvudskär* finns en konflikt mellan riksintressena friluftsliv och naturvård. Den ökande turismen sliter alltför hårt på vegetationen, det råder dessutom brist på sophantering, toaletter och dricksvatten.

En insats som kan göras för att spara naturen på *Huvudskär* är att märka ut leder där folk kan gå, tydliga skyltar och pilar kan sättas upp och information om den känsliga markvegetationen kan spridas på olika sätt till den enskilda besökaren. Landstigningsförbud på några strandavsnitt kan också vara ett bra sätt att spara naturen för kommande generationer, detta kan också vara lämpligt på andra håll i planområdet.

Häringe har slottscafé, övernattningsmöjligheter och restaurang och ligger omgiven av naturreservat med vandringsleder. Campingplats finns i närheten. Läs mer under *KULTURMILJÖER*.

I *Årsta Havsbad* som är ett litet samhälle med sportstugor mestadels byggda på 1930-talet där det också finns en fin sandstrand, servering och kiosk. *Årsta havsbad* håller på att förvandlas till ett litet villasamhälle,

men fortfarande finns många små stugor i ursprungligt skick. Att ta en liten rundvandring och titta på stugorna med sina små täppor omgivna av de gamla gröna staketen är en pittoresk upplevelse. Läs mer om *Årsta Havsbad* under *BEBYGGELSE*

Vid *Östnora Camping* finns ett fint bad. Tidigare fanns en badbuss. Busslinjen är nu tyvärr nedlagd. Badbussar är något som bör prioriteras då våra stora tätorter ligger så pass långt från vattnet att de som inte har tillgång till bil har svårt att ta sig till badstränderna vid havet.

Badbusslinjer bör inrättas under sommarhalvåret för att boende utan tillgång till bil ska ha en möjlighet att nyttja havsbaden.

Vid varje havsbad bör det finnas badvakter.

Friluftslivet och turismen på *Ornö* är behandlad i den fördjupade översiktsplanen för *Ornö* antagen 1999.

Att anordna camping, vandrarhem eller andra övernattningsmöjligheter i skärgården ska uppmuntras och prioriteras från kommunens sida. Stor hänsyn ska dock tas till känslig natur med högt värde.

Nynäshamn

*Nynäshamn*s kommun har med sin rika och omväxlande natur, sin långa kuststräcka och sina öar mycket att erbjuda friluftsidkare och turister. Inom planområdet finns gott om naturhamnar, naturliga badplatser, möjligheter till fiske, dykning och på vinter skridskoåkning och isjaktssesling. På öarna och längs kusterna finns också strövområden och kulturmiljöer. *Yxlö-Herrö-Himmelsö* erbjuder besökaren en omväxlande natur med inslag av traditionellt skärgårdslandskap. Området innehåller tre gårdar,

Strandäng på Herrö

som alla driver jordbruk i någon form så att markerna hävdas och hålls öppna. Längs stränderna finns flera naturliga badplatser och attraktiva ankringsplatser, och vattenområdena är fiskrika. *Yxlö by* är en väl bevarad radby, väl värd att besöka. Vid *Fränsviken* finns en badplats. Hela området är av intresse för friluftsliv, den södra delen av *Yxlö* av stort intresse för det rörliga friluftslivet.

Bedarön och Yttre Gården kan endast nås med privat båt men är ändå viktiga för friluftslivet. De södra delarna är av riksintresse för friluftslivet. Öarna har stora naturvärden med klippterräng, kala längs stränderna och skogklädda i öarnas inre delar. Här finns goda möjligheter till bad och fiske. (Dessa öar ingår i det yttre planområdet för den fördjupade översiktsplanen för *Nynäshamn*s stad.)

Naturreservaten *Käringboda* och *Järflotta* är av riksintresse för det rörliga friluftslivet. *Järflotta* nås endast med egen båt, medan *Käringboda* har landförbindelse. Detta område har stor betydelse för kommuninvånarnas friluftsliv och är mycket välbesökt alla tider på året. På *Käringboda* bedrivs jordbruk, som bevarar det öppna landskapet. På *Käringboda* finns markerade strövstigar. Sågen, en anläggning för bland annat lägerverk-samhet, utnyttjas flitigt av till exempel idrottsföreningar och skolor.

På *Torölandet* är det främst *Ören*, den sydöstra kusten och området kring *Byviken* som är intressanta för friluftslivet. Den vackra och rika naturen på *Torölandet* inbjuder till friluftsliv i olika former. Naturreservatet *Ören*

är ett av landets förnämsta flyttfågellokaler och lockar därför fågelskådare från hela regionen. Den sydvända Stenstranden, en för Södertörn unik strandtyp, är till stora delar privatiserad och kan endast nås av allmänheten via några allmänningar. Stenstranden är populär bland badare och surfare. Torö bjuder också på intressant kulturmiljö kring Herrhamra gård och Torö kyrka. På Torö hittar vi också Torsvi, där konstnären J A G Acke efter egna ritningar 1914 lät bygga en villa åt sig. Villan är nu byggnadsminne. Längst söderut på Torölandet i Ankarudden finns en sommaröppen restaurang, och från Ankarudden går båten till Landsort.

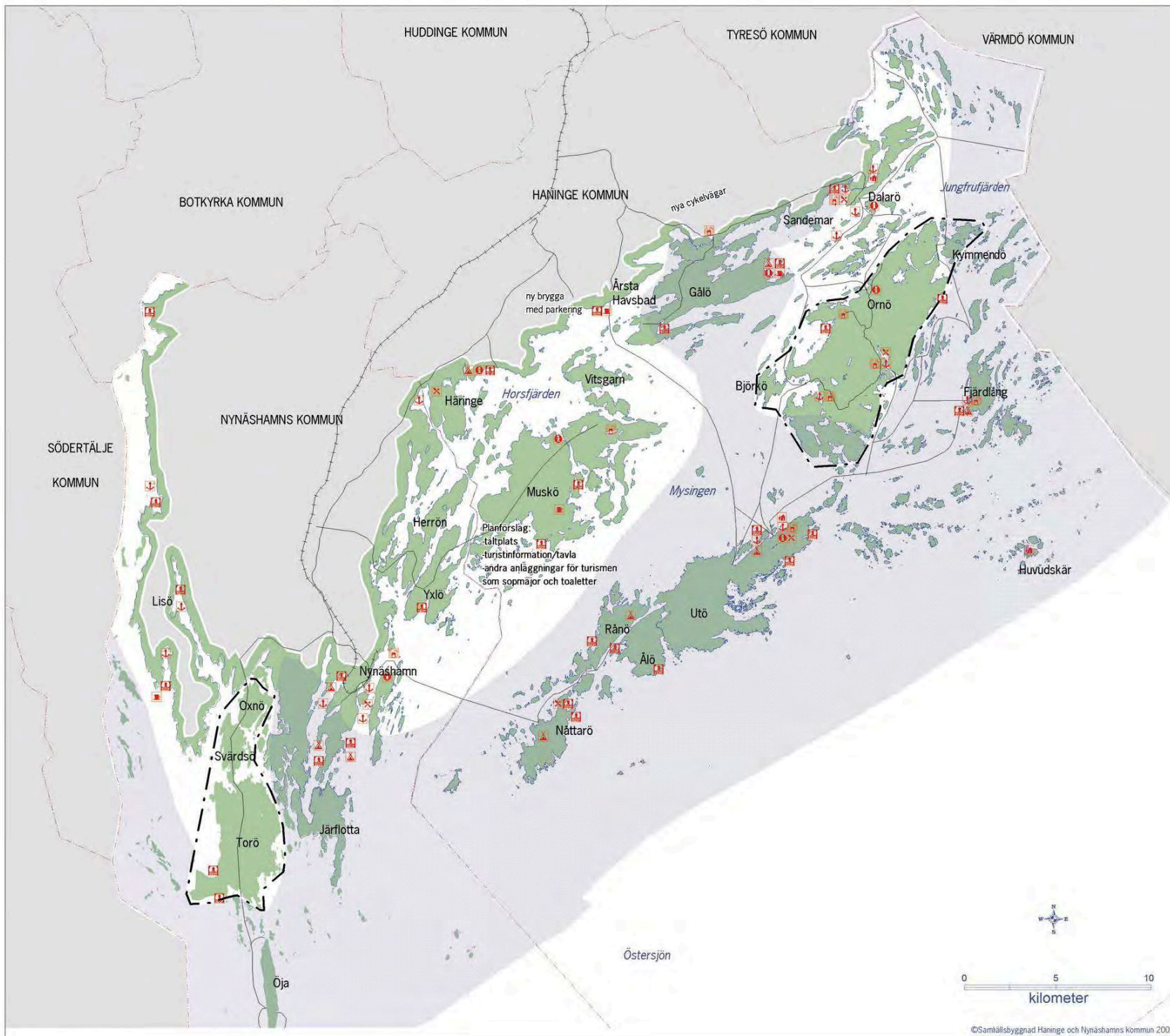
Hela *Öja/Landsort* omfattas av riksintresse för det rörliga friluftslivet. I Österhamn och Norrhamn finns möjlighet att lägga till med egen båt. Landsort har förutom sina höga naturvärden intressanta kulturmiljöer att bjuda på. På öns norra och mellersta delar finns husgrunder och lämningar efter forna boplatser för fiskare, men i övrigt präglas Öjas bebyggelse och historia av den tidigare lots-, fyr- och tullverksamheten. På Landsort ligger Sveriges äldsta stenfyrbredd byggd 1689. Fyren är byggnadsminnesförklarad. Den gamla lotsutkiken innehåller idag bed&breakfastverksamhet. Landsort har också ett litet kapell, en labyrint och en intressant gravplats kallad pestkyrkogården. I Västerhamn finns en livsmedels-

butik som är öppen från maj till december. På ön finns också ett krukmakeri och en hantverksbod. På Landsort finns dessutom vandrarhem med möjlighet att ordna konferenser.

Stora delar av kuststräckan på *Lisölandet* är privatiserad och därför inte åtkomlig för allmänheten. Revudden med badplats och campingplats är dock av stort intresse för det rörliga friluftslivet. Vid Hästnäs ligger en småbåtshamn. På Lisölandet finns en livsmedelsaffär och en hantverksbod. Fållnäs gård, en väl bevarad och mycket vacker herrgårdsanläggning från 1700-talet är av riksintresse för kulturmiljövården.

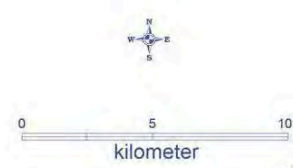
För att gynna turistnäringen och därmed sysselsättningen i hela kustområdet bör möjligheterna utredas att skapa fler båtlinjer som knyter samman skärgårdsöarna.

Utmed strandavsnitt som kan påverkas negativt av det rörliga friluftslivet kan det vara motiverat att införa landstigningsförbud. Exempel på områden som kan komma att beröras är öarna Gummarn (Konabben), Fälöv och Gubblevern.

Friluftsliv och turism

- Kommungräns
- Fördjupad översiktsplan
- Planavgränsning
- Färjeled
- Järnväg
- Väg
- Livsmedelsaffär
- Vandrarhem
- Turistinformation /informationstavla
- Gästhamn
- Campingplats
- Bad
- Restaurang
- Servering
- Riksintresse för friluftsliv

Fritidsbåtlivet

I såväl Haninge som Nynäshamns kommuner finns utmärkta möjligheter att idka rörligt friluftsliv med båt. Vi har långa kuststräckor och en skärgård med höga naturvärden, gott om naturhamnar och badställen. Båtlivet är en av Sveriges största folkrörelser. Mer än hälften av landets befolkning åker fritidsbåt någon gång per år, och Sverige är också ett av världens båtätaste länder med en fritidsbåt per sex personer. För hela Sverige gäller att ungefär 35% av båtarna är öppna, små båtar med utombordsmotor på mindre än 10 hk, 15% av alla båtar är övernattningsbara och att den övervägande delen fritidsbåtar är motorbåtar.

Båtbottenfärger

Båtbottenfärger används för att förhindra påväxt av till exempel alger och havstulpaner på båtarnas skrov under vattenlinjen. Traditionellt har påväxten förhindrats genom giftverkan från till exempel metaller som tenn och koppar. Gifterna läcker även ut i vattnet och kan skada andra organismer som till exempel blåstång. Sådana giftiga antifoulingprodukter klassas som bekämpningsmedel och ska godkännas av Kemikalieinspektionen. Enligt ett beslut den 11 november 1998 är enbart ett fåtal produkter godkända för användning och då enbart på västkusten. Dessa produkter fick säljas av återförsäljare under 1999 och 2000 och användas av var och en tills de tar slut. Vissa av produkterna fick fram till 1999 års slut säljas även på ostkusten och användas tills de tar slut.

Östersjön har låg salthalt och även låg omsättning på vattnet. Detta gör bland annat att många arter i Östersjön lever nära sin toleransgräns. Utsläppet av giftiga ämnen från bottenfärger är störst på våren just under den känsliga reproduktionstiden för växter och djur. Utsläppen sker dessutom ofta i grunda vikar, som är viktiga reproduktionslokaler. När båtar slipas och rengörs före målning frigörs stora mängder gifter, som om de inte tas omhand kan urlakas och hamna i havsvattnet. När båtarna är nymålade och sjösätts är också utsläppet av gifter ut i vattnet som störst.

Alternativen till giftiga bottenfärger kan delas in i två huvudgrupper - mekaniska metoder och målning med giftfria produkter. De mekaniska metoderna bygger antingen på borstning av botten under vatten, som alltså kan göras utan att båten tas upp på land, eller högtrycksspolning över särskilda plattor eller ramper med möjlighet att samla upp och filtrera spolvattnet. Giftfria färger försvårar för organismerna att fästa på skrovet och innehåller till exempel silikon eller teflon.

Kommunerna bör i samarbete med båtorganisationerna gå ut och aktivt informera om vikten av att endast använda miljövänliga kemikalier.

Toalettavfall

Det finns två huvudtyper av båttoaletter - fasta och portabla. De fasta toaletterna har oftast någon form av hålltank, där avfallet samlas innan det antingen släpps ut i havet eller sugas upp på särskilda stationer för toalettömnings. I våra kommuner finns sådana stationer vid Dalarö brygga, Karlslunds Marina, på Utö och i Nynäshamns gästhamn. Avfallet från portabla toaletter kan tas iland och till exempel spolas ner i en vanlig toalett, men det kan också helt enkelt slängas över bord. Naturvårdsverket säger i en rapport från 1993 att tömning av toalettavfall på öppet vat-

ten inte nämnvärt bidrar till övergödningen. Det kan däremot vara en sanitär och estetisk fråga, speciellt om det töms i grunda vikar och i stillastående vatten. Det finns inget generellt förbud för fritidsbåtar mot att tömma toalettavfall i sjön.

Både kommunerna och Skärgårdsstiftelsen har major med sop- och toalettdel i skärgården. Dessa gör stor nytta för miljön.

Miljöfarligt avfall

Båtfolket hanterar mycket miljöfarligt avfall i form av till exempel bottenfärger, fernissor, lacker, lösningsmedel, batterier och oljor.

Vid varje båtklubb, marina och tankställe bör det finnas miljöstationer där miljöfarligt avfall kan lämnas.

Utsläpp från båtmotorer

Fritidsbåtarna står för en stor del av kolväteutsläppen i Stockholms skärgård. Utsläppen är koncentrerade till sommarmånaderna, och de kommer främst från tvåtaktsmotorerna. Så mycket som 30% av bränsleblandningen i framför allt äldre tvåtaktsmotorer förbränns inte utan släpps oförbränt ut i vattnet och har då akut giftverkan på levande organismer. Motorerna orsakar också utluftsläpp av kolväten, som reagerar med kväveoxider och bildar marknära ozon. Idag finns tvåtaktsmotorer med lika bra miljöprestanda som fyrtakarna, men utfasningstiden på de gamla är lång eftersom motorerna har lång livslängd. Genom god service av motorerna kan bränsleförbrukningen och därmed miljöbelastningen minska. Tvåtakarna går också att köra på den miljömässigt bättre men dyrare akrylatbensinen.

Både båtar med fasta bränslesystem och med utombordare med fast tank är svåra att tanka utan att det läcker ut bensin i vattnet, vilket måste beaktas vid placering av båttankstationer.

Buller

Tystnad har blivit en bristvara och något vi måste värna. För många människor är tystnaden en av de starkaste upplevelserna i skärgården, särskilt i ytterskärgården, och motorljudet särskilt från snabba båtar upplevs som mycket störande eller direkt kränkande. Motorbåtsljud kan också vara störande för fågellivet, särskilt under häckningsperioden. Miljövårdsberedningen föreslår att bullerproblem ska behandlas i kommunernas över- siktliga planering.

Områden där det är särskilt angeläget att erhålla en låg bullernivå bör kartläggas och beslut om restriktioner mot båttrafik, åtminstone vissa tider på året, ska övervägas i sådana områden.

Konflikter

Båtlivet är en tillgång för en levande skärgård, eftersom båtturen är en del av försörjningsunderlaget för de bofasta skärgårdsborna. Båtturisterna behöver service i form av livsmedel, bensin, båtutrustning med mera. Å andra sidan konkurrerar båtturen med fast- och fritidsboende om utrymmet i skärgården. Många skärgårdsbor irriteras av det fria handelsfisket, som utövas av bland annat båtfolket. Vid populära naturhamnar kan båtturen tidvis bli många och i vissa fall upplevs detta som störande av de som bor i närheten. Fastighetsägare ser inte heller med blida ögon på att båtturen ligger vid deras bryggor en natt eller nyttjar stränderna i anslutning till deras fastigheter.

Ett annat problem som kan upplevas av de boende är de höga hastigheterna hos vissa motorbåtar. De höga hastigheterna medför vågor som påverkar förtöjda båtar. Vågorna medför även att stränder som är känsliga för svall får erosionskador.

Båtlivet är helt beroende av en ren och oförstörd natur, och båtfolket söker vackra, orörda och tysta platser för sina strandhugg. En väl bevarad natur är en förutsättning för att även kommande generationer ska ha tillgång till ett rikt båtliv. Samtidigt utsätts särskilt populära områden för hårt slitage. Växande träd skadas genom till exempel förtöjning, växande träd faller för att bli virke till eld, hällar skadas av eldning med mera. Båtlivet står också i konflikt med växt- och djurliv. Bottenfärger ger utsläpp av gifter till vattnet, båtmotorer ger utsläpp av bland annat kolväten och kväveoxider. Häckande fåglar störs av buller och ilandstiggande båtturen.

Att separera fritidsbåtlivet från yrkestrafiken kan, med tanke på den ökande trafiken i skärgården, bli en nödvändighet på sikt, åtminstone inom vissa områden. Detta medför ökad sjösäkerhet. Det skulle också leda till mindre störningar i känslig natur.

Särskilda hänsynsområden bör pekas ut där vissa förhållningsregler ska gälla, till exempel landstigningsförbud och hastighetsbegränsningar. Uppankring kan kanaliseras genom placering av sop- och toamajor och genom att sätta ut dubbar och krokare i berget. Möjligheten till viss separering av fritidsbåttrafiken från yrkestrafiken bör studeras för att på sikt öka sjösäkerheten och minska störningarna på naturmiljön.

Värdefulla naturresurser

När man hör begreppet ”värdefulla naturresurser” leds tankarna ofta till grus, berg och andra liknande tillgångar. I Stockholms län måste grus och berg ses som en strategisk resurs, d.v.s. man måste hantera frågan utifrån ett regionalt perspektiv, inte minst beroende på att resurserna är ojämnt fördelade i regionen. I rapporten ”Masshantering i Stockholms län” fastslås att användningen av naturgrus måste minska och att bergmassor ska användas i allt större omfattning. Återanvändning måste prioriteras. I samma rapport har det gjorts en indelning av länet i ett antal försörjningsområden. Haninge kommun ingår i det Sydöstra försörjningsområdet och Nynäshamns kommun utgör ett eget försörjningsområde. Det sydöstra försörjningsområdet karakteriseras av brist på naturgrus, hög andel bergkross från anläggningsarbeten, brytvärda bergförekomster samt av brist på mellanlagrings- och återvinningsplatser. Nynäshamns försörjningsområde karakteriseras av att det enbart finns grustäkter och att nya mellanlagrings- och återvinningsplatser behövs.

Förekomster inom planområdet

När Muskötunneln och övriga anläggningar ute på Muskö byggdes producerades en stor mängd krossat berg. Dessa massor lades dels på land inom området för Musköbasen och dels i vatten vid ön Älvsnabben, där det bildats en helt ny udde som bara består av krossat berg.

Tillgången på bergkross vid Muskövarvet och vid Älvsnabben överstiger sannolikt behovet inom kustplaneområdet under överskådlig tid, då det inte är troligt att det kommer igång några större exploateringar på öarna i skärgården. Tillgångarna vid Muskövarvet bör därför även kunna utnyttjas inom den närmaste regionen på fastlandet. För att det ska vara lönsamt att förädla materialet, d.v.s. krossa det så att det kan ersätta naturgrus, måste troligen större mängder behandlas samtidigt.

I Sandemar har det sedan länge funnits en större grustäkt. I det scenario som beskrivs i samband med masshanteringsprojektet i Stockholms län kommer tänken att avslutas inom den närmaste 10-årsperioden. Under tiden kan tänken troligen försörja både kustplaneområdet och det övriga närområdet med grus. På Utö finns en grusförekomst som utnyttjas av försvaret. I Nynäshamn finns inga grustäkter inom planområdet.

Massorna vid Älvsnabben som härstammar från sprängning av tunneln till Muskö och av varvet. Dessa massor har transporterats med pråm till Nynäshamn för ett bygge av en ny pir i Nynäshamns hamn

BEBYGGELSE

Vid planering av ny bebyggelse ska olika boendeformer eftersträvas för att möjliggöra för både ungdomar och äldre att bo kvar. Detta har stor betydelse för en levande skärgård. Detta gäller helårsbostäder, enligt Miljöbalken får inga ytterligare fritidshusområden tillkomma inom kust- och skärgårdsområdet. De rekommendationer som rör nya fritidshus i kustplanen gäller därför endast kompletteringar av befintliga områden.

Haninge kommun

I Haninges skärgård fanns 1990 cirka 600 helårsbostäder (Dalarö tätort är här borträknad). Mellan 1990 och 1997 fördubblades dock antalet helårsbebodda fritidshus, antalet helårsbostäder beräknades 1999 till närmare 900. Helårsbostäderna är till stor del koncentrerade till de stora öarna och fastlandskusten. Endast på Dalarö, vid Edesnäs på Utö och Skarpaområdet på Muskö finns detaljplaner som reglerar helårsbebyggelse, i hela Haninges skärgård finns över 100 detaljplaner som reglerar byggrätter för fritidshus. Många planer för fritidshusområden medger dock så stora byggrätter att helårsbostäder även i dessa områden är fullt möjliga.

Helårsbostäder enligt folk- och bostadsräkningen 1990:

Skärgården kring Dalarö	21
Gålö	36
Öarna norr om Muskö	11
Muskö	236
Nättarö-Ålö-Rånö	12
Utö	71
Ornö	85

Traditionellt ligger bebyggelsen i skärgården i strandnära lägen då näringarna till stor del varit vattenbaserade, på de stora öarna Utö, Muskö och Ornö finns dock torp och gårdar i anslutning till odlingsbar mark på de inre delarna av öarna, läs mer om detta under *KULTURMILJÖER*. Det finns alltså en stor efterfrågan på tomter i strandnära lägen, frågan är om och i så fall var sådana tomter kan få komma till och var man ska vara mer restriktiv.

Av skärgårdens alla öar, kobbar och skär är bara en liten del bebyggd. De öar som är bebyggda med fritidshus har ofta en hög exploateringsgrad, dessa planlades och bebyggdes under 1950- och 60-talet. Det finns alltså ett tryck att få stycka av tomter pga generationsskiften och andra orsaker, detta får för det mesta bedömas från fall till fall. De senaste åren har inte många styckningar medgivits, däremot är man lite mer generös när det gäller kompletteringsbyggnader. En huvudbyggnad, två uthus och en sjöbod brukar vara det som ingår i en byggrätt.

Dalarö

Dalarö med en fast befolkning på drygt 1500 personer utgör centrum för servicen i Stockholms södra skärgård. Bebyggelsen präglas av sommar- nöjen, villor och fritidshus från olika epoker under halva 1800-talet och hela 1900-talet. Förtätningen av bostadsbebyggelsen är liten men stadig och det finns även några flerfamiljshus i de centrala delarna av samhället där den mesta servicen finns. För Dalarö tätort gäller en detaljplan från 1987, i denna plan finns bestämmelser om bevarande i olika grad av

mycket stora delar av den befintliga bebyggelsen. Bebyggelsen på Små-dalarö, Tegelbruket, Vadviken och Schweizerdalen består till största delen av fritidshus. På senare år har nya omarbetade detaljplaner antagits för dessa områden som inskränker byggrätterna och därigenom värnar karaktären av fritidshusområde.

Den värdefulla kulturmiljö som stora delar av Dalarö utgör antas tillgodoses genom bestämmelserna i den detaljplan och de byggnadsminnesförklaringar som gäller.

Jutholmen är en mycket tät bebyggd ö söder om Dalarö med bostäder från 1800-talet varav två är permanent bebodda, resten är fritidshus. Korsholmen och Stenholmen är bebyggda med sommar- nöjen från 1800-talet och sportstugor.

Byggnationer på Jutholmen bör bedömas med stor restriktivitet med hänsyn till den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen. Förändringar i bebyggelsen på Korsholmen och Stenholmen ska anpassas till miljön.

Dalarös centrala delar är tillsammans med Korsholmen, Jutholmen och Dalarö skans av riksintresse för kulturmiljövården.

På Edesön finns cirka 50 fritidshus på relativt stora tomter.

Gränöskärgården består av ett stort antal öar i gränsen mellan Gränöfjärden, Ingaröfjärden, Nämndöfjärden och Jungfrufjärden. Ängsön, Gränö, Kalvholmen samt norra delarna av Stendörren och Stora Vindåsen är exploaterade som fritidsområden medan övriga öar är lågt exploaterade eller helt obebyggda.

Aspön, Segholmen och Fåglarö är bebyggda mestadels med fritidshus och ett tjugotal helårsbostäder. Bebyggelsen på Fåglarö och Segholmen regleras av en detaljplan från 1950-talet, fritidshusen underordnas lantbruket och stora strandavsnitt och omkringliggande öar reserveras för friluftslivet och naturvården. På senare år har stora delar av ängsmarkerna och ädellövsskogen tagits upp som nyckelbiotop i skogsvårdsstyrelsens nyckelbiotopsinventering. På Fåglarö finns ett mindre jordbruk.

Både i Gränöområdet och på Aspön finns en efterfrågan att stycka tomter, detta har hittills bedömts mycket restriktivt, vilket även kommer att gälla i fortsättningen.

Gålö – Björnö

Gålö ägs till största delen av Skärgårdsstiftelsen, endast ett litet antal avstyckade tomter finns som är privatägda. På skärgårdsstiftelsens mark finns ett antal kulturhistoriskt intressanta byggnader som arrenderas ut till privatpersoner för bostads- eller fritidshusändamål. Björnö består däremot av privatägda fritidshus med mycket stora tomter, en fastighetsägareförening äger all väg- och parkmark inklusive ett stycke urskog på den södra sidan av ön.

Gålö och Björnö är av riksintresse för friluftslivet.

Årsta Havsbad

Årsta havsbad exploaterades på 1930-talet av HSB och små tomter arrenderades ut till folk som bebyggde tomterna med sportstugor. Ambitionen var att trångbodda stockholmare med begränsade ekonomiska resurser också skulle få chansen att vistas i skärgården under sommaren. Idag är många av de ursprungliga stugorna om- och tillbyggda och ungefär en sjättedel av dem är bebodda permanent.

Årsta Havsbad är i kommunens kulturmiljöprogram klassat som utredningsområde, dvs en noggrann undersökning krävs för att en beskrivning och värdering av kulturmiljön ska kunna göras. Stockholms läns museum har under sommaren 2001 genomfört en sådan värdering "Årsta havsbad – kulturhistorisk värdering och förslag till skydd för bebyggelsen". Värderingen slår fast att miljön i Årsta havsbad som helhet har ett kulturhistoriskt värde. Strukturen med små hus på tomter som är omgärdade av gröna staket bör behållas. Särskild hänsyn ska tas till områdets ursprungliga karaktär vid om- och tillbyggnader. Delområden eller enstaka stugor kan pekas ut och omfattas av en striktare reglering, men det får inte innebära att övriga Årsta havsbad utvecklas utan kulturmiljövårdande insatser. Museet anser att skyddsbestämmelser bör tas in i en detaljplan och ger förslag på hur de kan utformas.

Kulturmiljön i Årsta havsbad bör utredas vidare och få någon form av skydd.

Stugor i Årsta Havsbad omgivna av karaktäristiskt gröna staket

För Årsta havsbad med omnejd finns en fördjupad översiktsplan från början av 1990-talet som trycker på att stor hänsyn ska tas till kulturmiljön och landskapsbilden. Mitt i Årsta Havsbad finns i denna plan ett område avsatt för nya kolonistugor. Ett nytt förslag för detta område är avstyckning i tomter och uppförande av stugor i samma stil och skala som de som redan finns i Årsta Havsbad. Den gamla fördjupade översiktsplanen för Årsta gäller dock med undantag för strandzonen och bebyggelsens utbredning inom Årsta Havsbad. Öster om Årsta Havsbad finns i den gamla fördjupade översiktsplanen en campingplats inplanerad i strandzonen. Detta är inte längre aktuellt då kustplanen tar över detta område. Direkt nordost om Årsta havsbad finns områdesbestämmelser sedan 1990 vars syfte är att reservera mark för en eventuell framtida förbifart. För de tätbebyggda områdena i Årsta havsbad finns också gällande detaljplaner.

I väster gränsar Årsta Havsbad till ett militärt förbudsområde, detta förbudsområde som innefattar Vitså brygga är på väg att delvis öppnas upp. Det kan då bli aktuellt att flytta båttrafiken från Årstas nuvarande brygga till Vitså brygga. (Läs mer under avsnittet Kommunikationer.) Den brygga som finns idag skulle då kunna användas för andra ändamål, exempelvis fler båtplatser med parkeringar och uppläggningsplats.

I Årsta havsbad finns, liksom i många fritidshusområden, stora problem med vatten och avlopp. De enskilda lösningar som finns är i de allra flesta fall inte anpassade för permanentboende. I framtiden blir det antagligen ett måste att ansluta området till kommunalt vatten- och avloppsnät, i alla fall om den ökning av permanentbostäder som nu råder fortsätter. Vägnätet inom området får också anses vara bristfälligt, något som är ett hinder för helårsboende. En, möjligen kortsiktig, lösning är att peka ut och koncentrera sig på några delområden som har förutsättningar för att klara de krav som helårsbostäder bör svara upp till och där förbättra vägar och VA-förhållanden. Hänsyn måste dock tas till kulturmiljön. Vägnätet och staketet som omger de små tomtarna står för en stor del av karaktären.

Årsta havsbad är ett attraktivt område att bo i, nära skog och skärgård och med allt bättre kommunikationer. Innan ytterligare bebyggelsegrupper kan komma ifråga måste vatten- och avloppsproblemen lösas eftersom de blir allt mer akuta i takt med att permanentbosättningen fortgår. Dessutom bör vägstandarden, där det överhuvudtaget är möjligt och lämpligt ur kulturmiljösynpunkt och fastighetsbildningssynpunkt, förbättras så att den svarar mot de krav som ställs genom ett ökat helårsboende.

Permanentningstrycket i kombination med de sanitära problem och kulturmiljövården som finns i Årsta Havsbad motiverar att vidare utredningar och ett mer koncentrerat helhetsgrepp bör tas för området.

Om-, till- och nybyggnation ska noga anpassas till tomtstrukturen och de traditionella stugtyperna i Årsta Havsbad.

Näsudden

Näsudden är idag ett orört naturområde som inte nyttjas särskilt flitigt av människor då området är relativt svårframkomligt. På längre sikt har dock området en potential med tanke på att trycket på fastlandskusten och skärgården stadigt ökar. Området har dessutom genom sin orördhet ett stort värde för omkringliggande områden. Vistas man t ex på Gålö kan man på andra sidan vattnet se den idag obebyggda Näsudden. Området i sin helhet ger således en känsla av orördhet.

För området finns en detaljplan (fastställd 1981) som ger möjlighet att bygga anläggningar för konferensverksamhet, rehabilitering och hotell. Planens genomförandetid gick ut 1992 och dess aktualitet har diskuterats. Diskussionen ledde fram till att kommunfullmäktige den 9 september 1996 beslutade att inte upphäva den gällande detaljplanen. Av bakomliggande tjänsteskrivelse framgår att kommunen bibehåller sin rådighet över området om planen ligger kvar då det är enklare att ändra en plan än att utarbeta en ny. I samma beslut uttalar kommunfullmäktige att naturvär-

dena i området är stora och att detta ska beaktas vid bedömningen av framtida användning av Näsudden.

Som framgår av avsnittet om stränder och strandskydd är Haninge kommun en del av regionens kuststräcka där det finns förhållandevis många större fria strandområden. Näsudden måste bedömas i ett större sammanhang och kan inte ses om en isolerad företeelse. Det är ur ett hushållningsperspektiv mycket viktigt att spara ett antal större sammanhängande, obebyggda kuststräckor för framtiden, med hänsyn till både växt- och djurlivet. Det är också viktigt att motverka att gränsen för orörd natur flyttas från fastlandet längre ut i skärgården.

Kommunen anser att gällande detaljplan Årsta 1 saknar aktualitet och ska i samband med antagandet av kustplanen inleda arbetet med upphävande av detaljplanen. Vid bedömningen av områdets framtida markanvändning ska de stora naturvärdena beaktas.

Söderby

Bebyggelsen vid Söderby utgörs av både fritidshus och villor för helårsboende. I mitten av 1990-talet byggdes en så kallad hästby i norra delen av området. Tanken med denna hästby är att man ska kunna bo med gångavstånd till stall och andra anläggningar avsedda för ridsport. Väster om Söderby finns en stugby i anslutning till Östnora camping.

Muskö

På Muskö finns ca 240 helårsbostäder och drygt 1100 fritidshus, av dessa fritidshus är tio procent permanent bebodda. Helårsbebyggelsen är koncentrerad till de delar av Muskö som historiskt varit odlingslandskap eller naturliga lägen för fisklandning, utmed landsvägen mot Ludvigsberg och vid Muskö kyrka. I kyrkbyn finns den största samlingen helårsbostäder, området har idag karaktären av vilket bostadsområde som helst med villor, radhus och flerbostadshus.

Guldboda, Muskö havsbad, Kanada och Torpa skog är de största fritidshusområdena. Guldboda är det fritidshusområde som först detaljplanerades, detta skedde redan 1948. Resten av de detaljplaner som finns i fritidshusområdena på Muskö är från 1950- och 1960-talen. Områdena Torpa skog och Torpet kring sjön Torpträsk och Näsängen är inte planlagda, tidigare gällde dock sk avstyckningsplaner i området. I dessa avstyckningsplaner sparades ingen mark som naturmark, utan i princip all mark styckades i 5000-6000 kvm stora tomter. De flesta permanentboende på Muskö finns på de västra delarna av ön vid Skarpavägen, Ersholmen, Utlida och Ludvigsberg.

I områdena Torpet, Torpa skog och Näsängen är en del av tomtarna så stora att en del styckningar kan tänkas. Den obebyggda mark som idag inte är tomtmark och som finns inom de gamla avstyckningsplanerna ska bevaras.

Stranden vid Utlida saknar i stort sett värde för det rörliga friluftslivet och för växt- och djurlivet. För att underlätta för permanentboende att göra tillbyggnader på sina tomter bör därför strandskyddet ändras från 300 till 100 meter enligt kartan i avsnittet om stränder och strandskydd. (se kapitlet om Stränder och strandskydd)

Det öppna odlingslandskapet runt Arbottna med sin bebyggelse och sin långa historia är av stor betydelse för kulturmiljö- och naturvården.

Landskapet runt Arbottna bör även i fortsättningen hållas öppet genom bete och odling.

Utö

Gruvbyn på Utö har anor sedan medeltiden då järnmalm bröts i gruvorna, den bebyggelse som finns idag är från 1700-talet och framåt. Här finns fritidshus, restauranger, små butiker, ångbåtsbrygga och gästhamnsanläggning, cykeluthyrning och andra lokaler för turismnäringen samt ett tjugotal helårsbostäder. Gruvbyn ingår till allra största delen i ett naturreservat, ägs av Skärgårdsstiftelsen (se markägokartan) och omfattas av riksintresse för kulturmiljövård, friluftsliv och naturvård. Det finns ett uttalat behov av bostäder för ungdomar, gamla och personal i de verksamheter som finns i Gruvbyn. Tack vare ett väl utbyggt avloppsreningsverk och den avsaltningensanläggning som finns i Gruvbyn finns inga direkta problem med vare sig vatten eller avlopp. De konflikter som finns med tillkommande bebyggelse och bostäder är dels kulturmiljövården och dels det rörliga friluftslivets intressen. Hela Utö utgör område av riksintresse för försvaret.

Gruvbyn med de gamla gruvschakten, varphögarna och bruksbebyggelsen är av stort industrihistoriskt intresse. Den gamla sommar- nöjesmiljö som Gruvbyn representerar är också mycket värdefull och får inte förvanskas. Förtätningar och andra förändringar av miljön bör ske med stor restriktivitet.

Enstaka nya bostäder i Gruvbyn kan företrädesvis tillkomma som en förlängning av byn i sydväst i anslutning till redan befintlig bebyggelse, se karta. Inom ett avgränsat område i nordost kan små lägenheter i form av stugor eller parstugor, främst för personalbostäder, tillkomma. Det är viktigt att placeringen av dessa stugor anpassas till terrängen och landskapsbilden och att en skogsridå sparas ut mot Gruvbyn. Utvidgas detta område till ett större område än vad den befintliga områdesplanen anger krävs ny detaljplan.

Stuga vid Edesnäs

I Edesnäs finns ångbåtsbrygga, kyrka, skola, förskola och cirka 40 helårsbostäder. Edesnäs var förr ett sockencentra vid sidan av Gruvbyn varifrån jordbruket styrdes och var under en kort tid på 1600-talet säteri. Idag finns här bl a gamla Edesnäs gård med gamla vackra ekonomibyggnader och arbetarbostäder. Runt omkring Edesnäs breder det öppna landskapet ut sig, detta är den sista resten av det gamla odlingslandskapet på Utö. I fritidshusområdena kring Edesnäs finns drygt 200 fritidshus varav 15 numera är helårsbostäder. Ett fåtal obebyggda tomter har funnits, dessa har dock bebyggts eller är under exploatering. Området kring kyrkan och vägen förbi Edesnäs är av riksintresse för kulturmiljövården, hela området är av riksintresse för friluftslivet.

En viss förtätning för nya bostäder kan enligt gällande detaljplan tillkomma på lucktomter i Edesnäs. Här finns det dock andra konflikter än de i Gruvbyn. Kapaciteten för vattenförsörjningen och avloppsreningsverk är inte lika stor som i Gruvbyn. Dessutom ligger Edesnäs inom bullerstört område från pansarskjutfältet. Försvarets riksintresse som gäller i Edesnäsområdet väger mycket tungt gentemot andra samhällsintressen såsom förtätning av bostäder.

Stugor på Utö tomtområde, Edesnäs

Utö skola nära Spränga brygga, som under lång tid varit underdimensionerad, kommer nu att byggas ut och kompletteras med nya skollokaler. Skolan ska samordnas med förskolan som flyttas från Edesnäs gård till det nuvarande skolläget.

Det öppna landskapet kring Edesnäs och Kyrkviken är det enda som finns kvar av det gamla odlingslandskapet på Utö och ska därför bevaras.

Bostäder kan tillkomma i redan ianspråktagna områden i form av förtätning vid Edesnäs och Vänsviken. Dessutom kan viss kompletterande bebyggelse tillkomma utmed vägen mot varvet vid Sandudden. Stor hänsyn skall tas till kulturlandskapet och de kulturmiljöer som finns, se karta. I varje enskilt fall måste vatten- och avloppsfrågan först lösas.

Ålö och Rånö

Totalt finns det 11 helårsfastigheter på dessa båda öar, på Rånö finns en stugby och på båda öarna finns lantbruk.

Det är viktigt att de jordbruksfastigheter som finns på respektive ö får utvecklas på ett långsiktigt hållbart sätt men att tillkommande bebyggelse i övrigt bedöms restriktivt med hänsyn till friluftslivet och de natur- och kulturvärden som finns.

Nåttarö

På Nåttarö, som till största delen ägs av Skärgårdsstiftelsen, finns uthyrningsstugor, långtidscamping och cirka 180 fritidshus. Bebyggelsen är till allra största delen koncentrerad till den norra delen av ön, resten är lättillgängliga strövmråden bortsett från Nåttaröhals längst i söder som är militärt skyddsområde.

Övriga skärgården

Norrön och Aspön söder om Rånö är planlagda och exploaterade som fritidshusområden, här finns ca 180 fritidshus och en helårsbostad.

Fiversätraön öster om Ornö har 3 helårsbostäder och cirka 100 fritidshus. Fiversätraön ingår i ett område som är av riksintresse för friluftslivet. Stränderna ligger nästan helt utanför tomtmark och är därmed allemansrättsligt tillgängliga. De närbelägna öarna Ångsholmen, Mossholmen och Stenkistan ingår i samma byggnadsplan och är helt obebyggda.

Mefjärd exploaterades på 1950-talet som fritidshusområde, här finns ungefär 80 fritidshus. Ambitionsnivån att bebyggelsen inte skulle synas alltför mycket från sjön var hög.

Nynäshamns kommun

I Nynäshamns kustnära områden fanns 1990 cirka 735 helårsbostäder. Tendensen att bosätta sig i sina fritidshus finns även i Nynäshamns kommun. Det finns ca 44 stycken detaljplaner som reglerar bebyggelsen i de kustnära områdena. Av dessa berör den största delen fritidshusområden. Många planer medger så stora byggrätter att helårsboende är möjligt även i dessa områden.

Helårsbostäder enligt folk- och bostadsräkningen 1990 i Nynäshamns kommun:

Oxnö	56
Svärdsö	37
Torö	105
Krokskär	6
Öja	17
Grimsta	73
Rangsta	35
Skärlinge	80
Lisö	10
St. Vika	12
Marsta	111
Järflotta	3
Rassa	2

Hammersta	90
Yxlö	33
Himmelsö	2
Herrö	9
Vidbynäs	36
Brunn	5
Hamnvik	4
Nynäs gård	6
Bedarön	3

Det finns ett brett politiskt uttalat mål att utveckla förutsättningarna för ett långsiktigt permanentboende i skärgården. I denna plan behandlas endast bebyggelsen i skärgården och inom strandskyddat område eftersom bebyggelsefrågor kopplade till väg-, service-, kommunikation- och VA-frågor i kustnära områden på fastlandet är en så omfattande fråga att det ingående kommer att behandlas i det nya förslag till översiktsplan som kommer att inledas under år 2002.

De övergripande målen för att nå en hållbar utveckling i skärgården är att skapa förutsättningar för den bofasta befolkningens utveckling och boendetrygghet. En grundförutsättning är att detta görs på ett sådant sätt att skärgårdens unika natur- och kulturvärden kan skyddas och bevaras. En viktig avvägning är att tillkommande bebyggelse skall ske på ett sådant sätt att skärgården även bevaras och utvecklas för turism och rekreation.

Centrala politiska beslut som t ex resulterat i höga taxeringsvärden för permanentfastigheter i Stockholms skärgård leder till en utveckling som motverkar de lokalpolitiska intentionerna med en levande bygd. I det skärgårdspolitiska programmet för 1999-2003 som tagits fram av landstinget sägs att framtidens skärgård skall ge kvinnor och män goda levnadsvillkor genom näringar som bygger på lokala traditioner, skärgårdens natur- och kulturvärden och på samspelet med storstaden. Eftersom det alltså även finns ett uttalat regionalt intresse att främja permanentbosättningen i skärgården krävs det att dessa intentioner följs upp med riktade stödåtgärder.

Genom de senaste årens snabba utveckling av informationstekniken öppnas nya vägar till försörjning i glesbygden. Ett aktuellt exempel på detta är att Länsarbetsnämnden förlagt sin telefonväxel till Landsort, en åtgärd som givit en handfull arbetstillfällen. Möjligheten att arbeta på distans är ytterligare en åtgärd som Nynäshamns kommun bör gå i bräschen för, för de kommunanställda vars arbetsuppgifter medger detta.

Även om skärgården har oskattbara natur- och kulturvärden är det viktigt att kunna möta den nya tidens möjligheter och inte utveckla skärgårdsnäringarna mot ett "Skansensscenario". Här är det viktigt att kommunen upprättar nära kontakter med den bofasta befolkningen samt berörda myndigheter och intresseorganisationer för att i samråd finna utkomst-möjligheter som är trygga och långsiktande.

I Nynäshamns kommun är endast ett fåtal öar (utan broförbindelse) bebyggda. Permanentbebyggelse av någon större omfattning finns endast på Öja och Krokskär. Dessutom finns enstaka permanentfastigheter på Järflotta, Bedarön och Bergholmen. Fritidsbebyggelse av någon större omfattning hittar man förutom på ovannämnda öar även på Regarn, Revskär,

Koholmen, Degerholmen och Yttre Gården. Detaljplaner finns för Regarn, Koholmen, Landsort (Öja) och Degerholmen.

När det gäller service och fungerande kommunikationer på öarna är det endast Landsort som idag upprätthåller en viss servicenivå till den bofasta befolkningen.

För samtliga öar gäller generellt att nya bygglov för fritidsbebyggelse prövas mycket restriktivt. I princip tillåts ingen tillkommande fritidsbebyggelse förutom det som klassas som en komplettering till befintlig bebyggelse. Den avgörande frågan i det enskilda bygglovsfallet är om VA-frågan kan lösas.

Öja

Öja ingår i ett större riksintresseområde för naturvård och friluftsliv. Storhamn är av riksintresse för kulturmiljövården liksom området runt den gamla byplatsen i norr. Havet utanför ön är av riksintresse för yrkesfisket.

Bebyggelsen på Öja är koncentrerad till öns södra del, Landsort. Den bofasta befolkningen uppgår till 31 personer (1997) och antalet sommarboende uppskattas till mellan 300 och 350. Utvecklingen för Landsort är osäker då Sjöfartsverket beslutat lägga ned delar av verksamheten på ön. För att hitta nya möjligheter för de boende att bo kvar har en intresseförening bildats – Landsorts Sjö- och miljöcentrum. Idag har t ex en utbildningsverksamhet inletts inom sjöräddning.

Det finns en detaljplan som gäller för Landsorts storhamn. När det gäller tillkommande bebyggelse medges endast en ny tillkommande bostadsfastighet. Om den marina utbildningen som skissats upp av Landsorts sjö- och miljöcentrum realiseras kan ytterligare tillkommande bebyggelse bli aktuell.

Tillkommande bebyggelse bör prövas i plan.

Västerhamn, Landsort foto: Lars Bohman

Krokskär

På Krokskär finns en äldre bebyggelsegrupp med 15 fastigheter som under årens lopp delvis övergått från permanent- till fritidsfastigheter. Bebyggelsestrycket på ön är lågt.

Krokskär omfattas inte av någon detaljplan varför eventuella bygglovsansökningar prövas restriktivt från fall till fall.

Järflotta och Käringboda

Dessa båda områden ingår i ett större naturreservatsområde. Här finns en rad särpräglade natur- och kulturmiljöer. Järflotta ligger inom ett område som utgörs av riksintresse för naturvården. Bebyggelsen är mycket sparsam. På såväl Käringboda som Järflotta bedrivs skärgårdsjordbruk.

Reservatsbestämmelserna medför att tillkommande bebyggelse prövas ytterst restriktivt.

Bedarön och Yttre gården

Bedarön är bebyggd med ett 30-tal fastigheter varav ett fåtal utnyttjas för permanentbruk. På Yttre gården finns några fritidshus. Vattnen utanför öarna utgörs av riksintresse för yrkesfisket. Bedarön bär spår av äldre skärgårdsjordbruk. Den nuvarande bebyggelsen runt Sohmansviken utgörs delvis av stora sommarvillor från 1910-talet.

Öarna har stora naturvården. De södra delarna är av riksintresse för friluftslivet. Årligen tillkommer någon ny bostadsfastighet.

Nya bygglov prövas restriktivt.

Bergholmen

Bergholmen är förenad med fastlandet genom en smal gångbro.

På ön finns ett 20-tal fritidsfastigheter. Någon tillkommande bebyggelse förutom komplementbebyggelse är inte aktuell.

Degerholmen

Ön omfattas av två fullbyggda detaljplaner med fritidsbebyggelse.

Regarn

På Regarn finns ett 20-tal fritidshus. Samtliga tomter med något undantag är bebyggda.

Koholmen

Ön omfattas av en detaljplan vilken inte medger någon tillkommande bebyggelse förutom kompletteringar.

Revskär

På ön finns en mindre grupp av samlad bebyggelse utom plan. Revskärsarkipelagen ingår i ett större naturreservatsområde.

Nya bygglov prövas restriktivt.

Himmelsö, Herrö och Yxlö

Dessa tre öar, som är förenade genom broar, genomkorsas av vägen mot Muskö. Tre områden med bebyggelse utom plan finns på Yxlö. Yxlö by, som omfattas av områdesbestämmelser, och Björkhagen är två grupper med blandbebyggelse som omfattas av sammanlagt ca 30 fastigheter. Vid Johannesdal finns ett 25-tal fritidsfastigheter varav en handfull konverterats till permanentbostäder. Konverteringstrycket har ökat under årens lopp. Vid Oxeludden ligger en handfull permanentfastigheter. Området omfattas av detaljplan. Mindre grupper av fritidsbebyggelse förekommer på Herrö och Yxlö. På Himmelsö finns en större jordbruksfastighet. På öns norra del finns en mindre bebyggelsegrupp av fritidsfastigheter. På norra Herrö ligger en stor jordbruksfastighet, Herrö gård. På vägen mot denna ligger kursgården Ådudde gård. Vid Johannesdal ligger en jord- och skogsbruksfastighet.

När det gäller nybebyggelse finns ett visst tryck, speciellt på Yxlö.

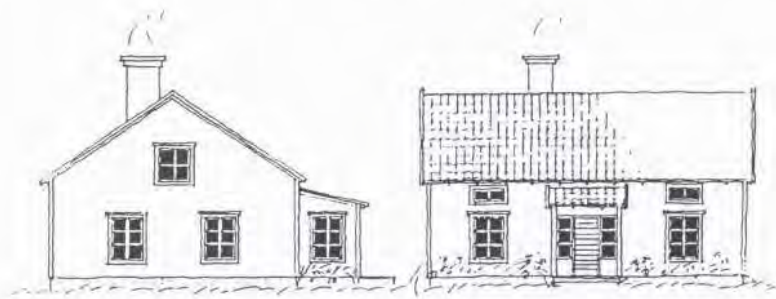
Nya byggrätter kan tillkomma under förutsättning att VA-frågan kan lösas och att ny byggnad inte strider mot strandskyddet. Detta gäller endast permanent bebyggelse.

Övriga områden i kustområdet

I dessa områden behandlas nya bygglov generellt restriktivt. I princip tillkommer ny bebyggelse endast som komplettering och förtätning av befintlig bebyggelse.

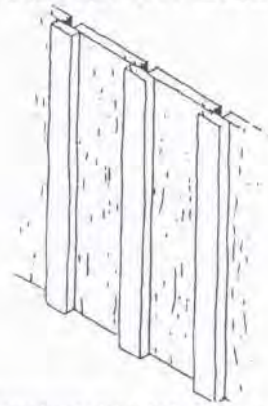
ATT TÄNKA PÅ NÄR DU BYGGER PÅ LANDET:

FASADMATERIAL

Generellt bör ny bebyggelse lokaliseras i anslutning till befintlig bebyggelse, gärna genom förtätning. Studera gärna hur den äldre bebyggelsen är placerad på tomten och hur byggnaderna är grupperade sinsemellan.

Utmärkande för traditionella hus är att de vanligtvis är ganska resliga och har enkla regelbundna former. Taket har måttlig lutning (27–38°) och är täckta med tegel, papp eller falsad takplåt. Äldre hus har fönstren placerade i lugn rytm och har ett ordentligt stycke vägg runt omkring sig. Fönster, knutar, foder och vindskivor var ofta efter sekelskiftet vita eller målade i en ljus kulör.

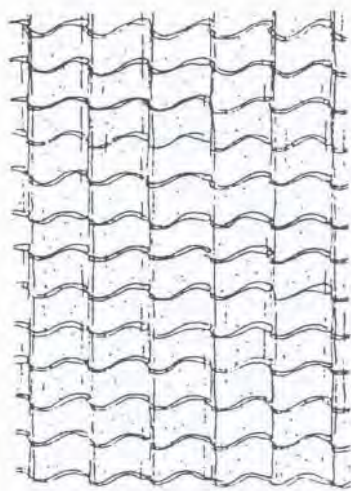

Fasadmaterialet bidrar till att ge huset dess karaktär.

På landsbygden var och är fasadmaterialet nästan uteslutande trä, vilket ur många synpunkter kan rekommenderas. Det är ett levande material med en mjukare och ett mer skiftande utseende än många nya material. Det har lång livslängd och är enkelt att underhålla. Man kan vara säker på att alltid få tag på virke till reparationer. Vanligaste träfasaden är stående locklåt-panel.

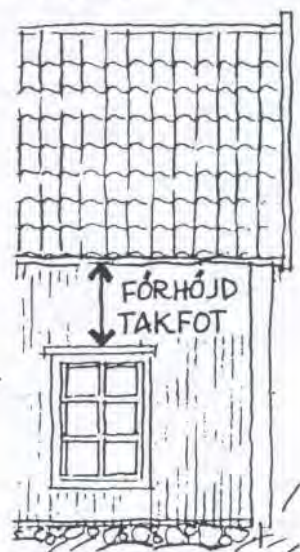
Den dominerande färgen har sedan länge varit Falu rödfärg. Färgen är speciell för att det är en slämfärg som suges in i träet vilket ger djup och lyster. Falu rödfärg åldras vackert och är lätt att måla om.

TAK

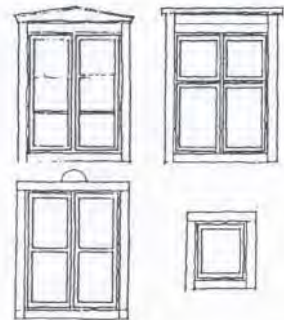
Förr var de vanligaste takvinklarna 27° resp 38°. Vanliga takvinklar för dagens typhus är 27° resp 45°. I första hand bör då 27° väljas, 45° blir alltför spetsigt. Platta tak är helt främmande enligt byggtraditionen och bör därför undvikas. Det vanligaste takmaterialet på landsbygden är röda tegelpannor. Flöda betongpannor kan även användas. Falsad takplåt är också ett traditionellt takmaterial.

FÖRHÖJD TAKFOT

Gamla hus på landet har förhållandevis höga fasader. Husen har s k förhöjd takfot vilket betyder att fasaderna är högre än vindbjälklaget. Gamla hus har ofta små takutsprång och synliga takbalkar.

FÖNSTER

Fönster har en avgörande betydelse för husets utseende – de är "husets ögon".

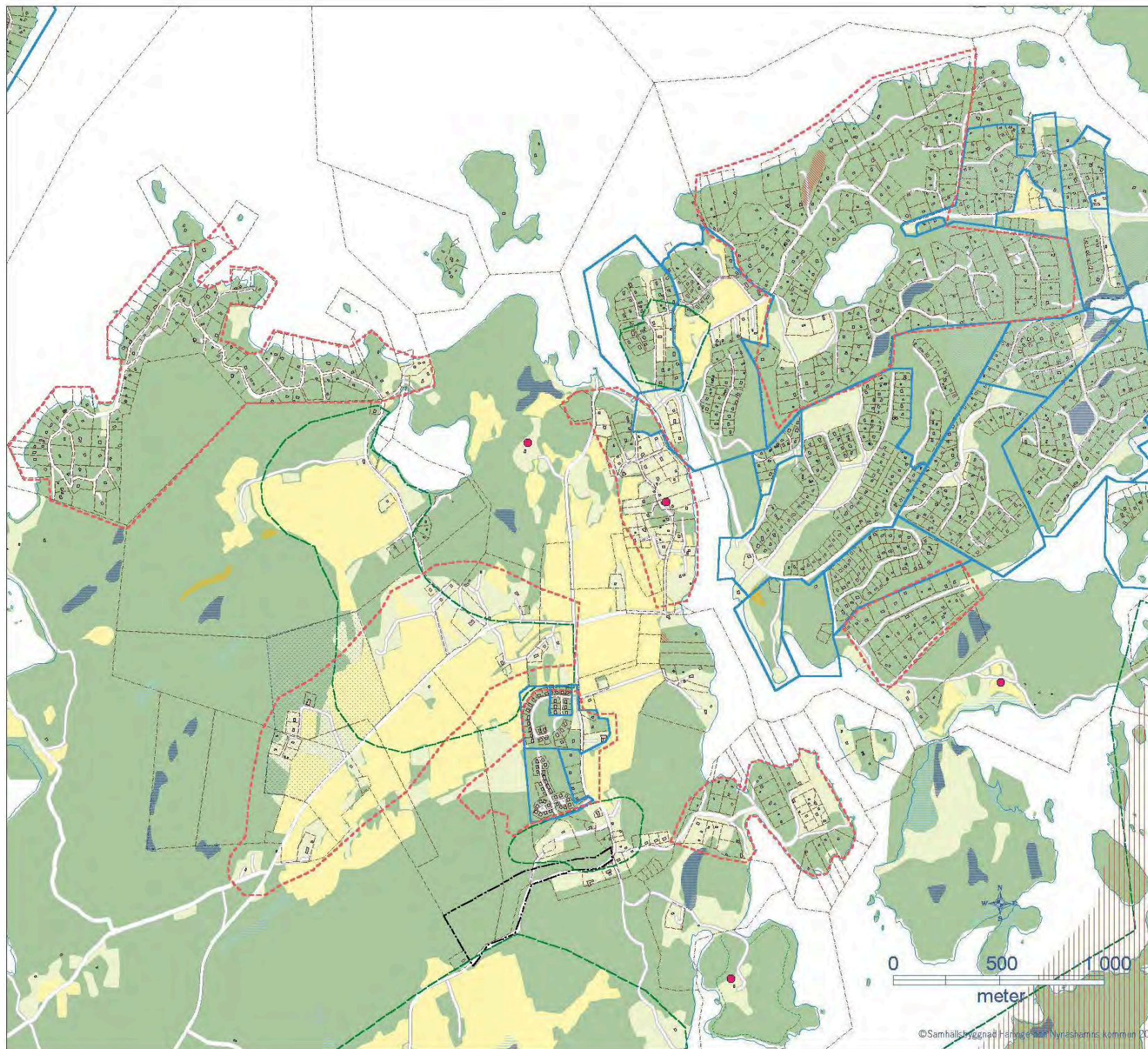
Traditionella fönster har mittpost och spröjsar vilket gör dem 2-delade, 4-delade eller 6-delade. Gamla fönster har ofta stående format. Glasrutorna på spröjsade fönster är nästan kvadratiska – (höjden är något större än bredden).

Moderna fönster utan spröjs blir svarta "hål" i väggen. Mittposter och spröjsar gör att fönster och vägg samverkar till en enhet. Nya fönster bör ha ljusa toner och vara spröjsade. Ofta är moderna fönster lägre än gamla. I sådana fall kan man få dem att se högre ut genom att bygga på fönsterfodren på ovansidan.

Årsta havsbad

- Planavgränsning
- Detailplan
- Ny brygga
- Stuga i originalsckick
- Kulturhistoriskt värdefullt område

Muskö

- Detalplaneområde
- Vattendrag
- Sankmark
- Odlad mark
- Öppen mark

Nyckelbiotopsinventeringen

- Värdefull natur
- Sumpskog
- Nyckelbiotop

Vatten

- Goda vattenuttagsmöjligheter
- Skyddsområde för vattentäkt

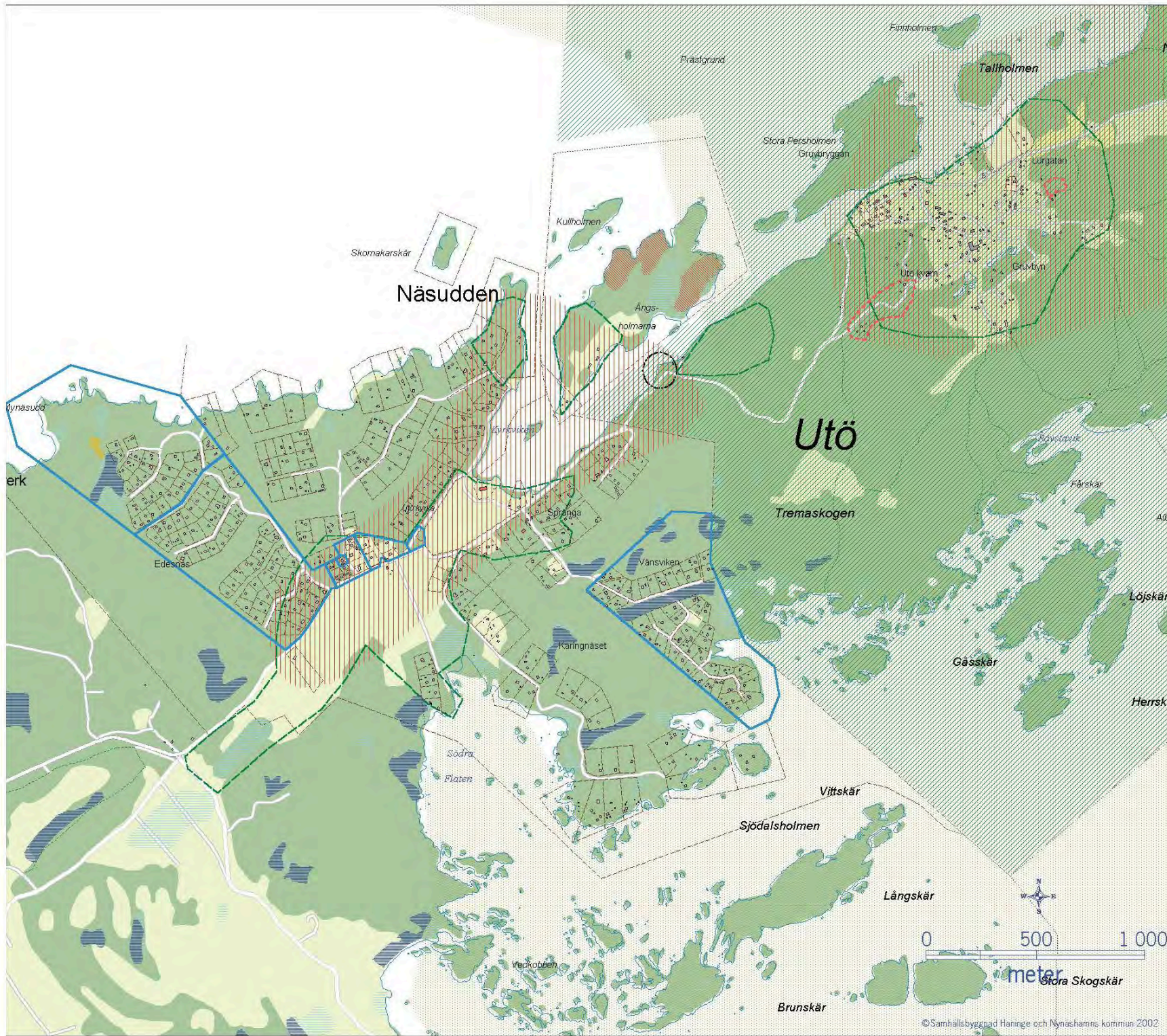
Kulturmiljöer

- Kulturhistoriskt värdefullt område
- Kulturhistoriskt värdefullt område
- Riksintresse för kulturmiljövården

Föreslagen förtätning

- Bostäder
- Mark för företagsanläggningar

Utö

- Detaljplaneområde
- Vattendrag
- Sankmark
- Odlad mark
- Öppen mark
- Naturreservat

Nyckelbiotopsinventering

- Värdefull natur
- Sumpskog
- Nyckelbiotop

Kulturmiljöer

- Kulturhistoriskt värdefullt område
- Riksintresse för naturvården
- Riksintresse för kulturmiljövården

Föreslagen förtätning

- Bostäder

TEKNISK FÖRSÖRJNING

Avfall

Konsumtionen av råvaror och resurser ökar ständigt. Det har resulterat i att vi kommit ur det naturliga kretsloppet. Avfallet har blivit ett växande problem. Vi måste därför som enskilda individer anpassa oss till ett levnadssätt som inriktas på att skydda miljön och att hushålla med begränsade naturresurser. Ska avfallsproblemet kunna lösas måste det angripas i alla led, från uttag ur naturen och produktion till konsumtionen och slutbehandlingen. Den övergripande målsättningen är att inte ta ut mer naturresurser än vad som återskapas på naturlig väg. Framtidens avfallshantering kommer att se olika ut på olika håll beroende på faktorer som tillgängliga behandlingsmetoder, bebyggelsestruktur mm. Det som dock kommer att vara gemensamt för de flesta områden är en strävan mot ökad återvinning.

Metoder för omhändertagande och återvinning av avfall utvecklas fortlöpande. Begreppet återvinning delas i miljöbalken in i tre former; återanvändning, materialåtervinning samt energiutvinning. Alla tre formerna av återvinning används i de berörda kommunerna. De tre formerna utsluter inte varandra, utan kan snarare ses som komplement sinsemellan.

Haninge och Nynäshamn är delägare i det flerkommunala återvinningsbolaget SRV-återvinning AB. I samarbete med bolaget tas kommunvisa avfallsplaner fram och revideras vid behov. För Haninge kommun finns en reviderad avfallsplan för perioden fram till år 2005 (antogs av kommunfullmäktige i februari 2000). I Nynäshamn väntas en ny avfallsplan antas under år 2000. I planen formuleras kommunens övergripande mål för miljö- och resurshushållningen. Planen innehåller riktlinjer för hur avfallshanteringen kan bidra till att nå dessa mål. Avfallsplanen gäller hela kommunen, men ett speciellt kapitel om avfallshanteringen i skärgården finns i planen.

Haninge kommun

I Haninge kommun sköts insamlingen från skärgårdsområdet genom tre lokala underentreprenörer till SRV-återvinning. Även i Nynäshamn fungerar det så. Trots att insamling och transport av avfallet skiljer sig en del från fastlandet sorteras och omhändertas avfallet från skärgården på samma sätt. I avfallsplanen anges vidare att det i framtiden med nya rutiner kan finnas behov av en annorlunda källsortering i området, vilket kan innebära att kraven på källsortering kan bli mindre omfattande i skärgårdsområdet.

Hämtning av organiskt/brännbart sker som huvudregel varannan vecka. För fritidsboende sker hämtning 12 ggr/säsong. Under högsommaren, när behovet är som störst, hämtas avfallet en gång i veckan. För perioden oktober-april hämtas dock inte hushållsavfallet alls från öar utan fast landförbindelse. Under vinterperioden är de skärgårdsboende på småöar därför hänvisade till uppsamlingsställen på fastlandet eller till att lagra avfallet på sin fastighet. Kärnhämtning av metall/restavfall sker normalt var åttonde vecka. För skärgårdens del sker dock hämtning av särskild säck för metall /restavfall enbart 1 gång varje höst.

Vad gäller avlämning av grovsopor så hänvisas fastlandsboende till återvinningscentralerna vid Sandemar, Dalarö samt till Jordbro. (Hämtning kan naturligtvis också beställas mot avgift.) Då skärgårdsboende har svårare transportförhållanden inkluderar skärgårdshämtningen även grovsophämtning 2 ggr/år, på försommaren resp. hösten.

I planområdet finns goda förutsättningar för de flesta boende att kompostera mycket av sitt avfall. Komposterbart material bör kunna förädlas och återanvändas i närområdet. Det kan ske i en eller flera lokala anläggningar där även rötslam från enskilda avlopp och latrin hanteras.

Nynäshamns kommun

Hushållsavfall, öar utan broförbindelse

I förslaget till avfallsplan för Nynäshamns kommun finns ett avsnitt om skärgården, vilket i detta sammanhang är liktydigt med öar utan broförbindelse. I skärgården sker insamling och transport av hushållsavfall med kontrakterad entreprenör som hämtar avfallet med bilfärja och vanliga sopbilar som körs iland på de större öarna. Sopbilarna körs iland på Söderby brygga. På mindre öar, där vägnätet inte tål de tunga sopbilarna hämtas avfallet med traktor och vagn. Bedaröns åretruntboende har hämtning av hushållssopor enbart under sommarmånaderna. Även om insamling och transporter skiljer sig en del från övriga kommunen sker sorteringen i samma fraktioner.

I syfte att undersöka om skärgårdsborna är nöjda med sophämtningen skickades en enkät ut under våren 1999. 56% av hushållen svarade, och av dessa svarade ungefär 67 % att de var nöjda med nuvarande hämtning.

Slam från slutna tankar och slamavskiljare

Slam från slutna tankar och slamavskiljare definieras enligt renhållningslagen som hushållsavfall och därmed gäller det kommunala ansvaret även för denna avfallstyp. Slamavskiljare, slutna tankar och minireningsverk töms med olika ofta beroende på typ av fastighet, antal fastigheter som är anslutna och typ av anläggning. Slammet körs till tippställen, kopplas till det kommunala spillvattennätet och behandlas med övrigt avloppsvatten, den största delen vid Henriksdals reningsverk. Enligt SRV:s aviseringslistor finns uppskattningsvis ungefär 260 slamkunder i Lisööområdet, ungefär 250 på Torö och ungefär 225 på Svärdsö/Oxnö. Det är i dessa områden som fritidshusbebyggelsen är mest utbredd och permanentning av fritidsfastigheter sker. Till Järflotta och Landsort, som har ett reningsverk och några enskilda slamavskiljare, kommer slambil med bilfärja.

Latrin

Även latrin definieras som hushållsavfall och ingår alltså i det kommunala ansvaret. I planområdet finns enligt SRV:s körlista ungefär 180 latrinkunder, varav ungefär 75 finns på Torö, Svärdsö och Oxnö och ungefär 55 på Lisölandet. Latrin hämtas varannan vecka för permanentkunder. Fritidsboende har hämtning endast under säsong och då var tredje vecka. Latrin körs till Sofielunds avfallsanläggning där det behandlas i bioceller med uttag av biogas. Antalet latrinkunder i kommunen totalt var 1992 420 och år 2000 200 stycken. Den stora minskningen kan bero på

att många installerat slutna tank bland annat därför att taxan för latrinhämtning har höjts. Kommunens mål är att latrin i första hand ska hemkomposteras och att ingen latrin ska deponeras. På Landsort, Bedarön samt flera mindre öar utan landförbindelse finns totalt cirka 30 latrinkunder. Latrin landas på Söderby brygga och hämtas där av lastbil för vidare transport till Sofielund.

Producentansvar

I Sverige infördes för ett antal år sedan producentansvar på ett flertal produkter. Bland dessa kan exempelvis förpackningar nämnas. De företag som fyller eller tillverkar en förpackning ansvarar sedan för att densamma lämnas in och återanvänds. Förpackningar lämnas i särskilda återvinningsstationer vilka placeras ut för att serva ca 1000 invånare vardera. Förhållningssättet medför att stationerna placeras ut med längre avstånd i glest befolkade områden. Inom planområdet finns ett antal stationer där invånarna kan lämna förpackningar tillverkade av papp, hård plast, ofärgat och färgat glas samt batterier. Vid stationerna kan också returpapper lämnas. Målsättningen är att fler öar utan fastlandsförbindelse än idag ska ha tillgång till en återvinningsstation.

Inget avfall bör deponeras inom kustplaneområdet

Vatten och avlopp

Vatten- och avloppsfrågorna utgör en central del i skärgårdsplaneringen och är ofta den avgörande frågan om en planerad bebyggelse bedöms som lämplig eller inte. Den viktigaste orsaken till detta är den ofta begränsade grundvattentillgången i kombination med risken för saltvatteninträngning. En annan viktig orsak är de stundtals svåra förutsättningarna att lösa avloppsfrågan genom dåliga infiltrationsmöjligheter (lerhaltiga jordar) och tunna marklager.

Det är av yttersta vikt att beakta, försvara och förbättra grundvattenbildningen inom kustplaneområdet.

Eftersom bristen på grundvatten är så avgörande för en fastighets utnyttjande har nya metoder för dricksvattenframställning börjat utvecklas. Under senare år har därför avsaltningsanläggningar blivit ett allt vanligare alternativ till brunnsborrning. Eftersom det finns anledning att tro att avsaltningsanläggningar kommer att bli ett allt populärare alternativ i framtiden, inte minst från kostnadssynpunkt, är det viktigt att fastställa riktlinjer med hänsyn dels till metodens lämplighet från hälsosynpunkt dels med hänsyn till förutsättningarna för att lösa även avloppsfrågan eftersom det vatten vi använder även måste renas på ett godtagbart sätt.

I områden med stora problem med vattentillgången, d.v.s. där brist råder eller där saltvatten trängt in, har kommunen möjlighet att i sina lokala föreskrifter införa tillståndsplikt för nya brunnar. Kommunen kan även införa anmälningsplikt för befintliga anläggningar. Detta görs med stöd av 9 kap 10 § miljöbalken.

Kommunerna har genom sina miljömyndigheter en viktig roll som rådgivare gentemot allmänheten i frågor om vatten och avlopp.

Haninge kommun

Inom kustplaneområdet har Dalarö samhälle samt vissa delar av centrala delen av Muskö kommunal vatten- och avloppsförsörjning. I övrigt gäller lokala lösningar.

Ett antal lokala avloppsreningsverk finns med utlopp i vattendrag eller till havs. De större är Dalarö (1900 pe), Utö (50- 1000 pe) samt militärens anläggning vid Berga. Även kommunens stora avloppsreningsverk vid Fors (14 000 pe) belastar skärgårdsområdet via Vitsån. Vidare finns ett antal mindre avloppsreningsverk som kommunens reningsverk på Muskö samt vid kursgårdar (Rosenön, Smådalarö Gård, Almåsa och Häringe), fritidsområden som Skälåker, Gålö, Östnora Camping och vissa tomtområden som Borgvik m.fl.

Reningsverken (25-2000 pe) är anmälningspliktiga s.k. C-anläggningar enligt miljöbalken. Reningskraven har skärpts efterhand och i dagsläget erfordras såväl biologisk som kemisk rening för att uppnå länets miljömål för skärgårdsområdet. För enskilda avloppsanläggningar gäller tillståndskrav enligt miljöbalken för installation av avlopp, vartill wc är anslutet. Enligt lokala föreskrifter (för att skydda människors hälsa och miljön) gäller vidare även tillståndsplikt för bad-, disk- och tvättvattensavlopp i alla delar av kommunen utom på jordbruksfastigheter.

Vad gäller enskilda lösningar är bad-, disk- och tvättvattenavlopp oftast anordnade genom slamavskiljare samt efterföljande infiltration. Det är sällsynt att wc kan tillåtas till lokal infiltration beroende på tunna jordlager och dåliga infiltrationsförhållanden. En vanlig lösning av toalettfrågan är installation av förmultningstolett. De wc-anläggningar som finns är mestadels anslutna till slutna tankar (fastlandssidan samt Muskö) vars innehåll hämtas för påsläpp på kommunens avloppsledning till Henriksdals reningsverk.

I Haninge kommun har man alltid hållit en mycket restriktiv hållning till tillstånd för wc-installation i skärgården av flera skäl, dels den i många fall begränsade vattentillgången och dels p.g.a. slamtömningssvårigheter. För Utös del förs i dagsläget slammet från enskilda avloppsanläggningar till öns lokala reningsverk för avvattning före slamtransport till fastlandet, vilket sparar in många kostsamma transporter. Trots dylika lokala lösningar är slamhanteringen i skärgården kostsam. Försök har gjorts under några år med lokal slamspridning på jordbruksmark på Utö, men förfarandet ligger för närvarande nere. Generellt bör avsättningen av slam till det lokala jordbruket säkerställas, t.ex. vid tillkommande av nya avloppsreningsverk i skärgården.

Sluten tank för wc-anslutning tillstyrks över huvud taget inte inom skärgården av främst transportskäl. Inom Årsta Havsbad tillstyrks inte wc-installationer av flera skäl: vattentillgång, att det inbjuder till permanentboende och att borra brunn, svårigheter i vägframkomlighet för tömningsfordon mm. Årsta havsbad är ett område där tillståndsplikt för nya brunnar skulle kunna bli aktuellt.

Äldre fritidshusområden är ofta planerade med enskild vatten- och avloppsförsörjning medan nyare områden åtminstone har endera vattenförsörjning eller avloppsanläggning gemensam. Kojvikshöjden, Telegrafberget är exempel på områden med gemensamt vattennät medan avlopp avses kunna infiltreras lokalt i tomtmark. I Borgvik, vid Edesnäs m.fl. tomtområden är vatten- och avloppsförsörjningen gemensam. I äldre fritidsområden föreligger ytterligare ett problem, nämligen att tomterna från början planerats för sommarbruk och avloppsanläggningar därför ofta utförts som ytliga resorptioner. Dessa installationer fungerar mycket dåligt vid vinterbruk och riskerna för olägenhet ökar naturligtvis stort vid permanentning. I några planområden finns begränsningar avseende vattentillgång i planbestämmelser eller exploateringsavtal . I t.ex. Kojvikshöjden gäller en vattenförbrukning på max. 300 l /hushåll och dygn.

För större vattentäkter krävs tillstånd för vattenverksamhet enligt miljöbalkens kapitel om vattenverksamhet, tidigare vattendom. För anordnande av mindre täkter för 1- 2 hushåll krävs normalt inget tillstånd. Kommunen kan dock, enligt miljöbalken via lokala föreskrifter, införa krav på tillstånd eller anmälan specifikt i områden där knapphet på sött grundvatten råder eller kan befaras uppkomma. Större vattentäkter är klassade som s.k. förordnandeanläggningar med fastställd kontrollprogram för egenkontroll av vattenkvalitet.

Vid några större vattenanläggningar finns av länsstyrelsen fastställda skyddsområden. Dess skyddsföreskrifter innehåller restriktioner till skydd mot förorening. För Dalarö vattenverk pågår arbete med att ta fram skyddsföreskrifter. Vattenskyddsområden gäller bl.a. kring kommunens

vattentäkt Vilakällan på Muskö, militärens vattentäkt Valingeträsk och gemensamma brunnar och vattenverk i Årsta Havsbad.

Tillgång till vatten av tillfredställande kvalitet och kvantitet är ingen självklarhet i skärgårdsområdet. Det finns all anledning att rekommendera vattensnål teknik. Avsaltningsanläggningar är än så länge otillräckligt utprovade för enskilt bruk och de är dessutom kostsamma ur energisynpunkt, i synnerhet vintertid. De kan dock utgöra ett värdefullt komplement som tillskottsvatten när grundvattnet inte räcker till för befintlig bebyggelse/verksamhet. Utö har en mycket stor avsaltningsanläggning för vattenförsörjning inom Gruvbyn. Vidare har flera kursgårdar (Smådalarö Gård och Rosenön) samt Borgviks tomtområde anordnat avsaltningsanläggningar, där avsaltat havsvatten blandas med vanligt grundvatten.

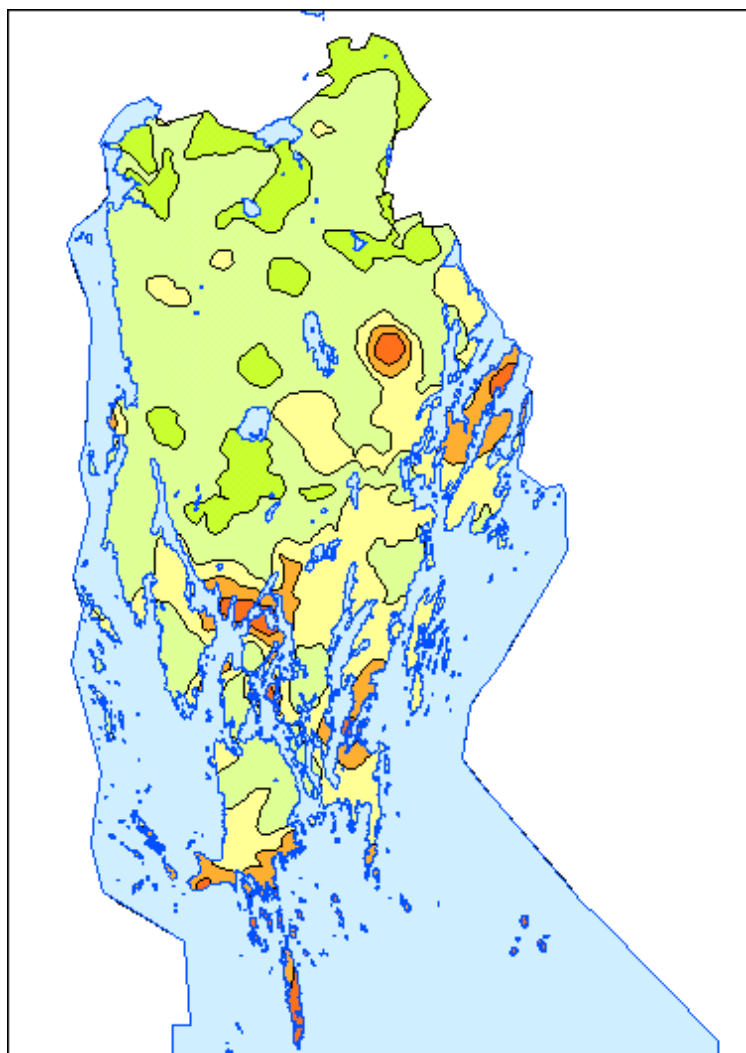
Nynäshamns kommun

Det finns ett kraftigt uttalat politiskt önskemål att på olika sätt verka för en levande skärgård. Som ett led i att identifiera lämpliga områden för permanentbebyggelse har Sveriges geologiska undersökning (SGU) genomfört en kommuntäckande grundvatteninventering under 1997-99. Resultatet bekräftar att det råder en bristande grundvattentillgång i stora delar av kommunen. När det gäller risken för saltvattenpåverkan är det framförallt i de södra och östra delarna av kommunen där riskerna för grundvattenpåverkan är störst, se karta nedan.

När den fördjupade översiktsplanen för Torö, Svärdsö och Oxnö gjordes i början av 90-talet användes följande schabloner för den antagna vattenförbrukningen för permanent- respektive fritidshus: permanenthus med WC 215 liter/person och dygn och för fritidshus utan WC 100 liter/person och dygn. Under det senaste decenniet har det märkts en markant nedgång i den kommunala vattenförbrukningen varför ett mer relevant antagande idag synes vara 160 liter/person och dygn (permanenthus) respektive 60 liter/person och dygn (fritidshus). Den avgörande skillnaden i vattenförbrukning från fastighet till fastighet är om vatten är indraget i huset eller om det endast finns tappkran utomhus.

Eftersom det hittills, innan miljöbalken, inte varit möjligt att reglera vattenuttaget i det enskilda fallet, undantaget områden med detaljplaner eller områdesbestämmelser, har kommunen antagit riktlinjer för tillstånd till anläggande av avlopp i känsliga områden. Detta har medfört att det idag förekommer olika grader av restriktioner när det gäller tillstånd till avloppsanläggningar i framför allt tätbebyggda kustnära områden i Nynäshamns kommun. I vissa områden är det förbud att installera WC och i andra, ännu känsligare områden råder förbud för installation av såväl WC- som bad-, disk- och tvättvattenavlopp (BDT-avlopp). För den enskilda fastigheten har avloppsfrågan i de allra flesta fall lösts genom slamavskiljning med efterföljande infiltration. Uppskattningsvis förekommer det idag ca 5000 enskilda avloppsanläggningar inom kommunen av högst varierande kvalitet.

Avloppsproblematiken innehåller därför två ingångsvinklar, dels att hitta tillfredsställande lösningar vid nybyggnation och planering av nya bostadsområden, dels att försöka lösa avloppsfrågan i de fall de inte är tillfredsställande. Det sistnämnda är det svåraste och då speciellt i tätt

Grundvatteninventering kloridhalt SGU 1997

Red	>300 mg /l	Mycket stark påverkan
Orange	100 - 300 mg /l	Stark påverkan
Yellow-orange	50 - 100 mg/l	Påtaglig påverkan
Yellow	25 - 50 mg/l	Måttlig påverkan
Light green	10 - 25 mg/l	Liten påverkan
Green	0 - 10 mg/l	Ingen eller obetydlig påverkan

bebyggda fritidsområden som under årens lopp successivt permanentats. De avloppslösningar som utförts har i mycket stor omfattning utgjorts av anläggningar som dimensionerats och utförts för fritidsändamål. När fastigheten börjat utnyttjas allt flitigare har i många fall även standarden förbättrats genom inköp av tvätt- och diskmaskiner. Detta i kombination med ett ökat utnyttjande av fastigheten under andra årstider än sommaren har i många fall medfört att den befintliga avloppsanläggningen inte kunnat ta hand om och rena avloppet på ett tillfredsställande sätt. Resultatet har blivit läckande avloppsvatten till diken, vattendrag, havsvikar och

grundvatten. Det här är tyvärr ett scenario som är vanligt i många av kommunens tätbebyggda fritidsområden. Riktade insatser görs kontinuerligt, ofta i samband med nya bygglov och vid reviderade planer i samband med konverteringar. Detta är dock långt ifrån tillräckligt. Förvaltningen har därför genom information till tomtägare- föreningar i känsliga områden försökt få de boende att själva ta tag i frågan. Resultatet har dock varit magert, mycket beroende på att skillnaderna i fastighetens utnyttjande och avloppens status varit så stora. För att erhålla en permanent godtagbar lösning krävs ett gemensamt engagemang och en gemensam satsning.

Eftersom såväl de enskilda som eventuella gemensamma lösningar ofta kan uppgå till 30-70 000 kronor har engagemanget hos majoriteten av de boende i dessa områden varit dåligt. Resultatet av detta har blivit en mycket restriktiv hållning när det gäller tillstånd till bygglov i känsliga områden.

När det gäller öar utan broförbindelse är avloppsfrågan generellt löst genom enskilda infiltrationsanläggningar undantaget Landsort där ett gemensamt VA-nät finns.

Grubbyn, Utö

Varje översyn av befintliga planområden måste föregås av vattretredning, varav tydligt framgår såväl möjlig vattentillgång och vattenförsörjning som godtagbara avloppslösningar.

Kommunerna bör överväga att införa tillståndsplikt för upptagande av nya grundvattentäkter. Krav på redovisning av kloridhalt (salt-halt) bör införas. Regelbundna kampanjer bör genomföras i syfte att minska de boendes vattenförbrukning.

I områden med bristfälliga avlopp bör riktade insatser genomföras för att åstadkomma avloppslösningar i enlighet med dagens krav.

Vindkraft

I Haninge kommun finns idag endast ett vindkraftverk på (Mynäsudd, Utö). I Nynäshamn finns det inga vindkraftverk. Det saknas i dagsläget mål för vindkraften i framtiden, både på nationell, regional och lokal nivå. Så länge inga mål finns är det svårt att göra avvägningar mot andra intressen. Syftet med att behandla vindkraft i kustplanen är att klara ut hur frågan om vindkraft ska hanteras i Haninge och Nynäshamn på längre sikt. I dagsläget är det osäkert om vindkraft är något att satsa på i skärgårdsområdet. Ett delmoment i detta sammanhang är att utvärdera vindkraftverket på Utö utifrån nedanstående kriterier.

Generellt sett kan sägas att nya kraftverk ska lokaliseras på bästa sätt sett ur miljömässig och ekonomisk synvinkel (miljöbalkens hänsynsregler). Om en lokalisering av vindkraftverk är aktuellt inom kustplaneområdet är det nödvändigt att testa lokaliseringen gentemot följande kriterier:

- Hur är kapaciteten i närliggande elnät? Går det att etablera vindkraftverket utan att förstärka nätet eller måste det byggas ut? Om nätet måste byggas ut, vad krävs för det? Närheten till kraftledningar måste naturligtvis studeras liksom närheten till övrig infrastruktur som vägar osv.
- Hälsa och säkerhet. Här handlar det främst om buller där det finns gällande normer (40 dBA invid permanentus och 35 dBA invid fritidshus). Närheten till permanentbostäder respektive fritidshus måste således undersökas. Erfarenheter från Gotland (Näsudden) visar att de boende i området inledningsvis tyckte att ett minimiavstånd på 500-600 meter bör hållas. Nu, när kraftverksparken vuxit avsevärt, anser de boende att avståndet bör vara närmare 1000 meter på grund av bullerstörningar.
- Skuggor. Vindkraftverken ger vid lågt stående sol skuggor som kan bli flera 100 meter långa. På grund av snurran blir dessa skuggor av fläckande karaktär och kan således uppfattas som irriterande. På Gotland har man erfarenheter av att skuggor kan bli upp till en km långa. Detta inträffar dock endast under ett fåtal timmar per år.
- Topografin i stort. Ett vindkraftverk bör inte stå på en höjd, då uppåtvindarna medför att vindarna inte kommer rakt framifrån, vilket ger den bästa effekten. Att ett kraftverk inte ska hamna i lä är självskrivet.
- Ett vindkraftverks största konsekvenser är inverkan på landskapsbildningen. Erfarenheten visar att det bör vara minst 3 km mellan olika grupper av vindkraftverk. Kraftverken måste följa landskapets linjer och konturer. Inom en och samma grupp bör verken vara homogena, d.v.s. snurra lika fort, vara lika höga osv. Ytterskärgården torde direkt kunna väljas bort som etableringsområde på grund av landskapets känslighet.
- Naturvård. Vindkraftverkens direkta fysiska påverkan. Vilket område tänker man ställa det i? Är naturmiljön känslig för påverkan (strandängar, häckningslokaler, sumpmarker, grunda bottnar, fågelstreck, gammal skog m.m.). Även påverkan från tillhörande anläggningar, t.ex. en ny väg, måste studeras.
- Kommer vindkraften i konflikt med friluftslivet? I stort sett hela skärgården är viktig för friluftslivet, så det gäller att finna områden där ett visst intrång på friluftslivet kan tålas (vilka är de viktigaste fri-

luftsområdena, fritidshusområden?) Övriga frekventerade områden. Vilka områden är av riksintresse? Strandskydd?

- Kulturmiljön – tål den en eller flera vindkraftverk utan att påverkas negativt?
- Strider vindkraften mot försvarets intressen i sådan omfattning att det inte kan tillåtas?
- Administrativa regleringar. Områden med förordnande av olika slag, t.ex. reservat och djurskyddsområden, Natura 2000, riksintressen m.m.

För en gruppstation med minst tre aggregat med en sammanlagd uteffekt av minst 10 MW ska tillstånd sökas hos miljödomstolen. Regeringen ska innan tillstånd kan ges pröva anläggningens tillåtlighet. För övriga gruppstationer och för enstaka aggregat med en uteffekt av mer än 1 MW ska tillstånd sökas hos Länsstyrelsen (miljöprövningsdelegationen). För de gruppstationer eller enstaka aggregat med en uteffekt av minst 125 kW ska anmälan göras till kommunen. I de fall tillstånd krävs måste en MKB utarbetas. För de två första kategorierna gäller dessutom att de alltid kan antas medföra betydande miljöpåverkan, vilket enligt miljöbalken ställer särskilda krav på hur MKB-arbetet ska genomföras. Vidare ska ett vindkraftverk, som inte omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt och som antas väsentligt ändra naturmiljön, anmälas för samråd hos länsstyrelsen.

I handlingsprogrammet för det kommunala Agenda 21-, miljövårds- och folkhälsoarbetet i Nynäshamns kommun står bland annat områden för

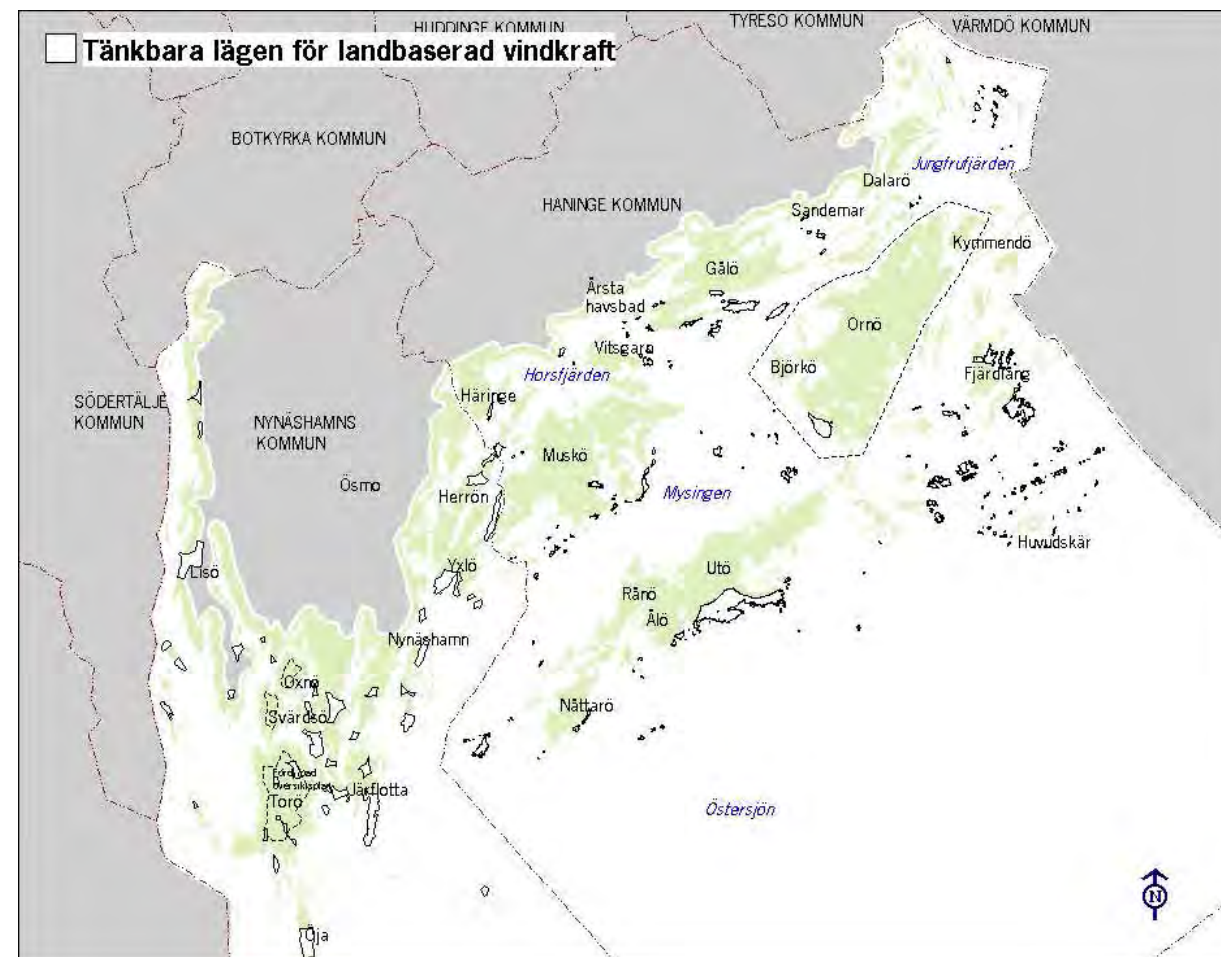
lokalisering av vindkraft- och solfångaranläggningar skall kartläggas i den nya översiktsplanen.

Förutsättningarna för att i framtiden kunna producera vindkraft i Nynäshamns kommun sägs i energiplanen vara mycket goda. Gränsen är satt till cirka 2400 kWh/m² mätt 50 meter över havet och cirka 3400 kWh/m² mätt 80 meter över havet. Vindenergierna en bit ut till havs uppgår ofta till det dubbla jämfört med energierna vid kusten.

Vindkraftverk genererar buller. Med ett skyddsavstånd på minst 500 meter från bostäder återstår områden enligt karta. Det bör påpekas att de områden som visas på kartbilden endast är framtagna med hänsyn till avstånd från bebyggelse. Inga andra hänsyn har tagits.

I förslaget till Energiplan föreslås att dessa områden skyddas mot exploatering för att möjliggöra framtida vindkraftslokaliseringar. I förslag till energiplan för Nynäshamns kommun redovisas lämpliga lägen för vindkraftverk.

En översiktlig kartering av havsområdena bör göras i syfte att bedöma deras lämplighet för etablering av vindkraft. I förslag till ny Energiplan för Haninge kommun ska frågan om vindkraft behandlas.

KOMMUNIKATIONER

En av de viktigaste faktorerna för livet i skärgården är transportsystemet. Möjligheter att förflytta sig, transportera varor och att sända och ta emot meddelanden är grundförutsättningarna för en levande skärgård. Båt- och färjelinjer ska vara så effektiva som möjligt i tid och antal anlösningspunkter. De ska dessutom passa ihop med bussar och pendeltåg på fastlandet för att pendlare ska nå sina arbetsplatser på ett smidigt sätt. Effektiva båtförbindelser är av stor betydelse för de lokala butikerna.

Båttrafik

Från Dalarö, Årsta havsbad, Nynäshamn och Ankarudden går båtar och färjor till skärgårdsöarna. Båt-, buss- och pendeltåglinjer framgår av kartan. Det är Waxholmsbolaget eller av dem anlidade entreprenörer som trafikerar samtliga öar. Antalet turer är större på sommaren än på vintern, det finns också större möjligheter att ta sig ut i skärgården på veckosluten. Det finns också andra turbåtar i skärgården, exempelvis trafikeras Huvudskär från Dalarö nästan varje dag under sommarhalvåret. Chartrade båtar, kryssningar och andra rundturer i privat regi är många.

Det är från och till Landsort, Utö och Ornö som folk arbetspendlar via båt eller färja. Till Utö pendlar ca 30 personer in varje dag medan ca 70 pendlar ut, på Ornö är antalet 10 respektive 70. Till Muskö pendlar ca 1300 personer via tunneln.

Den allra största gruppen som åker med skärgårdsbåtarna är dock turister och sommargäster. Den årstid då skärgårdsbåtarna är mest utnyttjade är sommaren, då också turtätheten är som störst.

Bryggorna vid Årsta havsbad och Dalarö dras sedan länge med problem. Vackra dagar när folk vill ta båten ut i skärgården räcker inte parkeringsplatserna till i Årsta havsbad, dessutom blir genomfartstrafiken stor. I Dalarö är det också svårt att ställa ifrån sig bilen om man ska med någon färja ut i skärgården.

Inom kustplaneområdet finns två allmänna bryggor vilkas framtida användning inte diskuterats – Söderby brygga och Mickrums brygga. Söderby brygga är i dagsläget den enda bryggan med lastkaj mellan Dalarö och Nynäshamn och är därmed av betydelse för transporter ut i skärgården (åtminstone den enda civila, lastkaj finns vid Vitså). Bland annat kommer möjligheten till en framtida båtförbindelse diskuteras. En sådan färjelinje kan vara ett bra komplement till Muskötunneln för både turister och boende.

För Årsta havsbad del pågår just nu diskussioner om ny lokalisering av bryggan med tillhörande anläggningar. Ett aktuellt alternativ är att flytta färjetrafiken till Vitså brygga på andra sidan samhället. Man skulle därigenom få bort en del av genomfartstrafiken. Det pågår studier i syfte att finna mer mark i anslutning till Vitsåområdet att anlägga parkeringsplatser på, som vissa dagar på året är en bristvara.

Det är ont om tvärförbindelser i skärgården, sådana behövs av flera skäl, bl a för näringslivets, skärgårdsskolornas och turismens skull. Muddring av Ryssundet medför att man på ett enkelt sätt kan binda ihop Nynäshamn-Nåttarö-Rånö-Ålö med Utö-Årsta havsbad. En stor del av båtarna och färjorna kommer igenom Ryssundet om det muddras med jämna mellanrum. Ornö-Utö-Muskö-Nåttarö-Torö-Öja är en annan förbindelse som är intressant för turismen.

En kontinuerlig dialog behövs mellan berörda myndigheter och boende i syfte att få en så fungerande kollektivtrafik till lands och sjöss som möjligt.

Det är viktigt att samordningsfrågor om skärgårdens nyttotrafik tas upp i ett regionalt samarbete mellan skärgårdskommunerna. Bland annat behöver kommunikationerna mellan Värmdös skärgård och Haninges att utvecklas.

Ryssundet bör muddras för fritidsbåtlivet. Nya färjelinjer som binder ihop Nynäshamn – Nåttarö – Rånö – Ålö med Utö – Årsta Havsbad behövs. En utvidgning av denna linje norrut till Muskö, Ornö, Fjärdlång, Dalarö och vidare norrut mot Värmdö samt söderut till Torö och Öja bör också övervägas.

Parkeringsplatsen vid Spränga brygga

Vägnätet

Vägnäten på de större öarna är välutvecklade men av olika standard. På Muskö är landsvägen från tunneln upp mot kyrkan asfalterad och av god standard. Inne i de kuperade fritidshusområdena på Muskö finns mestadels smala krokiga grusvägar. På Utö är vägnätet av äldre datum – grusvägar som lämpar sig bra för cykelturismen, flakmopederna och ett begränsat antal bilar. Antalet bilar ökar stadigt på Utö, så även slitaget på vägen och parkeringsproblemen vid Spränga brygga.

Väg 73 ingår inte i planområdet, men det bör påpekas att den är av riksintresse. Vägarna 227, 528, 534 och 539 kan komma att omfattas av trafiksäkerhets- och miljöåtgärder. Inom den frizon som finns mellan väg och användningsgräns gäller vissa restriktioner.

Underhållet av vägen mellan Gruvbyn, Utö och Ålö bör förbättras. Parkeringsproblemen kan lösas genom markerade och tidsbegränsade parkeringsrutur vid Spränga brygga. Det finns också behov av en ny parkeringsplats i området.

Korsningen på Dalarövägen ut till Gålö måste förbättras. Det är en förutsättning för att kunna utveckla turismen och det rörliga friluftslivet i området.

Muskötunneln ska även i framtiden fungera som förbindelselänk ut till Muskö.

Cykel

För den som cyklar är alla vägar tillåtna. Undantagen är Utö skjutfält (när övning pågår) och de av militären avlysta områdena. På Utö är cykelturismen mycket utbredd, där i princip alla vägar är framkomliga med cykel och bebyggda områden på Utö och Ålö kan nås.

Cykelväg från Haninges centralorter till Dalarö, Gålö och Årsta Havsbad behövs. Dessutom bör alternativa vägar lämpliga för cyklister märkas ut och skyltas.

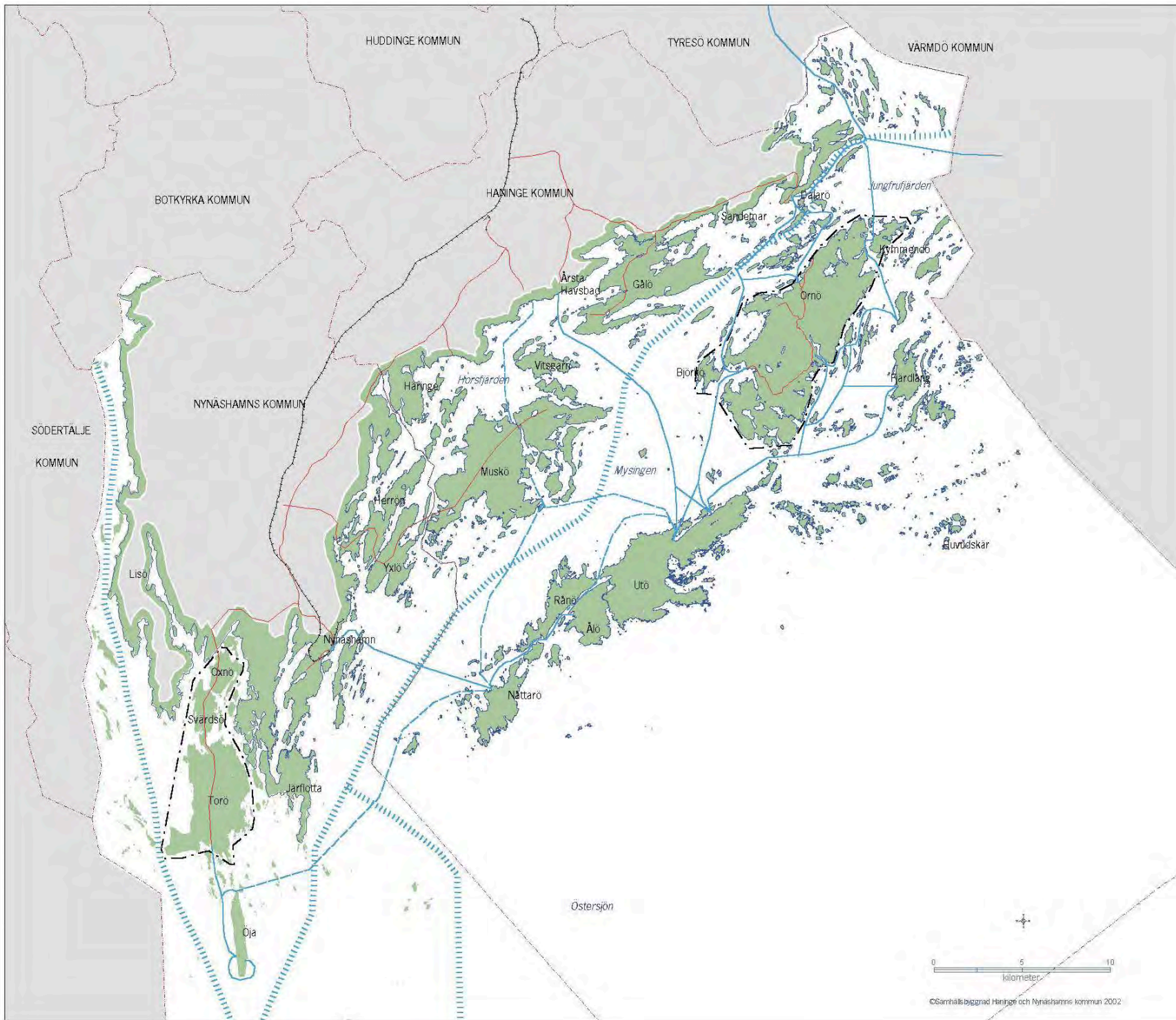
Buss

I Haninge kommun finns bussförbindelser mellan centralorterna och Dalarö, Gålö, Söderby brygga och Årsta havsbad. Himmelsö, Herrö, Yxlö och Muskö når man med pendeltåg och buss via Ösmo. Oxnö, Svärdsö, Torö och Lisö nås med buss från Nynäshamn.

Anropstrafik är en form av kollektivtrafik som kan utnyttjas i större utsträckning än idag som ett komplement till den befintliga kollektivtrafiken.

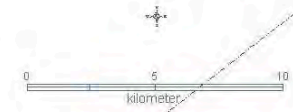
Tåg

Idag är det möjligt att åka pendeltåg direkt till hamnen i Nynäshamn. Hamnkapaciteten i Nynäshamn kommer successivt att byggas ut och tillgängligheten från regionen kommer att förbättras. Det unika läget med en pendeltågsstation i hamnen bör kunna utnyttjas i större utsträckning.

Kommunikationer

- Kommungräns
- Planavgränsning
- Fördjupad översiktsplan
- Järnväg
- Busslinje
- Båtted
- Föreslagen båtted
- Rikstresse för farled

Yrkessjöfarten kring våra kuster

Sjöfarten har alltid varit viktig för kustkommunerna Haninge och Nynäshamn. Tidigare var sjövägen den enda möjliga transportvägen, och i dagsläget anses sjötransport vara det mest miljövänliga transportsättet. Mycket tyder på att sjöfarten kommer att öka. Stockholmsregionen är inne i en expansiv period med stor inflyttning och kontakterna över Östersjön ökar i och med östlänternas utveckling.

Farleder

Utanför Haninge och Nynäshamns kommuner går utprickade huvudleder för sjöfarten (se karta föregående sida). Väster om Torö, Lisölandet och vidare upp i Himmerfjärden går huvudleden som leder upp till Södertälje och vidare in i Mälaren. Denna farled har ett minsta djup på 9 meter. Öster om våra kuster går den inre huvudleden upp mot Stockholm med en avstickare in till Nynäshamn. Leden är som minst 10 meter djup och går över öppet vatten utom mellan Ornö och fastlandet, där den kryssar fram mellan öar. Denna inre farled är av riksintresse och används av vissa fartyg vid dåligt väder eftersom vattnen där är lugnare än i den yttre farleden som går längre ut till havs.

Stockholmsregionens befolkning ökar kraftigt samtidigt som kontakterna över Östersjön blir tätare. Det är två anledningar till att fler resenärer och mer gods söker sig sjövägen till och från Stockholm. För att möta kraven från den ökande trafiken har Sjöfartsverket och Stockholms Hamn utrett farlederna till Stockholm och lagt fram en rapport som ska ses som ett diskussionsförslag om hur farlederna ska göras säkrare och mer miljövänliga. Det färdiga förslaget kommer att behandlas av Miljödomstolen och kan genomföras tidigast om några år. I rapporten diskuteras en ändrad sträckning av huvudleden mellan Ornö och fastlandet, den så kallade Aspöleden. Den nya leden skulle heta Ornöleden, men den har låg prioritet i rapporten. Om Norviks hamn byggs kan trafikbilden förändras och då kan Ornöleden aktualiseras igen.

Hamnar

Nynäshamns hamn har ett utmärkt läge inte bara för att inseglingsleden är kort och djup. Hamnen är av riksintresse och ligger i omedelbar anslutning till tåg och utfartsled. Kajen är en så kallad 16-tonskaj, det vill säga den tål lika tunga laster som väg 73. Nynäshamns hamn anlöps av passagerarbåtar som Waxholmsbolagets reguljära båtar till Nättarö och båtar till Gotska Sandön. Även fiskebåtar lägger till i hamnen för att lossa fisk. Sjöfartsverket, polisen, kustbevakningen, fortifikationsförvaltningen och räddningstjänsten hyr fasta kajplatser i hamnen.

Den norra delen av hamnen trafikeras av större färjor till Gotland och Polen. Till och från Gotland transporteras varje år ungefär 800 000 passagerare och 250 000 ton gods. Färjeförbindelsen till Gdansk har ungefär 100 000 passagerare per år.

Gästhamnen för fritidsbåtar kan ta emot 200 båtar samtidigt och besöktes säsongen 1999 av cirka 8000 båtar. Gästhamnen är väl utrustad med bland annat duschar, toaletter och mottagningsanordning för spilloljor

och sopor. Det finns också en latrinsug, som dock användes av bara fyra stycken båtar under sommaren 1999.

Oljehamnen vid Nynäs Refining AB trafikeras av oljetankfartyg. Fartygen för med sig råolja till raffinaderiet och oljeprodukter därifrån. Hamnen hade 1999 ungefär 330 anlöp. De anlöpande fartygen ligger på mellan 2000 och 120 000 ton dödvikt.

Längst söderut på Torö ligger Ankaruddens hamn, där passbåten till och från Krokskär och Landsort lägger till. Vid Bedminster AB i Stora Vika finns en hamn för lastfartyg.

Stockholms Hamnar AB planerar att bygga en ny hamn för så kallad Lo-Lo (lift on-lift off) och Ro-Ro (roll on-roll off) trafik i Norvik strax norr om Nynäshamn. En miljökonsekvensbeskrivning (MKB) håller för närvarande på att utarbetas. Frågan om hamnens lokalisering kommer att prövas av regeringen innan tillstånd kan ges. För närvarande är frågan om en framtida hamn i Norvik lagd på is.

Sjöfarten

Färjorna till Gotland har katalysatorer på samtliga motorer och drivs med lågsvavelolja, till skillnad från Polentrafikens båtar.

För närvarande är en av Gotlandsfärjorna en så kallad höghastighetsfärja. Sådana färjors effekter på miljön har uppmärksammats i media och av allmänheten. Höghastighetsfärjorna drivs av strålaggregat. Genom aggregaten strömmar stora mängder vatten under kraftigt tryck. Enligt vissa undersökningar kan det höga trycket döda små organismer som plankton, fiskyngel och fisklarver. När dessa döda organismer bryts ner förbrukas stora mängder syre, som kan leda till akut syrebrist i vattnet. Andra menar att organismerna inte påverkas i någon större omfattning.

Den totala omfattningen av skadorna orsakade av strålaggregat är inte helt känd, och forskning på området har gjorts i liten omfattning. Höghastighetsfärjorna alstrar långa, låga vågor, som ofta inte syns på ytan men som orsakar kraftiga bottenströmmar och därför i vissa situationer kan skapa erosion.

Energiåtgången per personkilometer för en höghastighetsfärja är dubbelt så stor som för ett flygplan och åtta gånger så stor som för en skärgårdsbåt.

Det finns planer på att driva nyttotrafik med svävare. Både Nynäshamn och Haninge har ställt sig positiva till en sådan trafik under förutsättning att den kan bedrivas inom ramen för gällande riktvärden för buller samt att inga känsliga naturmiljöer påverkas negativt.

Farligt gods

På vattnet utanför kommunernas kuster transporteras en hel del så kallat farligt gods med fraktfartyg. Med farligt gods menas sådant gods som bedömts besitta en inneboende farlighet enligt noggrant fastställda kriterier. Det kan vara gods som är till exempel brandfarligt, frätande eller giftigt.

FN har utformat övergripande rekommendationer för transport av farligt gods, och med dessa som utgångspunkt har sammanställts en internationell sjökod för transport av farligt gods, den så kallade IMDG-koden (The International Maritime Dangerous Goods Code). Den innehåller krav på säkerhetshöjande åtgärder som till exempel mängdbegränsningar, förpackningstyper, anvisningar för stuvning och lämpliga typer av fartyg. Koderna är ett regelverk som gäller världen över, förutsatt att det enskilda landet genom sin nationella lagstiftning satt koden i kraft, vilket Sverige har gjort. Enligt svensk lag ska den som utför eller är avsändare vid sjötransporter av förpackat farligt gods ha en särskilt certifierad säkerhetsrådgivare.

Transporter av farligt gods mellan Sverige och övriga Europa omfattas av kombinerade land- och sjötransporter. För att underlätta dessa transporter har sex länder undertecknat ett särskilt avtal, Östersjöavtalet, som innebär att landtransportbestämmelserna får tillämpas även på några definierade korta sträckor på Östersjön. Kraven enligt Östersjöavtalet överensstämmer till stora delar med IMDG-koden.

Utanför våra kuster går fartyg med olika typer av farligt gods som till exempel olja och kemikalier. Dessa fartyg har i de allra flesta fall lotsplikt. Vattnen utanför våra kuster är dessutom djupa, och risken för grundstötning är relativt liten. De flesta fartyg, utom oljetankrar på väg till och från Nynäs AB, ska endast passera våra kuster, och går då i den yttre farleden ute till havs. Vid dåligt väder kan en del fartyg välja den inre leden närmare kusten.

Nynäshamns västra kust berörs av transporterna in i Mälaren via Södertälje kanal. Eftersom Mälaren är en av rikets största dricksvattentäkter måste alla fartyg som transporterar någon form av farligt gods ha dubbel-skrov. In i Mälaren går fartyg med stora mängder ammoniak, men även petroleumprodukter, fosfor och ammoniumnitrat.

Utanför vår kust går M/S Sigyn med radioaktivt material till och från Forsmarks kärnkraftverk med ungefär 30 fartygsrörelser per år.

Utsläpp av olja och kemikalier

Det finns mycket långtgående förbud och begränsningar i rätten att släppa ut olja och andra skadliga ämnen från fartyg till vatten. Utsläpp av olja är i princip förbjudet och oljerester ska lämnas till mottagningsanordningar i land. Trots dessa förbud registreras ungefär 400 illegala oljeutsläpp i svenska vatten varje år och mörkertalet tros vara dubbelt så stort. Sjöfartsverket och Kustbevakningen har regeringens uppdrag att utarbeta förslag till delmål och åtgärder i syfte att förhindra olje- och kemikalieutsläpp i vatten från fartyg. Det övergripande syftet är att inom en generation uppnå det nationella miljö kvalitetsmålet "Hav i balans samt en levande kust och skärgård". Arbetet gäller enbart utsläpp som härrör från fartygens normala drift, alltså inte olyckor och eventuella större medvetna utsläpp. Enligt förslagen till delmål ska antalet illegala utsläpp ha halverats år 2005 och helt upphört år 2010.

Avfall från fartyg - Östersjöstrategin

Länderna kring Östersjön har enats om att komma till rätta med utsläpp av avfall från sjöfarten. Denna gemensamma strategi, Östersjöstrategin, är ett åtgärds paket och en handlingsplan som gäller både yrkessjöfart och fritidsbåtar och omfattar alla typer av avfall som kan uppkomma i fartyg. Beslutet om Östersjöstrategin är fattat mot bakgrund att Östersjön bedöms vara speciellt känslig för miljö störningar och därför behöver särskilt skydd samtidigt som alltför förbjudna utsläpp upptäcks i Östersjön. I praktiken innebär Östersjöstrategin bland annat att det ska finnas tillräckliga och ändamålsenliga mottagningsanläggningar för avfall i alla hamnar runt Östersjön. Avgiftssystemet ska vara enhetligt och konsekvent liksom reglerna för hur avfallet ska lämnas i hamnar. För att utfallet av Östersjöstrategin ska bli så bra som möjligt krävs att hela avfallskedjan fungerar. Avfallsplaner för hamnar bör utarbetas till exempel efter riktlinjer enligt en HELCOM-rekommendation. (HELCOM står för Helsingforskommissionen).

Miljödifferentialiserade avgifter

I april 1996 träffade Sjöfartsverket, Sveriges Redareförening och Sveriges hamn- och stuveriarbetarförbund en principöverenskommelse om att reducera sjöfartens utsläpp av framför allt svavel- och kväveoxider med 75 % till i början av 2000-talet. Den 1 januari 1998 införde Sjöfartsverket därför miljödifferentialiserade farledsavgifter, där en del av avgiften baseras på fartygens utsläpp av svavel- och kväveoxider. Ett 20-tal hamnar har på liknande sätt infört miljödifferentialiserade hamnavgifter.

En beredskapsplan för katastrofsituationer till havs i form av olje- och kemikalieutsläpp samt utsläpp av radioaktivt material bör skyndsamt arbetas fram.

Möjligheten att införa miljödifferentialiserade hamnavgifter i Nynäshamns hamnar bör undersökas.

MILJÖ- OCH RISKFAKTORER

Enligt Plan- och bygglagen (4 kap. 1§ PBL) skall miljö- och riskfaktorer redovisas i översiktsplanen. Dessa faktorer bör beaktas vid beslut om användningen av mark- och vattenområden.

Som riskobjekt har kommunerna valt att ange verksamheter eller nedlagda verksamheter där olyckor eller långvarig exponering kan innebära en risk för människors hälsa eller för betydande miljöpåverkan. Olika typer av miljöstörande industri finns endast i begränsad omfattning inom planområdet, se karta. Eventuella riskzoner runt de anvisade anläggningarna är av schematisk karaktär och bör prövas särskilt vid planläggning eller beslut om bygglov.

Bostadsbebyggelse inom riskområdena bör undvikas.

Nedlagda anläggningar med risk för markförorening

Inom området finns en rad anläggningar som idag är nedlagda.

Vid bebyggelse i områden där risk för föroreningar i marken finns bör exploateringen föregås av en noggrann mark- och hydrologisk studie.

Insatstider

Inom kustplaneområdets fastlandsdel finns ett antal områden, t.ex. Dalarö, delar av Gälö, Herrön, Yxlö och Torö, inom vilka insatstiderna för utryckning av brandkåren överskrider 19 minuter. Detta ställer särskilda krav på säkerhetsanordningar på nytillkommande bebyggelse, t.ex. i form av sprinklersystem och brandtrappor. Ornö och Utö har brandvärn och ute på Muskö finns en brandkår inom varvsområdet.

brandbod

Befintliga drivmedelsstationer

Tankstationer för båtar och vägfordon finns vid angivna punkter på kartan. Flertalet av stationerna har även förråd för gasolförvaring i anslutning till drivmedelsverksamheten. Enligt Boverkets rekommendationer

har bensinstationerna ett riskavstånd uppgående till 100 meter samt ett rekommenderat avstånd på 25 meter med hänsyn till explosionsrisken. Vid bensinstationerna finns risk för markföroreningar. Därför bör ny bebyggelse i närheten av anläggningarna föregås av eventuell marksanering. Rekommendationen är inte generell och bör prövas från fall till fall.

Fiskodlingar

Fiskodling som sker i öppet vatten i sk kassar innebär en miljö- och riskfaktor. Foderrester och fekalier, som kommer i direkt kontakt med vattnet med små möjligheter till rening, kan påverka vattenkvalité och bottenförhållanden. Inom planområdet finns fiskodlingar vid Björkö Sund, Långgarn-Spjutsundet och Rånösund.

Industrier

Kustområdet i Haninge och Nynäshamn ingår i det område som särskilt nämns i Miljöbalken (MB 4:4). Inom det aktuella området får större miljöstörande industrianläggningar tillkomma endast på de platser som i dagsläget har tung industri m.m. Av lagstiftningens förarbeten framgår det att Nynäshamn är ett område som innefattas av undantaget i lagen.

Försvarets verksamhet

Försvarets verksamhet på Utö skjutfält påverkar sin omgivning, främst genom buller, men även genom vissa utsläpp. För att få exakt information om detta hänvisas till årsrapporten som lämnas in till generalläkaren. Kommunens miljökontor har i regel en kopia.

Farligt gods

Farligt gods utgör en riskfaktor. Inom kustplaneområdet sker det en del sjötransporter av farligt gods. Mer om det står i avsnittet om yrkessjöfart.

Hamn- och varvsindustrier

Inom kustplaneområdet finns ett antal hamnar och varv, både större och mindre. I Nynäshamn planeras en nytt läge för en storhamn i Norvik.

Radonförekomst i grundvatten

Radonhalten i grundvattnet påverkas av radiumhalten i omgivande mark och berggrund. Radonhalten i vatten från bergbore brunnar är vanligen högre än från grävda brunnar. Hög markradonhalt indikerar en ökad risk för förhöjd radonhalt i vatten. Radon i brunnsvatten kan enkelt konstateras genom en vattenanalys. Det finns i dag teknik för att sänka radonhalten i vatten. Haninge kommun har gjort ca 550 mätningar av radonhalten i enskilda brunnar. Höga halter har bl.a. konstaterats i flertalet brunnar på Ornö. Länsstyrelsen har gjort en regional sammanställning av radonhalten i brunnar i Stockholms län.

Nya brunnar bör undvikas i områden med konstaterad hög radonhalt. Vid anordnande av nya brunnar bör alltid risken för radon undersökas, även i områden med normal eller låg risk.

Saltvatteninträngning i enskilda brunnar

Vattenkvaliteten kan variera under året och mellan olika platser. I skärgården finns en risk för påverkan av salt grundvatten vilket är ett uppmärksammat problem.

Det finns salt grundvatten av två ursprung. Dels havsvatten som tränger direkt in i brunnen, dels gammalt havsvatten (relikt vatten) som har legat instängt i sprickor och hålrum i tusentals år. Risken för påverkan av havsvatten minskar genom ökat avstånd från stranden och ökad höjd över havet. Risken för salt havsvatten anses vara mycket liten på ett avstånd av 200-300 m från stranden, med undantag för instängda lågpunktsområden. Relikt vatten kan påträffas överallt i skärgården.

Generellt kan sägas att ju djupare brunn, desto större risk att brunnen påverkas av salt grundvatten. Det gäller såväl inläckage av Östersjövatten som påverkan av relikt grundvatten. Även ökat uttag av vatten ökar risken för saltpåverkan. SGU har 1994 gjort en utredning beträffande risken för påverkan av salt grundvatten. I den utredningen kan, i viss mån, kritiska djup utläsas när det gäller risken för salt grundvatten inom olika delar av kommunerna.

Följande djupvärden kan ses som riktlinjer för bergbore brunnar.

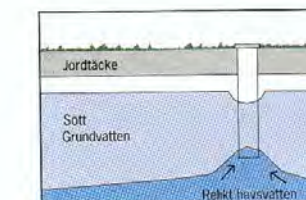
SÅ HÄR TRÄNGER SALTVATTEN IN I DIN BRUNN:

Relikt vatten

Före vattenuttag

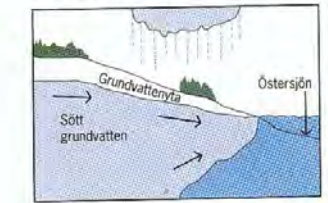
Innan vatten tagits ur brunnen är grundvattenytan oftast plan.

Efter vattenuttag

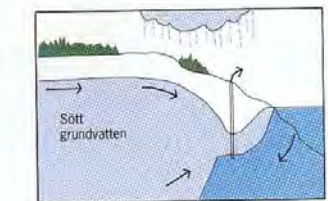
När vatten tas ur brunnen kommer grundvattenytan närmast brunnen att sjunka. Trycket som det ovanliggande söta grundvattnet utövar på det underliggande salta vattnet minskar. Salt grundvatten (relikt havsvatten) tränger in i brunnen.

Östersjövatten

Före vattenuttag

När en brunn ligger närmare stranden än ca 300-500 m kan Östersjövatten tränga in i brunnen. Grundvattenytan lutar, liksom marken, mot stranden. Grundvattnet rör sig mot Östersjön.

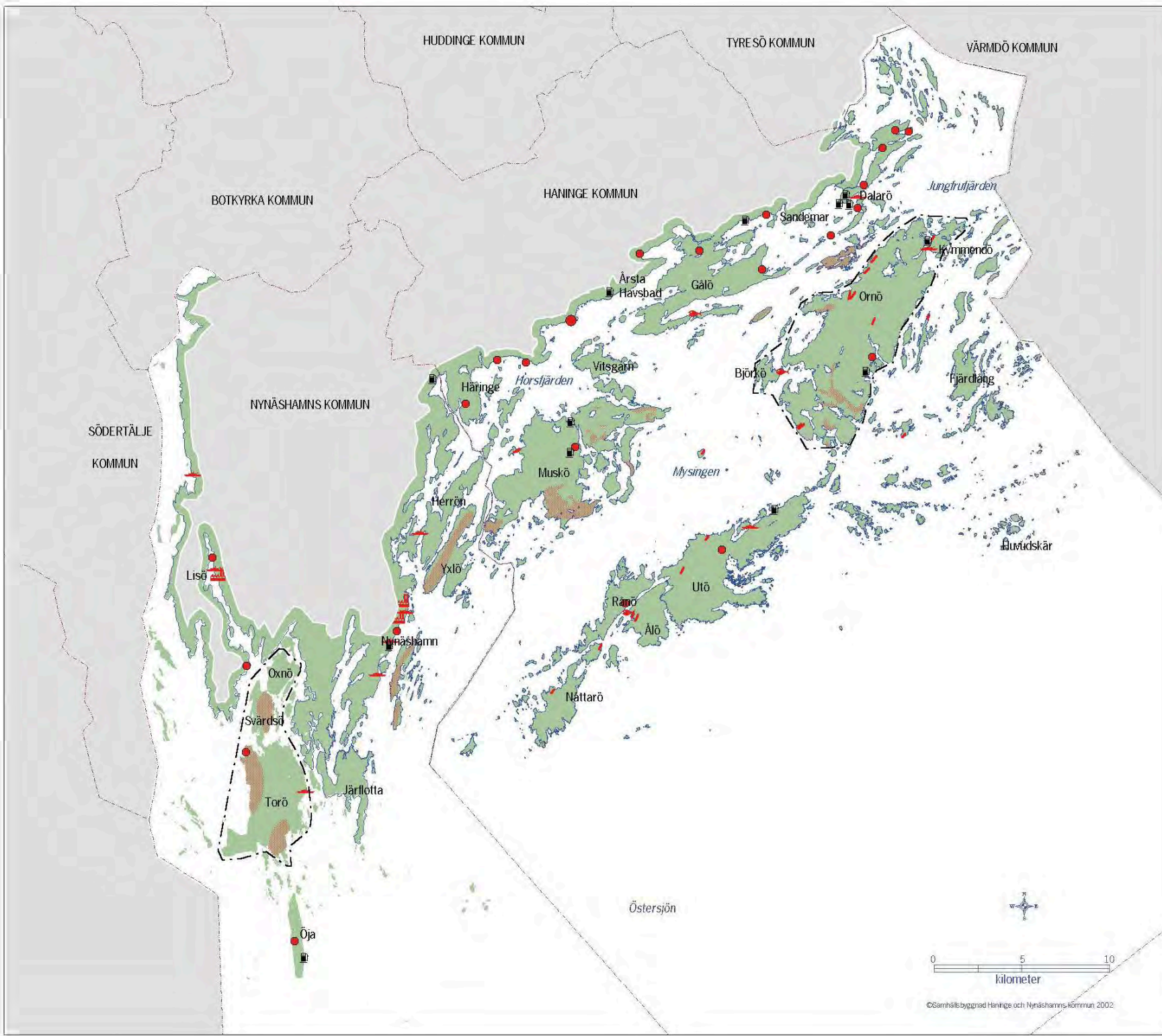

Efter vattenuttag

När vattnet tas ur brunnen påverkas grundvattenytans lutning. Vid för stora uttag börjar grundvattenytan luta från stranden mot brunnen. Östersjövatten kan via sprickor i berget strömma in i brunnen.

I strandzonen max 40 m och i övriga områden max 70 m. Vid särskilt ogynnsam sprickbildning kan saltpåverkan ändå uppträda, särskilt i strandnära områden.

I Nynäshamns kommun har SGU under 1997-1999 genomfört en kommundäckande grundvatteninventering. Som ett led i detta har en karta tagits fram som redovisar områden känsliga för saltvatteninträngning, läs mer under avsnittet *Vatten och avlopp*.

Miljö och riskfaktorer

- Kommungränser
- Fördjupad översiktsplan
- Planavgränsning
- Varv
- Industri
- Bensinstation
- Avlopp 25-2000 pe
- Avlopp > 2000 pe
- Stråk av radiumrika bergarter
- Område med risk för hög radonhalt

FÖRSVARET

Försvaret står inför stora strukturella förändringar. Flera förband och spridda anläggningar kommer att läggas ner. Regeringen fattade det s k försvarsbeslutet den 28 mars 2000. Vad beslutet i förlängningen kommer att innebära för kustplaneområdet är ännu oklart. Det kan dock komma att få stor inverkan på skärgården genom att restriktionerna kring ett antal områden kan komma att tas bort.

Riksintressen

En översyn sker för närvarande av försvarets riksintressen. Ett förslag finns som under våren 2002 kommer att fastställas av Länsstyrelsen. Planområdet berörs enligt förslaget av nio områden i Haninge kommun och fem områden i Nynäshamn. Det är bl a stora delar av Utö, Ålö, Rånö, Nättarö och Muskö, del av Ornö, västra Dalarö, omgivningen vid Stora Husarn, Gåstensfjärden m fl och Berga som berörs. Ett område omfattar Herrön, Yxlö, Himmelsö och mindre delar av fastlandet innanför Ådfjärden. Ytterligare områden finns söder om Nynäshamns stad som omfattar Yttre Gården, Järflotta, Torö och Öja, kring Långsjön och väg 573 avgränsat i öster av väg 528 samt två mindre områden i Nynäshamns stad, vid Kullsta (bron) och vid vattentornet. Riksintressena redovisas ej på karta eftersom de inte är fastställda.

Tillgänglighet

Frigörandet av ett antal områden i skärgården leder till ökad tillgänglighet. De som rör sig ute i skärgården kommer att finna nya smultronställen. Detta kan komma i konflikt med naturvårdsintressen, då många av försvarets områden uppvisar en orörd karaktär och således kan vara känsliga för påverkan. Det gäller att kartlägga dessa värden och, om nödvändigt, skydda de aktuella områdena som drabbas av negativ påverkan genom t.ex. friluftslivet. I allmänhet kommer dock de nya områdena vara en stor tillgång för alla som besöker skärgården.

Kulturmiljö

Flera av försvarets anläggningar är av sådan karaktär att de bör finnas kvar som en del av kulturarvet. Riksantikvarieämbetet (RAÄ) har givit ut en lista över anläggningar/byggnader som bör bevaras för eftervärlden.

Bebyggelse

Någon ny bebyggelse med försvarsanknytning väntas inte tillkomma ens på lång sikt. Nya byggnader kan komma att uppföras inom kvarvarande områden, t ex Berga och Utö. Garnisonsplaner upprättas för försvarets områden varje år. Det är viktigt att försvarets planering sker i samarbete med kommunen.

Vid försvarets avstyckning och försäljning av tomter på skärgårdsöarna ska hänsyn tas till det rörliga friluftslivet och till natur- och kulturvärdena. Hotar markanvändningen att radikalt förändras/privatiseras vid en försäljning får kommunen tillsammans med andra intressenter försöka hitta en bättre lösning. I samband med att försvarsanläggningar läggs ned ska markägaren ansvara för att området städas och saneras.

Muskötunneln

KUSTPLANENS KONSEKVENSER

Inledning

Enligt plan- och bygglagen ska en översiktplans konsekvenser tydligt kunna utläsas. Detta betyder att det inte bara är konsekvenserna för miljön som ska beskrivas utan även de sociala och ekonomiska konsekvenserna måste framgå.

Inom kustplaneområdet finns det en mängd intressen som måste beaktas. De flesta är av bevarandekaraktär, t.ex. de samlade natur- och kulturvärdena som gör kusten och skärgården unik. Ett annat viktigt intresse är bevarande och förbättrande av vattenkvaliteten. Samtidigt är det viktigt att bibehålla och öka förutsättningarna för människor att bo och leva i skärgården. De starka bevarandebestånden leder till att kustplanen är mer bevarandeariktad än vad en traditionell översiktsplan är. Detta leder i sin tur till att konsekvenserna vid genomförandet av kustplanen inte är särskilt omfattande i det stora hela. Lokalt kan dock konsekvenserna bli märkbara, särskilt inom bebyggelseområdena. Beskrivningen koncentreras på de områden där vi föreslår förändringar.

Nollalternativ

Ett nollalternativ ger möjlighet att jämföra planens konsekvenser med om utvecklingen fortgår som idag. Det finns två egentliga nollalternativ: att ingenting händer eller att utvecklingen sker enligt befintliga planer. Det första alternativet anses inte realistiskt eftersom förändringar alltid sker i vårt samhälle. Om gällande planer genomförs innebär det ingen helhetsyn på bebyggelseutvecklingen och de stora natur- och kulturvärdena och bygglov och dispens från strandskydd behandlas från fall till fall. Gällande översiktsplan behandlar inte skärgården mer än sporadiskt.

Övergripande konsekvenser

En mycket viktig förutsättning för skärgården är en god vattenkvalitet i Östersjön. Kustplanen omfattar en mycket liten del av den från omgivningen starkt påverkade Östersjön. Flera av de rekommendationer som föreslås i planen syftar till att förbättra vattenmiljön i området. Dessa förbättringar kommer dock endast att märkas lokalt. Att förbättra vattenkvaliteten i kustplaneområdet kräver helt andra insatser, t.ex. internationella projekt som resulterar i stora miljöförbättrande åtgärder vid de utsläppskällor som starkast påverkar Östersjön. Aktivt deltagande i den typen av projekt bör således inte prioriteras bort.

Konsekvenser av föreslagna förändringar

Planen ger rekommendationer om enstaka förtätningar av bebyggelsen inom några avgränsade områden på Muskö, Utö och i Årsta Havsbad. Vidare finns rekommendationer om fler färjeförbindelser, nya naturreservat vid Stegsholm och Utöfladen, turistsatsningar på Muskö i form av camping och en ny brygganläggning vid Vitså.

Bebyggelse

För närvarande fortgår permanentningen i Årsta Havsbad. Detta medför allt sämre förhållanden med avseende på vatten och avlopp. Följs rekommendationerna upp finns dock förutsättningar för att på sikt förbättra förhållandena, åtminstone inom delar av området. På lång sikt kan Årsta havsbadborna, åtminstone delvis, se fram mot förbättrade VA-förhållanden.

Den gällande detaljplanen för Näsudden (Årsta) kommer att upphävas. Det innebär att Näsudden även i framtiden kommer att vara ett ostört område där naturen får utvecklas fritt och människor har möjligheten att uppleva ett stycke orört kustband. Konsekvenserna på naturmiljön och för friluftslivet kommer därmed bli positiva.

På Muskö kommer det på sikt bli fler hus i områdena Torpet, Torpa skog och Näsängen samtidigt som fler av de befintliga husen kommer att permanentas. På sikt kommer belastningen på området att öka i samband med att större mängder vatten förbrukas vilket i sin tur medför ökade mängder avloppsvatten. Även trafiken kommer att öka i området. Underlaget för lokal service blir bättre vilket kan generera utökning av affärsverksamheten m.m. Områdena är så pass stora att en ökad belastning inte behöver bli märkbar under förutsättning att höga krav ställs på exempelvis VA-anläggningarna i området.

I Utlida ändras strandskyddet från 300 till 100 meter. Konsekvenserna för friluftslivet och växt- och djurlivet kommer inte att bli märkbara, då de områden där strandskyddet föreslås upphävas inte är intressanta från strandskyddssynpunkt.

Under förutsättning att nytillkommande bebyggelse i Gruvbyn placeras och utformas på ett sådant sätt att den befintliga kulturmiljön inte påverkas negativt kommer byn att kunna utvecklas och ge fler människor möjlighet att bosätta sig permanent i området.

Andelen helårsboende i Edesnäs ökar kontinuerligt. Detta medför att behovet av service ökar. Konsekvenserna på vatten- och avloppssituationen i området kommer att bli märkbara vilket sannolikt genererar förbättrade och samordnade lösningar av VA. Den ökade befolkningen kommer även att generera mer trafik med tillhörande störningar.

Detaljplanen för Landsort är bevarandeinriktad vilket innebär att miljön säkras för framtiden. Ny bebyggelse kommer att tillkomma sparsamt och den som tillkommer lär troligen ha anknytning till något företag eller någon serviceinrättning.

Näringsliv och sysselsättning

På sikt kommer näringslivet i skärgården utvecklas ytterligare vilket leder till att fler människor både kan bo och ha sin försörjning i skärgården.

I framtidens skärgård har de boende större möjligheter att t.ex. arbeta hemifrån genom elektroniska direktuppkopplingar till sina arbeten. Det kommer även att förläggas fler mindre arbetsplatser till skärgården av den typen som till stora delar endast behöver elektronisk kontakt med sina kunder.

Den fasta befolkningen kommer att öka i skärgården vilket medför större underlag för service och ett mer levande skärgårdssamhälle.

Natur

Flera naturområden inom kustplaneområdet kommer att skyddas enligt miljöbalken. Antalet reservat kommer att öka. Inom en relativt nära framtid kommer naturreservat inrättas på Gålö, Rånö, Ålö, Nåttarö samt troligen Utöfladen. Den unika naturmiljön kommer på det viset att bevaras för framtiden.

Stränder och strandskydd

Områden som frigörs p.g.a. försvarets avveckling och omorganisering blir strandskyddade vilket leder till att vi i skärgården får fler områden där friluftslivet prioriteras, där tillgängligheten till stränderna ökar och där förutsättningarna för livsmiljöer för växter och djur kan vara fortsatt goda.

Tillkommande bebyggelse styrs till sådana områden där strandskyddets syfte, nämligen att trygga friluftslivets möjligheter och bevara viktiga livsmiljöer för växter och djur, redan är utsläckt. Detta ger i förlängningen fortsatt tillgänglighet till kustens och skärgårdens stränder. Det kommer också att leda till att viktiga livsmiljöer för växter och djur inte påverkas negativt i dessa strandområden.

Friluftsliv och turism

Ny bebyggelse inom kustplaneområdet kommer att koncentrera sig till redan befintlig bebyggelse. Detta betyder att exempelvis följdeploateringarna (nya vägar, serviceanläggningar och annat) minimeras då befintliga system kan utnyttjas.

De anläggningar som tillkommer på obebyggda strandområden kommer i första hand vara sådana som främjar det rörliga friluftslivet. Anläggningar som båtbygggar kan få negativa konsekvenser på växt- och djurlivet i strandområdena.

Turismen på Muskö kommer att öka. Detta ger positiva effekter på det lokala näringslivet. Förutsättningarna att både bo och arbeta på Muskö kommer att bli bättre. Friluftslivet kommer att gynnas. Naturmiljön påverkas troligen inte negativt förutom begränsad lokal påverkan genom t.ex. ökat slitage.

Det är svårt att styra mängden besökare till Huvudskär eftersom användningen av fritidsbåtar ökar stadigt. Genomförs hela eller delar av rekommendationen om anvisade stigar och landstigningsförbud ökar förutsättningarna att möta den ökade turismen på ett sätt som inte ökar skadorna på naturen. Framtidens Huvudskär kommer att se ut som det gör idag och på vissa ställen kan växtligheten ha kommit tillbaka.

Övernattningsmöjligheterna ökar inom kustplaneområdet i framtiden. Friluftslivet utvecklas och prioriteras. Fler människor har möjligheten att semestra i skärgården. Behovet av serviceanläggningar till dessa campingplatser m.m. ökar. Fler människor kan arbeta i skärgården. Slitaget på naturen kommer att öka lokalt. Även trafiken kommer att öka.

Fler fysiska och elektroniska förbindelser kommer att finnas i framtidens skärgård. Fler besökare kommer ut till öarna. Friluftslivet och näringslivet gynnas. Båttrafiken och det ökade slitaget kommer att medföra negativ påverkan på naturmiljön lokalt.

Fritidsbåtlivet

Medvetenheten om miljöfarliga kemikaliers påverkan på miljön kommer att öka. Detta leder till att allt mindre andel av sådana kemikalier används. Belastningen på miljön till följd av dessa kemikalier kommer att minska.

På sikt väntas det ökade antalet torrtoaletter och sopmajor i skärgården leda till mindre problem med sopor och toalettavfall i skärgården. Detta kan också leda till att möjligheten för fler personer att utnyttja samma vik eller liknande samtidigt ökar.

Vatten och avlopp

Andelen dåliga VA-lösningar kommer att minska över tiden. Förbättringar kan väntas framförallt på avloppsdelen. Vattenuttaget kommer dock att öka i takt med att fler människor bosätter sig i skärgården. Grundvattenuttaget kan dock komma att minska om avsaltningssanläggningar börjar användas i större utsträckning.

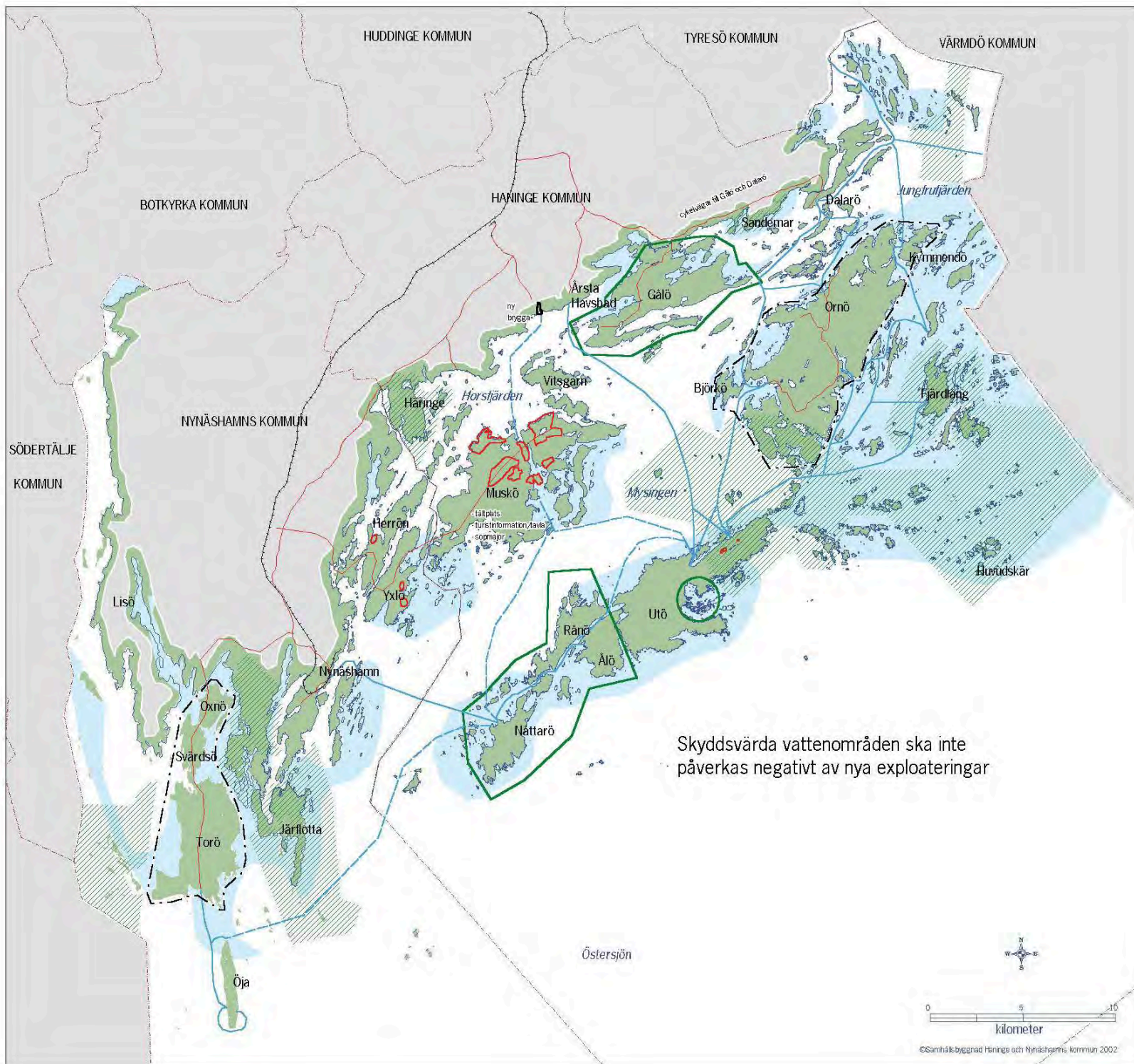
Kommunikationer

En ny brygga vid Vitså kan förbättra trafiksituationen i Årsta havsbad, främst kommer luftföroreningarna minska p.g.a. betydligt mindre genomfartstrafik till färjorna. Även bullerstörningarna blir mindre. Bussen genom Årsta havsbad skall köra ner till Vitsåbryggan om det blir aktuellt. I övrigt blir sträckningen oförändrad.

Muddringen av Ryssundet kan medföra konsekvenser för vattenmiljön lokalt. Konsekvenserna kommer dock att belysas i den MKB som måste upprättas i samband med tillståndet för muddringen. Vid Spränga kan ytterligare mark komma att tas i anspråk för att bilarna ska få plats. På sikt kommer trafiksituationen förbättras i korsningen vid Gålö vilket leder till mindre störningar, inte minst i form av minskade utsläpp. Fler personer kommer cykla ut till bl.a. Dalarö och Gålö p.g.a. satsningar på cykeltrafiken genom förbättrad skyltning och eventuellt nya cykelvägar.

Försvaret

Fler områden kommer i framtiden att bli tillgängliga för friluftslivet, vilket dels kan få mycket positiva effekter i form av större rörlighet i skärgården, men även negativa effekter i form av ökad störning i känsliga livsmiljöer för växter och djur.

Plankarta

- Kommungräns
- Planavgränsning
- Fördjupad översiktsplan
- Skyddsvårt vattenområde
- Naturreservat
- Båttlinje
- Järnväg
- busslinje

Föreslagna förändringar

- Förtätningsområde
- Ny brygga
- Ny båttlinje
- Nytt Naturreservat

I övriga områden planeras inga förändringar

Skyddsvärda vattenområden ska inte påverkas negativt av nya exploateringar

Haninge kommun
Kommunstyrelseförvaltningen
Samhällsbyggnad
136 81 HANINGE

Nynäshamns kommun
Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen
149 81 NYNÄSHAMN

Kustplan - förslag till översiktsplan för kustområdet i Haninge och Nynäshamns kommuner Utställning sommaren 2001

Haninge och Nynäshamns kommuner har överlämnat ett förslag till översiktsplan för kustområdet i samband med utställning enligt 4 kap. 6 § plan- och bygglagen (PBL). Kompletterande kartor inkom till Länsstyrelsen den 15 januari 2002. Länsstyrelsen har den 23 november 2000 avgivit ett samrådsyttrande över en tidigare version av planförslaget.

Vid utställningen begränsar Länsstyrelsen granskningen till om förslaget inte tillgodoser riksintressen, om förslaget kan medverka till att en miljökvalitetsnorm överträds, om frågor som angår två eller flera kommuner inte samordnats på ett lämpligt sätt samt om bebyggelse blir olämplig med hänsyn till de boendes och övrigas hälsa eller behovet av skydd mot olyckshändelser. Nedanstående frågor kan leda till att Länsstyrelsen enligt 12 kap.1 § PBL kommer att pröva kommunens beslut att anta detaljplaner eller områdesbestämmelser.

Länsstyrelsen behandlar härutöver i yttrandet vissa naturvårdsfrågor enligt 7 kap. miljöbalken (MB) eftersom Länsstyrelsens tillämpning av dessa lagavsnitt kan påverka kommunens planering.

Granskningsyttrandet ska enligt 4 kap. 2 § PBL fogas till översiktsplanen.

Länsstyrelsen har under utställningstiden givit Vägverket Region Stockholm, Försvarsmakten, Sjöfartsverket Stockholms sjötrafikområde tillfälle att lämna synpunkter på förslaget.

NATURA 2000-OMRÅDEN(riksintressen 4 kap.8 §)

Sedan plansamrådet har det skett vissa ändringar i lagar och förordningar med syfte att stärka skyddet av natura 2000-områdena. Genom ändringar i miljöbalkens 4 kap.1 o 8 §§ är Natura 2000-områdena numera i sin helhet av riksintresse. Regeringen har genom ändring i förordningen till miljöbalkens bestämmelser om områdesskydd med stöd av 12 kap. 4 § PBL förordnat att även lov och förhandsbesked ska prövas med stöd av 12 kap. 1-3 §§ PBL.

4.2.2002

Dnr
1922-01-25952

Natura 2000-områdena omfattas av 7 kap. 27 o 28 §§ miljöbalken (MB) och tillstånd krävs för att bedriva verksamhet och vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett sådant naturområde. Tillstånd till verksamhet och åtgärder som kan skada den skyddade livsmiljön inte får ges.

SAMLADE NATUR- OCH KULTURVÄRDEN (4 kap. 1,2 o 4 §§ MB)

Hela kust- och skärgårdsområdet omfattas av de särskilda hushållningsbestämmelserna i 4 kap. MB. Detta område är med hänsyn till de natur- och kulturvärden som finns inom området i sin helhet av riksintresse. Exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön får komma tillstånd endast om de kan ske på ett sådant sätt som inte påtagligt skadar områdenas natur- och kulturvärden. Bestämmelserna innebär att i princip ingen ytterligare fritidsbebyggelse får komma till inom kust- och skärgårdsområdet. Fritidsbebyggelse får komma till endast i form av komplettering till befintlig bebyggelse och om det finns särskilda skäl får fritidsbebyggelse som tillgodoser det rörliga friluftslivet komma till. Detta bör tydligare framgå speciellt i planens bebyggelseavsnitt.

BEBYGGELSE VID MILJÖSTÖRANDE VERKSAMHETER/ hälsa och säkerhet

I förslaget till översiktsplan redovisas de miljö- och riskfrågor som är relevanta berörda delar av kommunerna. Planens karaktär gör dock att konsekvenserna fullt ut inte kan förutses. Länsstyrelsen förutsätter att störningar och risker beaktas i efterföljande detaljplanering och tillståndsbeslut så att bebyggelsen inte blir olämplig med hänsyn till de boendes och övrigas hälsa eller till behovet av skydd mot olyckshändelser.

STRANDSKYDD(7 kap. MB)

I planförslaget föreslås att det utvidgade strandskyddet ska tas bort i Utlida på Muskö. Av planförslaget framgår att området är ianspråktaget för bostadsbebyggelse och syfte är att underlätta för de permanentboende. Länsstyrelsen är i princip beredd att justera sina tidigare beslut om utvidgning av strandskyddet vid Utlida på Muskö på samma sätt som tidigare skett för tre bebyggelseområden på Ornö. Redovisningen i planen är dock inte tillräckligt preciserad för att i sig utgöra tillräckligt underlag för Länsstyrelsens beslut. Om översiktsplanen antas är Länsstyrelsen beredd att tillsammans med kommunen och när kommunen så begär inleda arbetet med att pröva lämplig omfattning av det utvidgade strandskyddet vid Utlida på Muskö med planen som grund. För att Länsstyrelsen ska kunna ta ställning till lämplig avgränsningen av det utvidgade strandskyddet behövs en beskrivning av strändernas värden och en besiktning av området.

Carl-Gustaf Hagander
Planchef

Carin Wanbo
arkitekt

Källor

Allemansrätten, Statens naturvårdsverk 1973:6

Allemansrätt och allemansvett, Kampanjen nära till naturen

Befolkningsprognos för Haninge, Haninge kommun 1999

Ekologiskt särskilt känsliga områden, Länsstyrelsen i Stockholms län 1997 (Nr 6)

Kulturmiljöprogram för Haninge kommun, skärgården 1983

Kulturmiljöprogram för Nynäshamns kommun, Nynäshamns kommun - Länsstyrelsen 1983

Masshantering i Stockholms län, Länsstyrelsen, Landstinget och KSL, förslag oktober 1998

Miljö- och hushållningsprogram för skärgården i Uppsala, Stockholms och Södermanlands län, förslag 7.12.99

Mål och budget 1999, Haninge kommun 1999

Natura 2000, lista på områden som föreslås ingå

Naturen i Stockholms län – en utflyktguide, Ekologigruppen och Länsstyrelsen i Stockholms län, 1994

Naturkatalogen, remissversion Länsstyrelsen i Stockholms län, 1996

Naturresevat Sandemar, beslut/skötselplan, Länsstyrelsen i Stockholms län

Nyckelbiotopsinventering, Skogsvårdsstyrelsen

Pihl-Atmer, Ann Katrin 1998: Livet som lever där måste smaka vildmark – sportstugor och friluftsliv 1900-1945

Pihl Atmer Ann Katrin 1987: Sommarnöjet i skärgården – sommarbebyggelse i Stockholms inre skärgård 1860-1915

Reviderad utbyggnadsplan för äldreomsorg 1999-2001, Haninge kommun 1999

Riksintressen för naturvård, befintliga och förslag till nya

Rätt plats för vindkraften, slutbetänkande av vindkraftsutredningen (SOU 1999:75)

Skärgård och vildmark 1999 – utflyktsmål i Haninge, Haninge kommun 1999

Svenskt marinarkeologiskt arkiv

Vindkraftverket vid Edesnäs, Utö

